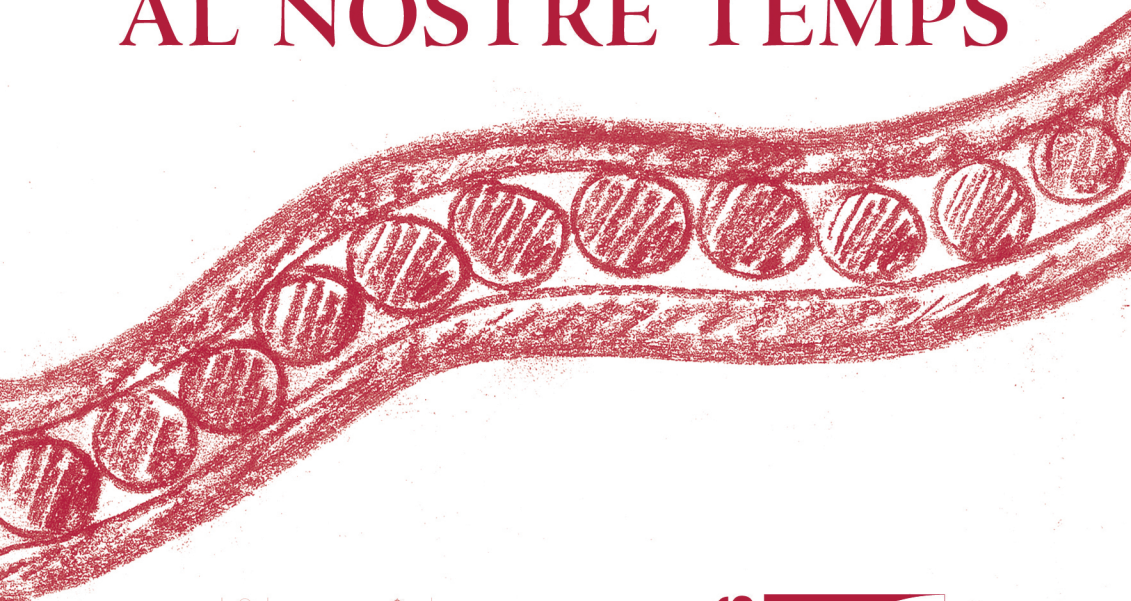

Actes del Simposi de celebració del 150è aniversari
de l'Acadèmia Bibliogràfica Mariana de Lleida

Del 19 al 21 d'octubre de 2012

MARIA DE NATZARET, REFERENT HUMÀ I CRISTIÀ PER AL NOSTRE TEMPS

ACADÈMIAMARIANA
CASA DE L'ESGLÉSIA + CASA D'EXERCICIS

QUADERNS
IREL
Institut
superior de
ciències religioses
de Lleida
2013 29-30

**MARIA DE NATZARET,
REFERENT HUMÀ I CRISTIÀ
PER AL NOSTRE TEMPS**

**Actes del Simposi de celebració
del 150è aniversari de l'Acadèmia
Bibliogràfica Mariana de Lleida
(del 19 al 21 d'octubre de 2012)**

Col·laboren:

Ajuntament de Lleida

Diputació de Lleida

Filmoteca
Terres de Lleida / Line-ull

© dels textos: els seus autors

Edita: Institut Superior de Ciències Religioses de Lleida - IREL

C/ Canonge Brugulat, 22 - 25003 Lleida - Tel./fax 973 28 15 38

i

Pagès Editors

www.pageseditors.cat

Primera edició: abril de 2013

ISBN: 978-84-9975-365-2

DL L 460-2013

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L

C/ Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida

www.bobala.cat

Maria de Natzaret. Referent humà i cristià per al nostre temps

Em plau fer una introducció a aquest llibre que és el recull de les conferències que van tenir lloc durant els dies 19, 20 i 21 d'octubre de 2012 en el simposi del mateix nom, el qual forma part de la celebració del 150 aniversari de l'Acadèmia Mariana, una de les més antigues institucions de Lleida que perviuen.

Avui dia vivim una època de manca de referents, de desorientació global de la societat, que ha vist com li cauen els ídols en què havia posat la confiança: la ciència, que no li resol els problemes de la vida ni li dóna sentit, la cultura i la democràcia, que es mostra dèbil i amb moltes mancances, i l'economia, que ha entrat en una forta depressió i provoca molt patiment a massa gent.

3

Aprofundir en l'estudi de la figura de Maria: el que va significar i significa avui dia per a l'Església, per als cristians i per a l'home i per a la dona d'avui ens dóna llum i esperança per afrontar la nostra quotidianitat i trobar sentit a la vida, orientada vers Jesús, el nostre referent, sanador i salvador, ja que seguir el seu camí ens du vers la vida en plenitud. Refermar el paper essencial que la dona ha de tenir per al cristianisme, estudiant-lo des de tots els punts de vista, antropològic, teològic, històric, pastoral, sociològic, etc. En el llibre que teniu a les mans trobareu aproximacions i aprofundiment en els diferents abordatges.

Maria, la dona lluitadora, sensible al dolor i a les necessitats alienes, que ha patit ella mateixa el rebuig i el sofriment, que és fidel i defensa els pobres i marginats, que es mostra en igualtat amb l'home, que ens apropa a Jesús, és un model a seguir per les dones i pels homes d'avui dia.

Aquest simposi representa, a més, l'inici d'una nova etapa per a l'Acadèmia Mariana, que per a ser fidel als seus orígens s'ha d'adaptar al segle XXI, viure el Concili Vaticà II, el 50è aniversari del qual commemorem, i la inculturació de la fe, el diàleg fe-cultura i el compromís de fe-vida, viscut en comunitat i comunió amb els plans pastorals de la nostra diòcesi. L'Acadèmia Mariana, com tota acadèmia, complementa la formació universitària que a Lleida, pel que fa als estudis teològics, s'imparteix a l'IREL; dóna aixopluc als seus graduats i exalumnes i té la vocació de treballar-hi conjuntament, seguint les directrius del Sr. Bisbe i Vicari General.

Desitjo que la lectura d'aquestes conferències us sigui d'utilitat. Hi descobrireu una nova llum per afrontar i resoldre positivament els interrogants de l'home i de la dona d'avui.

Joan VIÑAS SALAS

Director de l'Acadèmia Bibliogràfica Mariana de Lleida

L'Acadèmia Bibliogràfica Mariana de Lleida i l'Institut Superior de Ciències Religioses de Lleida-IREL, mediacions eclesials per al diàleg de la fe i la cultura en el nostre temps

El simposi *Maria de Natzaret, referent humà i cristià per al nostre temps*, celebrat al paranimf de la Casa de l'Església de la Diòcesi de Lleida, del 19 al 21 d'octubre de 2012, va dur a terme una aportació significativa en el diàleg entre les necessitats i expectatives de les dones i els homes del nostre temps i la proposta lluminosa de l'Evangeli, viscuda en plenitud per Maria de Natzaret.

Les actes que recullen les diverses ponències i les intervencions a la taula rodona del Simposi —que publiquem dins de la col·lecció “Quaderns IREL” de l'Institut Superior de Ciències Religioses— són una bona mostra de la qualitat d'aquesta reflexió teològica i antropològica que vàrem tenir el goig de viure els participants en el Simposi.

5

El Simposi, com és ben sabut, va ésser organitzat conjuntament per l'Acadèmia Bibliogràfica Mariana de Lleida i l'Institut Superior de Ciències Religioses de Lleida - IREL. Aquesta cooperació entre ambdues institucions de la Diòcesi de Lleida, que ha resultat ben reeixida, a banda de la interrelació intel·lectual i evangèlica entre un Centre Universitari Superior dedicat a les Ciències Religioses, com és l'IREL, i l'Acadèmia Bibliogràfica Mariana, inaugura una nova etapa en el desenvolupament del diàleg de la fe cristiana amb la cultura del nostre temps, a les Terres de Ponent.

Entre les col·laboracions d'ambdues institucions, hi haurà el seminari permanent de teologia —que es va crear fa uns anys amb el nom de Seminari de teologia *Francesc Castelló*—, que s'especialitzarà en la recerca de l'antropologia teològica, seguint el model

de Maria, la Mare de Déu. L'equip directiu de l'IREL, en el 22è aniversari de la seva creació, acull amb goig i esperança aquesta cooperació amb l'Acadèmia Bibliogràfica Mariana de Lleida en la celebració del seu 150è aniversari.

Tota aquesta tasca vol estar en la línia de la renovació evangèlica de la nostra Diòcesi de Lleida, proposada en les diverses pastorals del bisbe Joan: *Entre tots i per al bé de tothom* (2009), *La iniciació cristiana. Creure. Viure. Anunciar l'evangeli* (2010), *Presència d'Església a la societat* (2011) i *La necessària qualitat espiritual* (2012).

Aquesta tasca de renovació es durà a terme dins de l'*Àrea de Formació* en la nova estructuració pastoral de la Diòcesi de Lleida.

Lleida, 25 de gener de 2013,
Festivitat de la conversió de Sant Pau.

Ramon PRAT I PONS
Director de l'IREL

PRIMERA PONÈNCIA

MARIA DE NATZARET EN LA FE I EN LA HISTÒRIA DE L'ESGLÉSIA

Dr. Joan ESQUERDA BIFET

Nosaltres, els cristians, quan diem “Maria de Natzaret” volem dir “la Mare de Jesús”, però amb la particularitat que es tracta de la seva vida senzilla i ordinària, sempre “materna”, viscuda al poblet de Natzaret i sempre acompanyant el seu Fill, a qui anomenaven “Jesús de Natzaret” també en el Calvari, on el títol posat a la creu era escrit en hebreu, grec i llatí.

7

Avui i aquí, hi afegim *Maria de Natzaret, en la fe i en la història de l'Església*. És una història materna que dura ja des de fa quasi dos mil anys, però que té una aplicació especial a la nostra “terra ferma”. Fa 150 anys que “Maria de Natzaret”, que sempre ens ha acompanyat, ara ens acompanya amb un títol molt sensible per a nosaltres: *La Verge Blanca de l'Acadèmia*.

Cent cinquanta anys vol dir que Ella ens porta en el seu Cor matern, no solament perquè el fundador de l'Acadèmia va posar en el seu cor de plata la llista dels primers devots, sinó perquè Ella ens porta a tots en el seu si de “Mare de Jesús”, que és “el primogènit entre molts germans” (Rm 8,29), com diu sant Pau. I així Maria compleix l'encàrrec de Jesús: “Heus aquí el teu fill”. L'únic fill de la Verge Maria és Jesús que ara viu en nosaltres.

La fundació de l'Acadèmia Mariana (per Mn. Josep M. Escolà i Cugat), com a monument a la Immaculada Concepció, va ser el dia 12 d'octubre de 1862 (el mateix any de la fundació de les Missioneres Esclaves del Cor de Maria, fundades per la Venerable Mare Esperança González Puig). La imatge de la Verge Blanca amb

el cor de plata a la mà, és de l'any 1866. El santuari es començà l'any 1869 i es beneí l'any 1871.¹

Cent cinquanta anys són també històries de moltes mares, les nostres, que ens han portat en el cor, com Ella, i també encomanant-se a Ella mentre ens educaven i acompanyaven. Tots tenim *records d'infància* que moltes vegades estan relacionats amb la Verge, la Mare de Jesús i nostra.

Ella és present en els nostres records d'infància... El nostre màrtir Beat Francesc Castelló tenia quinze anys quan va morir la seva mare Teresa, que era vídua amb els tres fills. Francesc va tenir la iniciativa de fer ensem una consagració a la Mare de Déu, dient: “La mare ens ha deixat, però Maria, la Mare del cel, sempre estarà amb nosaltres”. Potser també nosaltres tenim una experiència semblant. Les nostres mares ens encomanaren a ella.

“Natzaret” vol dir quasi trenta anys de vida “ordinària” de qui era, ensem, la Mare de Déu, la “plena de gràcia”, la Verge del “sí” (el de Jesús i el seu) que va canviar la història de la humanitat.²

8

Avui es valora molt tot el que sigui art i també els descobriments arqueològics, com a petjades quasi vives de la nostra història passada, moltes vegades també de vida familiar. Cal pensar només en la nostra ciutat, amb els seus museus i amb les troballes històriques que volen refer una història que no es repeteix. Seria molt alligoador passar-se unes hores al Museu de Lleida diocesà i comarcal i contemplar el rostre de tantes imatges de la Mare de Déu. Però nosaltres ara i aquí en tenim prou contemplant el rostre de la Verge Blanca, que reflecteix la nostra història més propera. Són imatges que reflecteixen la vida del nostre poble.³

1. J. B. ALTISSENT JOVÉ, *La Pontificia y Real Academia Bibliográfico-Mariana de Lérida*, Lleida, 1955; J. CURCÓ PUEYO, “L'Acadèmia Mariana i la Verge Blanca, Patrona de Lleida”: *Arrels Cristianes*, IV, 359-414; J. ESQUERDA BIFET, “La aportación de la Pontificia y Real Academia Bibliográfico - Mariana de Lérida (1862ss) al culto y devoción de la Santísima Virgen”: *Estudios Marianos* 53 (1988), 85-98; també en *Anthologica Annua* 35 (1988), 579-595, i *De cultu mariano saeculis XIX-XX*, Romae, PAMI 1991, V, 501-518.

2. Fa quasi un segle es varen publicar fotografies sobre la vida ordinària a Palestina, de persones que vestien i vivien com fa dos mil anys: la font de Natzaret, la mare amb el seu filllet pastant la farina, un bressol, l'interior d'una casa, un carrer, una família viatjant amb una somereta, etc. Cfr. F. M. WILLAM, *Vida de María, la Madre de Jesús* (Barcelona, Herder, 1956) (les fotografies, en blanc i negre, són de l'inici del segle XX).

3. Cfr. *Arrels cristianes, Presència i significació del cristianisme en la història de la societat de Lleida* (Pagès Editors i Bisbat de Lleida, 2007-2009), vol. IV (Lleida mariana, temples, ermites, imatges, Institucions d'educació, etc.).

En el rostre de la Verge, a més de la seva pròpia història i de la nostra, podem veure el reflex de la realitat del Crist, el seu Fill. Ella és “model de la fe viscuda”, como deia Joan Pau II (*Tertio Millennio Adveniente* n. 43), i també el resum de la nostra fe en el Crist: Déu fet home, Salvador.

Així doncs, volem reflexionar durant uns moments sobre la nostra fe “mariana”, sense deixar de contemplar el rostre de la nostra Verge Blanca, sobre el tema: *Maria de Natzaret en la fe i en la història de l'Església*.

Volem aprendre a creure amb Ella (i viure la relació materna d'Ella) i com Ella (model de la fe en Crist Ressuscitat): Jesús ens l'ha donat com a mare, tal com és, “benaurada” perquè “ha cregut” (cfr. Lc 1,45; Jn 20).

Ella és memòria vivent de la presència de Crist Ressuscitat en el món. Fent memòria dels nostres 150 anys de la Verge Blanca, trobem una garantia per afrontar el futur amb esperança.

Esmentar els detalls culturals i sociològics de la nostra història seria infructuós sense la perspectiva de l'amor de Déu com a projecte inserit en la nostra història humana. L'actuar de Déu en la Mare de Jesús és per al bé de tota la humanitat, és una història salvífica.⁴

Maria de Natzaret en la fe de l'Església, significa: *fe professada, fe celebrada, fe viscuda, fe pregada*. És la fe expressada en el “catecisme vivent” de l'Oratori, on hi trobem Bíblia, litúrgia, magisteri, història, doctrina, pastoral, espiritualitat, cultura (pin-
tures, imatges, vidrieres, frases doctrinals), etc.⁵

4. Podem fer una analogia amb la història de mil cinc-cents anys a Santa Maria Major: columnes, mosaics que són catequesi i història; allí s'ha celebrat l'acció de gràcies per la beatificació del nostre màrtir Francesc Castelló (2001) i de la nova santa Carme Sallés (2012). He publicat els trets més importants: *Santa María Mayor, itinerario mariano inculturado a través de una historia milenaria*: Scripta de Maria, serie II, n. V (2008), 215-256; *Santa Maria Maggiore*: Mariologia (Cinisello Balsamo, San Paolo, 2009) (Dizionario San Paolo), 1042-1050.

5. Cfr. F. LARA PEINADO, *El Oratorio de la Pontificia y Real Academia Bibliográfico-Mariana de Lérida. Estudio histórico-artístico* (Lleida, Instituto Estudios Ilerdenses, 1978). Alguns han volgut qualificar-la de la nostra Capella Sixtina i de “catecisme vivent”. La invitació textual que es troba a les escales (“escalera imperial”), que condueix des del vestíbul a l'Oratori; sis àngels amb aquestes targetes: *Sube y calla – Salúdala con respeto – Píde y confía – Es la mejor Madre – (antes de salir) Volverás pronto – No la olvides*.

I. Fe professada i anunciada

Ens troben en un santuari marià, testimoni d'un itinerari de fe de la comunitat cristiana durant un segle i mig. En aquet camí eclesial Maria s'ha fet present com a model i ajut. La comunitat eclesial, en el camí de la fe, se sent acompanyada per la presència materna i exemplar de Maria. La fe de la comunitat s'ha anat pastant amb contemplació i caritat, imitant l'actitud mariana de “meditar la Paraula en el cor” (cfr. Lc 2,19.51).

La nostra fe és continuació de la fe de Maria. La vivència d'aquesta fe ens fa “fills en el Fill” (cfr. Efes 1,5; GS 22). Jesús ens la dóna tal com és i tal com ella ha obrat (amb tot el misteri de Crist que ella ha meditat en el seu cor). Ella fou l'únic testimoni de tots els misteris de la vida de Jesús.

La tradició cristiana recull i vol viure l'afirmació bíblica de santa Elisabet: “Benaurada la qui ha cregut que es complirà tot allò que li ha estat dit de part del Senyor” (Lc 1,45). Diu el concili Vaticà II: “L'Església, reflexionant amorosament sobre Ella (la Verge Maria) i contemplant-la a la llum del Verb fet home, penetra més a fons amb gran reverència en l'altíssim misteri de l'encarnació i pren una semblança cada cop més acusada amb el seu Espòs” (LG 65).

L'ocasió de celebrar l'any 150 de la Verge Blanca de l'Acadèmia és també un fet de gràcia que cal reflexionar a la llum de la nostra fe, que es basa en la Paraula de Déu predicada pels Apòstols i recull el ressò de totes les Esglésies.⁶

L'Església creu amb Maria i com ella, perquè aprèn a llegir el misteri de Crist amb el cor obert a la Paraula de Déu. És sempre una fe centrada en el Crist: “Mare de l'esperança. Santa Maria, Mare de Déu, Mare nostra, ensenya'ns a creure, esperar i estimar amb tu. Indica'ns el camí cap al seu regne. Estrella del mar, brilla sobre nosaltres i guia'ns en el nostre camí” (Benet XVI, *Spe Salvi*, n. 50).

6. Cal esmentar l'aportació de l'Acadèmia a fer conèixer no solament la doctrina del concili, sinó també la perspectiva de bellesa, mitjançant la poesia, la literatura, la pintura, etc. Avui es parla de mariologia “simbòlica” o de “via pulchritudinis” (camí de la bellesa).

Maria de Natzaret és ella mateixa, en la fe i en la història de l'Església, perquè és la mateixa que descriu l'Evangeli: és “Maria”, “esposa de Josep”, “Verge”, “la Mare de Jesús”, “la Mare del meu Senyor”... Mare de “Jesús de Natzaret” que fou anomenat “fill de Maria”...

Allò que Ella guardava en el seu cor (Lc 2,19.51) passà a l'evangelista Lluc (cfr. Lc 1,2) i a l'Església primitiva: “Amb fe, Maria va assaborir els fruits de la resurrecció de Jesús i, guardant tots els records en el seu cor (cf. Lc 2,19.51), els va transmetre als Dotze, reunits amb ella al Cenacle per a rebre l'Esperit Sant (cf. Ac 1,14; 2,1-4)” (*Porta Fidei* per l'any de la fe, n. 13).

Els detalls de l'Evangeli són sempre nous i actuals: fan veure la realitat salvífica de Jesús dins de la nostra història. Els Sants Pares dels primers temps (Pares Apostòlics o subapostòlics del segle II), Ignasi d'Antioquia, Justí, Ireneu, reflecteixen la mateixa fe explicada per Lluc i Joan, el deixeble estimat.

Probablement el primer text marià del Nou Testament és el de sant Pau en la carta als Gàlates, on se'ns parla de la “plenitud del temps”, quan “Déu va enviar el seu Fill nascut de la dona” (Ga 4,4). La filiació divina de Jesús es fa palesa en el seu naixement humà de la Verge Maria. Veurem el tema més endavant.

11

Els textos marians del Nou Testament són molt rics en contingut. Ella, Verge per obra de l'Esperit Sant, autèntica mare i associada a la salvació, és l'expressió de la realitat de Jesucrist, Déu fet home i Salvador.

El “Credo” apostòlic o “Símbol dels Apòstols” és considerat com una fórmula baptismal de l'Església de Roma, segons el testimoni de sant Ambrós, amb un contingut que prové dels mateixos Apòstols.⁷

En el “Credo” apostòlic, com també en els símbols posteriors, el tema marià ocupa un lloc important: “Jesucrist fou concebut per obra i gràcia de l'Esperit Sant, nasqué de Maria Verge.” En aquesta afirmació mariana sura tota la fe en el Crist que és Déu,

7. “És el símbol que guarda l'Església romana, la que fou seu de Pere, el primer dels Apòstols, i a la qual ell portà la doctrina comuna” (SANT AMBRÓS, *Explanatio Symboli* 7: PL 17, 1158D).

home i Salvador, que és l'essència del “kerigma” o primer anunci evangèlic. Si Jesús neix de Maria Verge (per obra de l'Esperit), vol dir que és home i Fill de Déu per a redimir tots els homes.

La fe cristiana té unes expressions externes emprades a les cultures i en harmonia amb l'ensenyament de l'Escriptura i de la Tradició. La fe en el misteri de Maria s'expressarà doncs de moltes maneres: la fórmula del “Credo” apostòlic, la pregària eucarística (text d'Hipòlit, del segle III), pintures marianes (com la de les catacumbes de Priscil·la, del segle III), pregàries, etc., fins a arribar a la dedicació de la Basílica Liberiana a “Santa Maria” (any 432, com a conseqüència del concili d'Efes, on ja hi havia el temple dedicat a Maria). Des del segle V, les manifestacions són ja molt conegudes.⁸

Però aquesta fe de l'Església de Roma era el ressò de tota l'Església universal (“catòlica”). Les lletres de sant Ignasi, martiritzat a Roma (inici del segle II), són una expressió de la fe de tota l'Església en la divinitat i humanitat del Crist, nascut de Maria Verge.⁹

12

Aquestes petjades primerenques de la fe de l'Església de Roma (que són semblants a les d'altres Esglésies) tenen un fonament bíblic molt clar: el kerigma o primer anunci de l'evangeli (Crist Déu, home, Salvador). Pere i Pau poden considerar-se els predicadors més qualificats d'aquest primer anunci.¹⁰

El kerigma o primer anunci de l'evangeli fet per la comunitat eclesial, comença el dia de la Pentecosta amb la predicació de sant Pere: Jesús és el *Fill de Déu* fet *home* per la nostra *salvació*, mitjançant la seva mort i resurrecció. En ell s'acompleixen les esperances messiàniques i se'ns comunica l'Esperit Sant (cfr. Act 2,15-41). La predicació de sant Pau té el mateix contingut (1Cor 15,3-5; Rom 1,1-4; Gal 4,4-7). “Pau, servent de Jesucrist, apòstol per vocació, escollit per a anunciar l'evangeli de Déu, que ja havia

8. Cfr. H. GRAEF, *Maria, La Mariología y el culto mariano a través de la historia*, Barcelona, Herder 1968; H. HOLSTEIN, *Le développement du dogme marial: Maria*, París, Beauchesne 1961, VI, 241-293.

9. Sant Ignasi d'Antioquia parla dels “tres misteris frappants”: “la virginitat de Maria, el seu part i la mort del Senyor” (*Ad Ephesios* 19,1). Crist, “nascut de Maria”, és Fill de Déu i verdader home, que ha mort i ha ressuscitat per la nostra salvació (cfr. *Ad Trallianos* 9,1).

10. En resum els trets principals “Maria en el «kerigma» o primera evangelització misionera”: *Marianum* 42 (1980), 470-488.

promès per mitjà dels seus profetes en les Escriptures Santes, sobre el seu Fill, nascut del llinatge de David segons la carn, constituït Fill de Déu en poder, segons l'Esperit de santedat, des de la seva resurrecció d'entre els morts, Jesucrist Senyor nostre..." (Rom 1,1-4).

En la doctrina de sant Pau, "la dona" (Gal 4,4ss) és model de la maternitat de l'Església (Gal 4,26) i de la maternitat ministerial de l'apòstol (Gal 4,19). Tant la maternitat de Maria com la maternitat de l'Església i de l'apòstol, són instruments de filiació divina o nova vida en Crist sota l'acció de l'Esperit (Gal 4,4-7).

Els textos del Nou Testament volen fer palès el misteri del Crist, Fill de Déu, home verdader, redemptor per la seva mort i resurrecció, amb la força de l'Esperit. Els textos marians del Nou Testament i especialment dels evangelis sinòptics (Mateu, Marc, Lluc) i de Joan, contenen els mateixos elements bàsics del primer anunci:

- Crist, fill de David, home verdader (nascut de Maria),
- Crist, Fill de Déu (concebut per obra de l'Esperit Sant en el si de Maria),
- Crist, Jesús, el Salvador, en qui s'acompleixen les promeses i profecies messiàniques (Maria és la mare verge de l'Emmanuel).¹¹

13

Així doncs, la figura de Maria, anunciada en els textos del Nou Testament, forma part del kerigma o primer anunci de la realitat integral del Crist: Fill de Déu (Maria Verge), home verdader (Maria mare), Salvador (Maria "la dona", "associada" a l'hora del Crist i figura de la comunitat creient; cfr. Gal 4,4; Jn 2,4; 19,25).

"La dona", de qui neix Jesús, Fill de Déu i germà nostre, és verge i mare per obra de l'Esperit Sant. El misteri pasqual del Crist, mort i ressuscitat, que l'Església anuncia a tots els pobles, es presenta, doncs, mitjançant una "transparència" mariana: "el gran senyal... la dona vestida de sol" (Apoc 12,1).

11. He resumit el tema: *Maria en la missió de l'Església*, Barcelona, Facultat de Teologia, 1981, cap. III. Vegeu també: A. FEUILLET, "La Vierge Marie dans le Nouveau Testament", en l'enciclopèdia *Maria*, vol. I.

La fe de l'Església en Maria és la fe en el Misteri del Crist, nascut de Maria i que associa Maria a l'obra salvífica, com a figura de l'Església. Maria, testimoniada i anunciada per la fe de l'Església, fa palesa la realitat integral del Crist. El qui “salvarà el seu poble dels seus pecats” (Mt 1,21), nascut “del llinatge de David” (Rom 1,3; Mt 1,1) i “Fill de Déu” (Lc 1,35), és “nascut de dona” (Gal 4,4), la “verge mare de l’Emmanuel” (Mt 1,23; Is 714) “per obra de l’Esperit Sant” (Mt 1,20).

És la fe en “la salvació (del Crist) preparada davant de tots els pobles” (Lc 2,30s; Is 42,6; 49,6). Maria forma part de l’epifania dolorosa i humil del misteri salvífic del Crist (Lc 2,35). La “humiliació” del Crist, que és home com nosaltres, fa palesa l’“exaltació” del Fill de Déu, ressuscitat, Salvador de tots (cfr. Fil 2,5-11).

La fidelitat de Maria al misteri de l’encarnació (Lc 1,38.45) la fa endinsar-se en la humiliació del Crist, considerant-se “pobra” i salvada (Lc 1,48). Aquesta actitud mariana de fe és la figura (el Tipus) de la fe de l'Església: “els seus deixebles van creure en ell” (Jn 2,11). Quan l'Església segueix les indicacions de Jesús en la creu (“aquí tens la teva mare”: Jn 19,27), es troba amb l'exemple de fe de Maria que invita a endinsar-se en la Paraula de Déu i en la fidelitat a l'Aliança segellada en el Crist (“feu tot allò que us digui”: Jn 2,5; cfr. Ex 24,7). La Nova Aliança, que és per a tots els pobles, té les mateixes característiques fonamentals de l'Antiga Aliança segellada en el Sinaí. Déu té sempre la iniciativa en la història de salvació, però vol la resposta lliure de l'home, és a dir, de Maria i de l'Església: “farem tot el que el Senyor ens dirà” (Ex 24,7); “es faci en mi segons la teva paraula” (Lc 1,38).¹²

Hem fet un resum de la fonamentació de la fe de l'Església catòlica envers Maria en els moments inicials de la predicació apostòlica (el kerigma o primer anunci). Aquesta mateixa fe, expressada en fórmules, en pregàries, en celebracions, en imatges, en santuaris i en altres senyals, ha fet un camí llarg, de segles, sota

12. Cfr. A. FEUILLET, *Jésus et sa Mère, d'après les récits lucaniens de l'enfance et d'après Saint Jean*, París, Gabalda, 1974; R. LAURENTIN, *Structure et théologie de Luc I-II*, París, 1957. Especialment sobre sant Mateu: I. GOMÀ, *El evangelio según San Mateo*, Madrid, Edic. Marova, 1976, vol. I, I (Evangeli de la Infància); S. PIÉ, *Per a llegir l'evangeli de Mateu*, Barcelona, Facultat de Teologia, 1977.

l'acció de l'Esperit Sant que il·lumina cada cop més el contingut infinit de la Paraula de Déu. Explicar ara com s'ha fet aquest camí de fe, fins a arribar a les formulacions actuals, seria molt llarg. Altres ho han fet de manera resumida i també analítica i minuciosa.

Avui resulta fàcil i fins i tot engrescador trobar i llegir els documents eclesials que recullen la fe mariana amb una certa amplitud. És la primera vegada en la història que l'Església publica documents marians complets, on es pot trobar tota la doctrina de la fe sobre la Mare de Déu. Em refereixo al concili Vaticà II (*Lumen Gentium* cap. VIII) (1964), l'exhortació apostòlica *Marialis cultus* de Pau VI (1974), l'encíclica *Redemptoris Mater* de Joan Pau II (1987) i el *Catecisme de l'Església Catòlica* (1992). Quatre pinzellades lluminoses i cada una d'elles relativament completa, que ens descriuen la figura de la Mare de Déu amb fonament bíblic, patristic, litúrgic, magisterial, teològic, vivencial... La dificultat consisteix a resumir amb poques paraules el contingut d'aquests documents. Ho intentarem.

El contingut marià del concili Vaticà II es troba principalment en la *Lumen Gentium* cap. VIII (LG). És un document extraordinari que sintetitza tota la doctrina mariana en poques pàgines, presentant Maria amb relació al misteri del Crist i de l'Església. El resum de la doctrina bíblica es presenta sota aquest títol: “El paper de la Verge Maria en l'economia de la salvació”. El resum doctrinal continua en un altre apartat que es titula: “La Verge Maria i l'Església”. A la fi, se'ns dóna un resum del significat del culte i de la devoció mariana.

15

La doctrina mariana del concili és la mateixa d'abans quant als títols ja coneguts, però amb unes dimensions o perspectives que obren nous camins tant a la reflexió teològica com a l'espiritualitat o devoció i culte. És una doctrina amb perspectives molt lluminoses:

- *bíblica i salvífica* (seguint la Paraula de Déu i la història de salvació, en el misteri del Crist),
- *eclesial i escatològica* (Maria és “signe d'esperança certa”, figura de l'església verge i mare, pelegrina vers la trobada definitiva amb el Crist).

La relació de Maria amb el misteri del Crist i de l'Església il·lumina molts punts doctrinals: tot el que té Maria és fruit de la redempció (“redimida d’una manera més sublim”: LG 53); la seva col·laboració (mitjanceria, intercessió) és participació en l’única mediació del Crist (LG 62); l'Església contemplant Maria s’endinsa més profundament en el misteri del Crist i coneix millor el propi misteri eclesial (LG 65).

Si la doctrina eclesial del Vaticà II es pot resumir en la paraula “sagrament”, és a dir, transparència i instrument del Crist, llavors s’entén millor el lloc de la doctrina mariana dins del document principal (la *Lumen Gentium*). Precisament el capítol marià del concili, després de citar el text paulí de Gal 4,4 (que nosaltres hem vist abans) i l’article marià del “Credo”, fa referència a la realitat de l'Església com a expressió del Crist i comunió de creients: “Aquest misteri diví de salvació se’ns revela i va prolongant-se en l'Església... els creients cal que venerin la memòria primerament de la gloriosa sempre Verge Maria, Mare de Déu, i del nostre Senyor Jesucrist” (LG 52).¹³

16

L’encíclica *Redemptoris Mater* (RMa) de Joan Pau II (1987), amb ocasió de l’any marià, presenta un dinamisme especial de la doctrina mariana: la presència activa i materna de Maria. El document sintetitza la doctrina mariana en relació amb el misteri del Crist i amb el misteri de l'Església pelegrina. La mediació de Maria queda més explicada en relació amb l’única mediació del Crist i com a acció materna de Maria: “la mediació de Maria està íntimament unida a la seva maternitat i posseeix un caràcter específicament matern” (RMa 38).

L’encíclica mariana de Joan Pau II, potser més que el concili Vaticà II i l’exhortació de Pau VI, subratlla la importància de dues línies molt apreciades de les esglésies orientals i de la reforma, és a dir, la fidelitat a la Paraula de Déu i a l’acció de l’Esperit Sant.

13. La doctrina mariana del Vaticà II fonamenta el contingut principal dels altres documents posteriors: *Marialis cultus*, *Redemptoris Mater*, *Catecisme de l'Església Catòlica*. Hi han molts comentaris a la doctrina mariana conciliar. En cito només alguns: *Enciclopedia mariana postconciliar*, Madrid, Coculsa, 1975; J. ESQUERDA BIFET, *La Virgen del Vaticano II*, Bilbao, Desclée, 1966; R. LAURENTIN, *La Vierge au Concile*, París, Lethielleux, 1965; M. LLAMERA, J. A. DE ALDAMA, *La Santísima Virgen y la Iglesia* dins: *Comentarios a la constitución sobre la Iglesia*, Madrid, BAC, 1966, 924-1084.

Però es pot dir que el document subratlla especialment l'aspecte relacional. Rebre Maria com a mare vol dir viure en “comunió de vida” amb ella, acceptant l'encàrrec o do de Jesús, que urgeix a una “relació personal” mútua (RMa 45). Aquesta relació personal amb Maria Mare esdevindrà imitació de “la seva obertura total a la persona del Crist, a tota la seva obra i missió” (RMa 39). *La fe de Maria*, que era també fosca com la nostra (RMa 17), és el model de la fe de l'Església. Maria fa amb l'Església el mateix “itinerari de fe” (RMa 2,27,48-49). En Maria, l'Església aprèn que “creure vol dir lliurar-se a la veritat mateixa de la Paraula de Déu viu, tot sabent i reconeixent humilment «que en són d'insondables els seus designis i d'inescrutables els seus camins!» (Rom 11,33)” (RMa 14).¹⁴

El *Catecisme de l'Església Catòlica* (CEC) (1992) recull tot el contingut bíblic i tradicional de la fe de l'Església envers Maria. L'índex de matèries i de noms fa palesa una gran riquesa documental de vint segles. El Catecisme reflecteix una història de gràcia que recull els continguts bíblics, patristics, magisterials, litúrgics, vivencials, teològics dels segles passats. Com es pot suposar, aquestos elements es prenen també en el context dels documents conciliars i postconciliars que se citen profusament.

17

En el Catecisme, hom podrà trobar clarament i sintètica la fe de l'Església catòlica referent a la doctrina mariana i també al culte i a la devoció. Els títols o veritats marianes es troben principalment on explica el “Credo” (“concebut per obra de l'Esperit Sant, nasqué de Maria Verge”) (primera part del Catecisme). La praxi cultural i devocional es troba on parla de la pregària (quarta part del Catecisme).

La novetat mariana del Catecisme es troba en el fet de distribuir la matèria principalment en tres vessants:

- *Maria en el misteri del Crist*: nn. 484-511 (tots els títols marians es presenten en relació amb el Crist, el Verb Encarnat, Redemptor).

14. Cfr. *Redemptoris Mater, contenuti e prospettive dottrinali e pastorali, Atti del convegno di studio...*, Roma, Pont. Accademia Internazionale.

- *Maria en el misteri de l'Esperit Sant*: nn. 721-726 (santedat de Maria com a fruit de la redempció i do de l'Esperit, model de la santedat eclesial).
- *Maria en el misteri de l'Església*: nn. 963-975 (tipus o figura de l'Església com a Verge i Mare, en el camí històric i escatològic).

El tema marià es troba també distribuït en les quatre parts del Catecisme. La referència a Maria es fa espontàniament. Cal reconèixer que la tercera part (la dels manaments) és la més pobra de contingut marià, potser perquè el tema ja s'ha tractat abans, en relació amb l'Esperit Sant (santedat de Maria). Així, doncs, l'Església mira a Maria quan afirma la fe (primera part), celebra el misteri pasqual (segona part), viu la vida cristiana (tercera part) i prega (quarta part).¹⁵

Un esquema temàtic més general del CEC podria ser el següent: Maria, la *creient*: 144, 148-149, 273, 494. Maria, la *predestinada*: 488-489. *Maria en el Misteri del Crist*: 484-511 (964-65: associada). *Maria en el Misteri de l'Esperit Sant*: 721-726. *Maria en el Misteri de l'Església*: 963-975. Maria en la *pregària* cristiana: amb Jesús: 2599, 2605; oració de Maria: 2617-2619, 2622; oració a Maria: 2673-2679. Un exemple concret de la fe mariana de l'Església, segons el Catecisme, el trobem on parla de la pregària mariana eclesial, sempre guiada per l'Esperit Sant per a unir-nos amb el Crist i construir la comunió (n. 2673); la pregària cristiana a Maria i amb Maria fa endinsar en el misteri de la comunitat trinitària i eclesial.¹⁶

15. *La professió de fe* (primera part del CEC): figures bíbliques (64), fe i característiques (144-149, 165), model de fe (273), Nova Eva (410-411), relació amb Jesús en l'encarnació (435, 437, 452, 456), Mare de Déu (466-470), altres títols marians en relació amb la maternitat divina (predestinada, Immaculada, Verge: 484-511), infància de Jesús (522-564, 583), relació amb l'Esperit Sant (695-697, 717, 721-726), relació de maternitat i d'exemplaritat amb l'Església, Assumpta, mitjancera (773, 829, 963-972), culte (971), mort cristiana i vida eterna (1014, 1020-1024).

16. En els manuals actuals de mariologia es presenta una bona síntesi de doctrina mariana, aprofitant els documents conciliaris i postconciliaris. Allí es pot trobar la fonamentació bíblica i tradicional de cada títol, i fins i tot les implicacions amb altres tractats teològics. He recollit bibliografia actual: *Espiritualidad Mariana. María en el corazón de la Iglesia* València, EDICEP, 2009. Vegeu també: A. M. CALERO, *María en el misterio de Cristo y de la Iglesia*, Madrid, Edit. CCS, 1990; J. ESQUERDA BIFET, *Maria en la missió de l'Església*, Barcelona, Facultat de Teologia, 1981; C. I. GONZÁLEZ, *María, Evangelizada y Evangelizadora*, Bogotá, CELAM, 1988; A. MARTÍNEZ SIERRA, *María, Madre del Señor*, Madrid, Inst. Teol. Dist., 1986; C. POZO, *María en la obra de salvación*, Madrid, BAC, 1974; S. VERGÉS, *María en el misterio de Cristo*, Salamanca, Sígueme, 1972.

II. Fe celebrada

La nostra fe mariana és sempre centrada en el misteri pasqual de Crist, celebrat durant l'any litúrgic i especialment en els sagraments i en l'Eucaristia. “L'Església veu en Maria, «Dona eucarística», com l'ha anomenada Joan Pau II, la seva icona més reeixida, i la contempla com a model insubstituïble de vida eucarística” (Benet XVI, *Sacramentum Caritatis*, n. 96).

L'exhortació apostòlica *Marialis cultus* (MC) de Pau VI (1974) presenta el tema marià en relació amb la litúrgia com a celebració del misteri pasqual. Maria és model de l'Església en l'associació a Crist Redemptor.

Aquesta dimensió litúrgica de la doctrina mariana farà descobrir les línies d'un renovament del culte i de la devoció mariana que cal que sigui més trinitària, cristològica, pneumatològica i eclesial, i per tant amb una orientació més bíblica, litúrgica, ecumènica i antropològica. Els actes devocionals que el Papa esmenta (com el rosari o l'àngelus) portaran cap a la celebració litúrgica i especialment eucarística. Maria és “Mestra de vida espiritual” (MC 21). El “sí” (“fiat”) de Maria és un programa de vida cristiana, com a fidelitat a la Paraula de Déu i a l'acció de l'Esperit Sant. “Amb el ‘fiat’ de l'humil serventa del Senyor, la humanitat comença el seu retorn cap a Déu” (MC 28).¹⁷

19

La fe és un do de Déu que s'expressa en una actitud relacional envers el Crist: la seva persona, el seu missatge... És doncs una adhesió personal al Crist. No es pot reduir només a saber uns conceptes, sinó que comporta una vivència que compromet tota la persona. En la introducció del capítol marià de la *Lumen Gentium*, el concili Vaticà II diu que té el propòsit de “projectar llum, sia entorn del paper de la Verge Maria en el misteri del Verb encarnat i del Cos Místic, sia entorn dels deures dels homes redimits envers Ella, la Mare del Crist i la Mare del homes, dels creients especialment” (LG 53). És una línia devocional i cultural.

17. Cfr. *Culto y piedad mariana hoy, la exhortación “Marialis Cultus”*: Estudios Marianos 43 (1978). La celebració del misteri cristià es resumeix en la segona part del CEC: culte en general (nn. 971), litúrgia celestial (1138), imatges (1161), any litúrgic (1172, 1187, 1195), relació amb l'Eucaristia (1370, 1419, 2837), etc.

El *culte cristià* és sempre la celebració del misteri pasqual de la mort i resurrecció del Crist. La *dimensió mariana del culte cristià* vol dir que l'Església “venera amb un amor particular la benaurada Mare de Déu, Maria, que està unida amb lligam indissoluble a l'obra salvadora del seu Fill; admira i exalta en ella el fruit més excel·lent de la redempció, i contempla amb goig com en una figura puríssima, el que tota ella desitja i espera ésser” (Const. Lit. SC 103).

La paraula “devoció” és una actitud personal (durant el culte o fora del culte) que es concreta en “entrega” als plans de Déu en el Crist, “com Maria i amb Maria” (RMi 92): imitació, invocació, vivència de la seva acció i presència materna... És doncs una actitud relacional que té molts aspectes, tots els quals porten a “la unió immediata dels creients amb el Crist” (LG 60). Es vol tenir els mateixos “sentiments” del Crist envers Maria (cfr. Fil 2,5).

Aquesta devoció es podrà expressar en signes concrets adients a la cultura dels pobles (“inculturació”), a la psicologia de les persones i, sobretot, als carismes de l'Esperit comunicats a les Esglésies: pregàries, imatges, celebracions, santuaris...

Importa, però, que tant les actituds personals com les expressions concretes tinguin el *dinamisme de les dimensions fonamentals cristianes*: trinitària i salvífica, cristològica, pneumatològica, eclesiològica... El punt concret de garantia és la fidelitat a la Paraula i a l'acció de l'Esperit Sant, l'orientació vers l'Eucaristia, la comunió eclesial en la caritat.¹⁸

La línia celebrativa i vivencial de la doctrina mariana (culte i devoció), seguint els continguts dels documents conciliars i post-conciliars, es podria concretar així:

- *Conèixer-la*: profunditzar el misteri del Crist, nascut de Maria i que l'ha fet participar especialment en l'obra i en el fruit de la redempció (LG 65).
- *Estimar-la*: tenir “afecte filial” (LG 53) que es demostrï en la joia pel que Déu ha fet en ella, i que es concreti en donació (com ella i amb ella) als plans salvífics de Déu.

18. Cfr. *Fundamentos teológicos de la piedad mariana*: Estudios Marianos 48 (1983); *Culto y piedad mariana hoy, la exhortación “Marialis Cultus”*: Estudios Marianos 43 (1978).

- *Imitar-la*: especialment en la fidelitat contemplativa i de la Paraula i en la fidelitat generosa a l'acció de l'Esperit (LG 64-67).
- *Invocar-la*: vivint la “comunió dels sants” i la pregària deguda per tots els germans segons l'ensenyament de sant Pau; ens unim a la seva pregària per agrair el que Déu ha fet en ella, i confiem les nostres pregàries a la seva intercessió (LG 66; CEC 2673-2679).
- *Celebrar-la*: celebrem el fruit del *misteri pasqual del Crist* en les gràcies atorgades a Maria (SC 103). Es recorda i es fa present el misteri del Crist sota l'acció de l'Esperit per a construir la comunió eclesial on és amb una presència activa i materna, Maria.

La verdadera devoció a la Verge Maria ens apropa més a Jesús: “La veritable devoció no consisteix ni en un afecte estèril i transitori ni en una certa vana credulitat, sinó que procedeix d'una fe autèntica, per la qual som emmenats a reconèixer l'excel·lència de la Mare de Déu i incitats a un amor filial a la nostra Mare i a imitar-ne les virtuts” (*Lumen Gentium*, n. 67).

III. Fe viscuda

La santedat és la fe viscuda fins a la “perfecció de la caritat” (LG 40, 45). Es concreta en la fidelitat a l'Esperit Sant, Esperit d'amor. L'Església, imitant aquesta fe vivent de Maria, esdevé transparent i portadora de Jesús, inserida en el món.

Maria en l'Església és “el seu més bell tipus i model en la fe i en l'amor” (LG 53). És la memòria viva de Jesús. Amb ella i com ella podem arribar a “convertir-nos en un signe viu de la presència de Crist ressuscitat en el món” (*Porta Fidei*, n. 15).

L'Esperit Sant influï en l'acció materna i virginal de Maria: vers Jesús (tota ella pertanyia a Jesús) i vers nosaltres (dolor als peus de la creu). La família de Jesús Ressuscitat és la comunitat dels fidels que aprenen a mirar cada ser humà com a biografia del mateix Jesús.¹⁹

19. *La vida cristiana* es resumeix en la tercera part de CEC: benaurances (1717), Església mare i mestra (2030), adorar solament Déu (2097), la santedat del nom de Déu cantada per Maria (2146).

Els continguts fonamentals de la fe es desenvolupen amb un dinamisme vivencial que és *cristològic, pneumatològic, eclesiològic* de la fe cristiana en la seva vessant mariològica. Em sembla que unes línies ben donades sobre els títols marians en general, podrien ser com el marc d'una catedral, més enllà de cada pedra concreta.

Ja sabem quins són els títols concrets que la nostra fe veu en Maria: Mare de Déu i Mare nostra (o Mare de l'Església), Immaculada i tota santa, sempre Verge, associada al Crist únic Redemptor i únic Mitjancer (ella participa d'una manera especial d'aquesta mitjanceria), Assumpta en cos i ànima al cel i Reina, etc. Quin és l'àmbit on es podrien emmarcar aquestes pedres precioses i incontestables en la nostra fe?

A) *Línia cristològica i salvífica*

Els Sants Pares, com sant Ireneu (segle II), presentaven a Maria associada al Crist Redemptor com a “nova Eva” i “mare dels vivents”.²⁰ El concili Vaticà II dóna molta importància a aquesta associació i unió de Maria amb el Crist: “mantingué fidelment la seva unió amb el Fill fins a la creu” (LG 58; cfr. LG 56).

Tots els títols marians recobren la seva autèntica esplendor a la llum del misteri del Crist. La *virginitat* (per obra de l'Esperit Sant) fa palesa la *divinitat del Crist* (Déu perfecte). La *maternitat* veritable ens fa veure la *humanitat* veritable del Crist (home perfecte). La seva *associació* i *cooperació* demostra l'*acció redemptora del Crist* que salva l'home mitjançant el mateix home, segons l'expressió patristica. La fe en Maria és un aprofundiment de la fe en Crist: Déu verdader, home verdader, Salvador o Redemptor únic. La *santedat* de Maria (“plena de gràcia”, Immaculada) i la seva *glorificació* en cos i ànima transparenten la victòria de la mort i resurrecció del Crist sobre el pecat i la mort. Jesús es Déu, home, Salvador, “nascut de Maria Verge, per obra de l'Esperit Sant” (Credo).

La devoció mariana portarà doncs a “la unió immediata dels creients amb el Crist” (LG 60). En Maria celebrem el fruit del misteri

20. SANT IRENEU, *Adv. Haer.* III, 22,4: PG 7, 959A (citat a LG 56).

pasqual del Crist. “Perquè Maria, per haver entrat íntimament en la història de la salvació, sintetitza i reflecteix en certa manera les veritats de la fe, quan és exaltada i venerada atrau els creients cap al seu Fill i el sacrifici d’aquest i cap a l’amor del Pare” (LG 65).

B) Línia pneumatològica

La redempció obrada pel Crist és sempre sota l’acció de l’Esperit Sant, que ens podrà comunicar gràcies a la seva mort i resurrecció. Maria esdevé verge mare sota “l’ombra” o acció de l’Esperit (Mt 1,20; Lc 1,35). La unió de Maria amb el Crist té doncs aquest caire *pneumatològic* que l’ha fet tota santa (“plena de gràcia”) per a obrar en sintonia amb el seu Fill.

És doncs l’acció de l’Esperit (comunicat pels mèrits del Crist) que fa a Maria Verge, Mare, associada, tota santa, glorificada... És la Verge fidel que rep el Verb sota l’acció de l’Esperit i es converteix en la Mare més fecunda, Mare de Déu i nostra.

Aquesta línia pneumatològica és eminentment cristològica i també eclesiològica. La comunitat eclesial del Cenacle s’aplegà “unànimement en oració amb Maria la Mare de Jesús” (Act 1,14) per a preparar la vinguda de l’Esperit Sant.

23

C) Línia eclesiològica

Maria, en cada gràcia rebuda del Senyor, és “Tipus” o figura de l’Església, sobretot “en la línia de la fe, de l’amor i de la perfecta unió amb el Crist” (LG 63). Aquest títol donat a Maria pels Sant Pares indica exemplaritat, personificació, instrument envers l’Església.²¹

La línia eclesiològica de la doctrina mariana es concreta principalment en els dos títols de verge i de mare, puix que Maria és “exemplar superior i únic tant de verge com de mare” (LG 63). L’Església és fidel a Crist Espòs (Església verge) per a esdevenir, sota l’acció de l’Esperit Sant, mare fecunda (Església mare). Maria és Tipus de l’Església fidel a la Paraula i a l’Esperit Sant, Mare fecunda que transmet el Verb al món.

21. Cfr. SANT AMBRÒS, *Expos.* Lc 2,7: PL 15, 1555.

L'Església, en tota la seva obra apostòlica, imita la fidelitat de Maria a la Paraula i a l'Esperit Sant, segons els designis salvífics del Pare. No és concebible una eclesiologia que no prengui Maria com a Tipus de l'Església esposa, verge i mare. “L'Església, contemplant i imitant la seva santedat i amor profunds, i complint fidelment la voluntat del Pare, per la Paraula de Déu fidelment acollida esdevé també ella mare, per tal com per la predicació i el baptisme engendra a una vida nova els fills concebuts per obra de l'Esperit Sant i nascuts de Déu” (LG 64).

Una Església missionera cal que imiti la fe contemplativa de Maria (Lc 2,19.51), que la portarà a associar-se al sacrifici redemptor del Crist (Jn 19,25-27). Solament així l'Església serà transparència (“sagrament”) del “misteri” del Crist, “amagat” fins a l'encarnació, però ara ja “manifestat” per a tots els pobles mitjançant la vida i l'acció apostòlica de l'Església (cfr. Ef 3,3-10). Una Església missionera és una Església que es compromet a viure amb totes les conseqüències la fe en el Crist, “amb Maria i com Maria, la seva Mare i el seu model” (Encíclica *Redemptoris Missio* 92).

IV. Fe pregada

He procurat resumir la fe de l'Església envers Maria, començant per la Paraula de Déu i la predicació apostòlica, i continuant amb l'anàlisi dels documents eclesials del concili i del postconcili, també en les expressions del culte i de la devoció: “lex orandi, lex credenti”. Però hi ha quelcom més, quan es tracta de la fe del poble.

Maria és Mare “Verge”, que pertany exclusivament al seu fill, Jesucrist (la Paraula personal del Pare, feta carn). Per això és la Verge “oient”, que obeeix (“ob-audire”), creient, contemplativa, serventa.

La relació personal i comunitària amb el Senyor es concreta en la contemplació de la Paraula, seguint l'exemple de Maria que meditava en el seu cor. Maria és model de l'Església de la Paraula. El Papa Benet XVI ho explica així en l'exhortació apostòlica *Verbum Domini*: “Podem suggerir una analogia: així com el Verb de Déu s'ha fet home per obra de l'Esperit Sant en el si de la Mare de Déu, també la Sagrada Escripura neix del si de l'Església per obra del mateix Esperit” (n. 19). “Verge a l'escolta, viu en plena sintonia

amb la Paraula divina i conserva en el seu cor els esdeveniments del seu Fill, component-los com en un únic mosaic” (cf. Lc 2,19.51). “Ella és la figura de l’Església a l’escolta de la Paraula de Déu, que en ella es fa carn” (n. 27). “El lligam intrínsec entre Paraula i fe mostra que l’hermenèutica autèntica de la Bíblia només és possible en la fe eclesial, que té el seu paradigma en el si de Maria” (n. 29). “Maria és feliç perquè té fe, perquè ha cregut, i en aquesta fe ha acollit en el seu si mateix el Verb de Déu per a lliurar-lo al món. L’alegria que rep de la Paraula es pot estendre ara a tots els qui, en la fe, es deixen transformar per la Paraula de Déu” (n. 124).²²

La fe pregada troba una concreció peculiar en relació amb els santuaris marians. Les nostres reflexions sobre la fe catòlica envers la Mare de Déu no poden quedar en un àmbit teòric. Si hi ha una “presència activa i materna de Maria”, com afirmava sovint Joan Pau II en l’encíclica *Redemptoris Mater* (RMA 1, 48), aquesta presència deixa unes petjades, tot i essent humanament pobres com són els signes eclesials.²³

Una Església particular o una comunitat eclesial no pot perdre la “memòria” històrica que és ensems història de gràcia i història sociocultural. Maria és sempre la “memòria” evangèlica de l’Església. El santuari marià ha estat instrument de gràcia i de progrés en un poble i en una Església particular. Els sants i santes que han sortit d’aquestes contrades són un fruit de la fe mariana de l’Església en unes circumstàncies geogràfiques, sociològiques, culturals i històriques.²⁴

22. *La pregària cristiana* es resumeix en la quarta part del CEC: en relació amb la pregària del Crist (2599 i 2605), la pregària i intercessió de Maria (2617-2619 i 2622), la pregària de l’Església a Maria (2673-2679 i 2682), en relació amb l’Eucaristia (2837), santedat (2853), “amén”-“fiat” (2865).

23. Prenc algunes idees dels meus estudis: “La devoció a la Mare de Déu en els santuaris marians”: Montserrat, *Butlletí del Santuari* (1984) 6-10; “Los santuarios marianos: «memoria» celebrativa de la Iglesia”, *Estudios Marianos* 63 (1997), 219-253; *El culto a la Virgen en los santuarios marianos de América Latina, a la luz de los documentos del CELAM: PAMI, De cultu mariano saeculo xx, a concilio Vaticano II usque ad nostros dies* (Città Vaticano, PAMI, 1998), 191-214.

24. Sants lleidatans del nostre context històric (segles XIX-XX): *Vén*. “Mare Esperança González i Puig (1823-1885)”: *Arrels cristianes*, op. cit., IV 285-290; “Sta. Teresa Jornet i Ibars (1843-1897), Aytona i València, Germanetes dels ancians Desemparats”: *Arrels cristianes*, IV, 291ss; “Beat Francesc Palau i Quer” (1811-1872): *Arrels cristianes*, IV, 365ss. Cal afegir el nostre màrtir *Beat Francesc Castelló i Aleu* (*Arrels cristianes*, IV, 299-304), amb el nostre bisbe màrtir *Salvi Huix Miralpeix*, entre altres màrtirs ja aprovats per la beatificació.

Un santuari marià significa que la fe ha arribat al cor d'un poble, mitjançant una presència materna de la Mare de Jesús. Si el poble creient ha volgut ser fidel a l'encàrrec de Jesús ("aquí tens la teva mare": Jn 19,27), és per escoltar novament les paraules de la seva Mare i nostra quan va dir a les noces de Canà: "feu tot allò que ell us digui" (Jn 2,5). Són els "petits" els que comprenen i viuen millor les paraules del Senyor (cfr. Mt 11,25). En un santuari marià, els creients experimenten l'amor matern i misericordios de Maria.

Una comunitat eclesial ha fet un camí d'escolta de la Paraula (com Maria), de participació en el misteri redemptor celebrat a l'Eucaristia (amb Maria al peu de la creu) i de construcció de la família eclesial en la caritat fraterna (com Maria a la visitació i a Canà). En la història d'un santuari, Maria ha estat transparència del misteri del Crist (Déu, home i Salvador). La funció materna de Maria ha estat la d'acompanyar, estimar, ajudar, escoltar, intercedir...

Els valors populars sembrats per un santuari marià seran difícils d'esborrar, perquè esdevenen potència de renovament personal, comunitari i social.²⁵

26

Molt més importants que les nostres reflexions intel·lectuals són les actituds senzilles de fe profunda del poble fidel aplegat en un santuari marià. Una mirada senzilla, una pregària confiada, un apropar-se amb confiança... potser són una expressió més valuosa que un tractat de mariologia. Aquestes expressions populars, quan són autènticament marianes, són també eucarístiques, i porten també a la caritat i a la missió.²⁶

L'Església és sempre pelegrina i en el seu camí Maria "resplendeix com una senyera ferma i de consol per al Poble de Déu en marxa" (LG 68). En els signes externs d'imatges i de costums

25. Un resum doctrinal sobre el significat d'un santuari marià, el podem trobar en una homilia de Joan Pau II en el santuari de Zapopan (Mèxic): *Insegnamenti* (1979) II, 287-292. Aquest text tingué molta repercussió al document de Puebla nn. 283, 297, 452, 454, 463. He fet unes reflexions sobre aquest tema: "Dimensió misionera de la piedad mariana popular": *Euntes Docete* 35 (1982), 431-448.

26. Fa anys, quan vaig entrar en un santuari marià (Ocotlán, Mèxic), em va impressionar l'actitud d'una mare amb el seu fillot mut, i vaig escriure: "Jo no sé comprendre - els sentiments d'una mare que pateix - Després la vaig veure vora la imatge de la Mare de Déu - De Mare a mare sí que s'entendran" (*Retalls de vida*, Barcelona, Claret, 1981, *El nen mut*, n. 73).

els podem interpretar com esdeveniments de gràcia durant la història passada. La “memòria” històrica d’un santuari ens ajuda a pregar i estimar, per a construir la “comunió” eclesial segons el manament de l’amor i segons el model de la vida trinitària, amb el compromís de construir la comunitat eclesial i humana compartint els béns com a família de fills de Déu i germans en Crist.

Els títols marians que recordem en un santuari marià, ens presenten Maria com “la primera dels creients” (RMa 28). Amb ella fem el mateix camí de la fe, meditant la Paraula en el nostre cor, també amb fórmules senzilles com el rosari i aprofundint els continguts de la fe amb una catequesi adient.²⁷

Cloenda: una proposta per l’Any de la Fe

L’Any de la Fe por arribar a ser per a nosaltres una mena de tornar a la llar familiar, on ens espera la Mare de Jesús i nostra, per a construir una llar més espaiosa on tots se sentin germans, sense distinció de races, cultures i pobles diferents, perquè tenim una mateixa mare, “Maria de Natzaret”.

27

En el moment d’anunciar la celebració d’un Any de la Fe (11 d’octubre de 2011), el Sant Pare Benet XVI, en la seva Llettra Apostòlica *Porta Fidei*, ens diu: “Per la fe, Maria va acollir la paraula de l’Àngel i va creure en l’anunci que seria la Mare de Déu en obediència del seu lliurament (cf. Lc 1,38)... Amb la mateixa fe va seguir el Senyor en la seva predicació i va romandre amb ell fins al Calvari (cf. Jn 19,25-27). Amb fe, Maria va assaborir els fruits de la resurrecció de Jesús i, guardant tots els records en el seu cor (cf. Lc 2,19.51), els va transmetre als Dotze, reunits amb ella al Cenacle per a rebre l’Esperit Sant (cf. Ac 1,14; 2,1-4)” (n. 13). “Confiem a la Mare de Déu, proclamada «feliç perquè ha cregut» (Lc 1,45), aquest temps de gràcia” (n. 15).

27. Anoto estudis actuals sobre els santuaris marians: Santuaris marians de tot el món: *Maria*, París, Beauchesne, t. IV-V. Sobre els santuaris d’Amèrica Llatina: CELAM, *Nuestra Señora de América Latina*, Bogotá 1988. Santuaris espanyols: *María en los pueblos de España, Santuarios marianos*, Madrid, Encuentro Edic., 1988. Santuaris de Catalunya: *Guía para visitar los santuarios marianos de Cataluña*, Madrid, Encuentro Edic., 1988, vol I.

Voldria fer una proposta: deixar entrar més la Mare de Déu i nostra en el camí (personal, familiar i comunitari) de la fe professada, celebrada, viscuda i pregada, per a construir la nostra història.

Maria és Mare, model, mitjancera, intercessora, mestra, deixebila. La seva presència és activa i materna, amb una “influència salvífica” (LG 60). Ella és “Estel de la nova evangelització... aurores lluminosa i guia segura del nostre camí” (Joan Pau II, *Novo Millennio Ineunte*, n. 58).

Amb ella serà més fàcil comprendre que la fe és adhesió a la persona del Crist, trobada i relació. És pensar com Jesús, modelats per la seva paraula vivent. No dubtar del seu amor, no sentir-se mai sols. És “coneixement del Crist viscut personalment” (Joan Pau II, *Veritatis Splendor*, n. 88).

Maria és “model de fe viscuda” (Joan Pau II, *Tertio Millennio Adveniente*, n. 43). La nostra “espiritualitat mariana” consisteix a “imitar la seva vida de fe” (*Redemptoris Mater*, n. 48). “Obeir (ob-audire) en la fe és sotmetre’s lliurement a la paraula escoltada, perquè la seva veritat és garantida per Déu que és la mateixa Veritat... La Mare de Déu n’és la realització més perfecta” (*Catecisme de l’Església Catòlica*, n. 144; cfr. nn. 145-149).

Celebrem 150 anys d’una presència especial de la Mare de Déu en la nostra comunitat eclesial de Lleida, la Verge Blanca de l’Acadèmia. Ella ja era present en tota la nostra història passada, des dels inicis de la fe, potser amb la predicació de sant Pau i sant Jaume. És una història de gràcia, història del nostre “Magnificat” amb Maria (quan portava Jesús infant en el seu si), que es converteix avui en una “eucaristia” o “acció de gràcies” com la pregària joiosa i trinitària del Senyor: “Aquella mateixa hora (Jesús) s’omplí de joia en l’Esperit Sant, i digué: Us dono gràcies, Pare, Senyor del cel i de la terra, perquè heu amagat aquestes coses als savis i prudents i les heu revelades als petits. Sí, Pare, perquè així us ha plagut a vós” (Lc 10,21).

Celebrem els 150 anys del nostre santuari (1812-2012) i també l’Any de la Fe (2012-2013), com també els 50 anys del concili Vaticà II. Volem que la nostra fe, personal i comunitària, sigui autènticament professada, anunciada, celebrada, viscuda i pregada, per part de tots els que vivim en la mateixa llar familiar i mariana.

Faig meves les paraules de Mn. Escolà, publicades en els Annals de l'any 1871, quan es va inaugurar l'edifici i l'Oratori, al novembre de 1871, desè any de l'Acadèmia, que em semblen molt actuals: “Des del seu tron serà Ella l'estel que ens guiï, el sol que ens il·lumini i l'abundant deu de gràcies que regui les nostres ànimes i que les inundi... I per això en el seu nou tron serà Maria el centre de tots els nostres sospirs... la reina dels nostres cors.”²⁸

28. Annals, any 10, Lleida, 1871, 3-6. Vegeu: *Goigs de la Mare de Déu de l'Acadèmia*, premiats en el certamen de 1996 (Jordi Miquel Benavent): “De Jessè florida branca – ran del Segre, en bell esclat: - Ajudeu-nos, Verge Blanca – guia i llum de la Ciutat.”

SEGONA PONÈNCIA

L'ACADÈMIA MARIANA I LA SOCIETAT LLEIDATANA DEL SEGLE XIX

Dr. Manuel LLADONOSA VALL-LLEBRERA

Introducció: liberalisme i catolicisme

L'Església de Lleida va experimentar, com la resta de la institució eclesial, els reptes del canvi de posició institucional de la qual gaudia en els segles de l'anomenat antic règim. El règim liberal i les idees liberals, demòcrates i lliurepensadores del segle XIX van posar en qüestionament un antic món tradicional d'unanimitats exteriors en les creences. El carlisme armat, tot i la seva complexitat de motivacions, es proclamà a favor de la monarquia tradicional en la qual l'altar i el tron estaven units i es feien costat mútuament. Amb tot, malgrat que el liberalisme de les institucions polítiques portava un projecte cultural propi per a la població, aquesta va persistir durant força temps dintre de la mentalitat religiosa. Molts dels liberals lleidatans continuaven essent catòlics, defensaven la importància social cohesionadora de la religió o bé es manifestaven com a creients.

31

Catolicisme i liberalisme

El canvi liberal va comportar una modificació profunda del paper que l'Església havia exercit en el control de la cultura, de les idees i de la moral així com en les seves bases materials (desamortització). Però, des de la perspectiva estricta de les creences, no podem oblidar que les clàusules de la Constitució de Cadis declaraven la religió catòlica l'única veritable a Espanya. Això

no obstant, el procés d'autonomia individual, política i cultural inquietava força sectors de l'Església. De més a més la supressió i les exclaustracions de religiosos dels convents el 1835 representaren un cop dur per a les religioses i els religiosos, i la legislació desamortitzadora va socavar la posició material de l'Església i va repercutir en el sosteniment del clergat, el culte i les seves institucions.

El fet és que la jerarquia religiosa i un bon sector del clergat, especialment els religiosos i les religioses, van viure una relació conflictiva amb el liberalisme i el seu successor, el republicanisme. El concordat de 1851 aparentment havia de dur a la resolució dels problemes de sosteniment del clergat i del culte, a la normalització institucional i a la fi de la crisi de relacions entre catolicisme i monarquia liberal en versió moderada, però les etapes de 1854-1856 i 1868-1874 representaren noves dificultats per a l'Església.

Les posicions dintre de l'Església, tanmateix, no eren monolítiques. Hi hagué personatges que volien reconciliar les creences seculars amb la innovació. El millor exemple és, sens dubte, el sacerdot Josep Castel (1780-1854), format al Seminari de Lleida com a clergue i batxiller i doctor en teologia sagrada per la Universitat de Cervera, professor durant tres anys de filosofia i set de teologia al Seminari i rector d'Almatret, on destacaria per les seves manifestacions caritatives a favor dels pobres i el seu tarannà il·lustrat en promoure mesures de renovació del conreu de la terra. Esdevingué diputat a Corts el 1836 i diputat provincial pels liberals, president de la Societat Econòmica d'Amics del País de Lleida i director del seu primer institut. Alhora fou nomenat catequètic de psicologia, moral i religió d'aquest establiment i també membre de la Real Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. El seu zel a assistir les víctimes del còlera de 1854 va afeblir el seu cos i sofrí el contagi de l'epidèmia, i va morir el 21 de setembre de 1854, al mateix institut. La Diputació li erigiria, per subscripció popular, un mausoleu per a les seves cendres.

Del que assenyalaven partidaris i detractors, i que Ramir Viola transcriu a la seva biografia de Castel, pot deduir-se que aquest sacerdot cercava de donar una línia pròpia al seu ensenyament,

que era respectuós amb les posicions tant dels seus col·legues, professors de l'institut, com dels seus alumnes i que veia que l'Evangeli podia ésser acollit perfectament en un nou ordre polític en el qual el monarca deixés de tenir les seves prerrogatives absolutes, el govern fos representatiu de la societat i l'Església restés pobra, després de la desamortització.¹

Amb tot, després de les revolucions europees de 1848 l'obertura que semblava que havia iniciat el Papa Pius IX uns anys abans es capgirà i el Vaticà es tancà en una posició de refús del món contemporani amb el Syllabus de 1864, la qüestió romana i l'enfrontament amb el nou regne d'Itàlia i el Vaticà I de 1869-1870, juntament amb unes directrius més estrictes pel que feia als seminaris i la formació i selecció de clergues. El 1851, d'altra banda, com s'ha indicat més amunt, se signava el concordat entre el govern moderat i el Vaticà, cosa que representava una línia de convivència i adaptació de la institució eclesial a la nova situació i els canvis produïts.

La fugida de la ciutat de Lleida del bisbe Julián Alonso el 1837, en plena guerra civil, en sentir-se en perill, i el seu trasllat al territori carlí va deixar la seva seu episcopal buida durant una bona colla d'anys, fet que la privà d'un líder religiós en un temps de canvi i trasbals. Morí a l'exili el 1844 quan havia rebut autorització per retornar. No fou fins al 19 de març de 1848 que fou consagrat un nou bisbe, Josep Domènec Costa i Borràs. Però un any més tard, el juliol de 1849, fou promogut per a la diòcesi de Tarragona. El succeí el navarrès Pedro Cirilo Uriz Labayru, que fóra consagrat el 29 de setembre de 1850 i que reorganitzaria i reconstruïria la diòcesi i n'enfortiria les manifestacions de culte, pietat i catequesi.²

1. VIOLA, Ramir: *Mn. Josep Castel i Miralbés. 1781-1854*, Lleida, 1998. Text mecanoscrit inèdit dipositat a l'Arxiu Diocesà de Lleida.

2. V. LLADONOSA, Manuel, JOVÉ, Antoni, VICEDO, Enric: *El segle XIX*, volum VII d'*Història de Lleida*, Lleida, Pagès editors, 2003, p. 403-412; CLOSA SALINAS, Francesc: *Església i poder a la Lleida del segle XIX. Control i mobilització social: Pedro Cirilo Uriz i Labayru (1850-1862)*, Lleida, Servei de publicacions de la Universitat de Lleida, Col. Espai/temps, 44, 2003.

La creació de l'Acadèmia Bibliogràfico-Mariana (1862). Josep Maria Escolà i Cugat (1820-1884)

A finals del 1861 Uriz Labayru era destinat a Pamplona i fou substituït per Marià Puigllat i Amigó, fill de Tona, de la Plana de Vic, que prendria possessió de la diòcesi de Lleida el 9 de novembre de 1862. La seva arribada va coincidir, pràcticament, amb la creació de la Reial i Pontifícia Acadèmia Bibliogràfico-Mariana, promoguda pel sacerdot Josep Maria Escolà i Cugat (1820-1884). Escolà havia nascut a la Fatarella, a la Terra Alta, i va estudiar al Seminari de Lleida fins als divuit anys (1838). Va abandonar-lo per a passar a la zona carlina i sumar-se a la predicació en les missions populars que s'hi desplegaven, al costat del pare Palau i Quer, al qual seguí en els seus desplaçaments en aquest període. Més tard el trobarem a Berga actuant com a infermer i, després de la derrota del carlisme, a França. Al seminari de Besançon completà els estudis teològics, s'ordenà sacerdot a Roma el 1844 i volgué fer-se jesuïta, encara que no arribà a fer els vots i abandonà la companyia. Tornà a França el 1845, féu nous estudis de teologia al seminari de Montauban i conegué el futur bisbe de la Seu d'Urgell Josep Caixal, que el va decantar cap a la devoció mariana, i va tornar a Lleida el 1849.³

Josep Escolà va participar en la vida religiosa de la diòcesi. La proclamació del dogma de la immaculada concepció de Maria, el 1854, per part del Papa Pius IX, esperonà la seva línia d'espiritualitat i elaborà el *Breviari Marià*, publicat el 1859. L'experiència dels resultats de la primera carlinada, la seva estada a França, el Concordat de 1851 i la proclamació d'aquell dogma, portaren Josep Escolà a imaginar un projecte d'espiritualitat i devoció combinat amb la cultura, que trobés en la figura de Maria un punt de referència, càlid i proper, d'apropament humà a Jesús, que permetés una experiència de religiositat popular, que deixava un lloc al sentiment i, ahora, a l'ortodòxia de les creences centrals de l'Església. Trobà el suport del pare Claret per a la seva iniciativa.⁴

3. La biografia de Josep Escolà a ALTISENT, Joan B.: *La Pontificia y Real Academia Bibliográfica Mariana de Lérida*, Lleida, 1929; TORRES, Carme: "Josep Maria Escolà i Cugat", dintre de la sèrie de *Retrats de lleidatans il·lustres*, del diari *Segre*, fascicle 34, 1988.

4. ALTISENT, Joan B.: *El B. P. Antonio M^o Claret en Lérida*, Lleida, Acadèmia Mariana, 1934.

Dintre del llenguatge i dels models de pietat del seu temps, la iniciativa de Josep Escolà volia unir fe i cultura, i respondre als desafiaments dels nous temps. En la direcció de l'Acadèmia Mariana, va comptar amb la col·laboració del metge i poeta Lluís Roca i Florejachs (1830-1882) i Josep Mensa i Font (1822-1882), membre aquest darrer dels ajuntaments moderats de 1852, 1853 i 1854, abans del canvi progressista, i que formà part també de la Joventut Catòlica el 1870. L'octubre iniciava les seves activitats i el nou prelat n'aprovà el reglament el 8 de desembre de 1862. Aquesta institució, que tindria abast espanyol, llatinoamericà i filipí, edità els seus "Anales de la Academia", de més a més de calendaris marians i obres de pietat del mateix signe, i organitzà altres actuacions com concerts de música religiosa.⁵

Els certàmens

El 18 d'octubre de 1863 l'Acadèmia va celebrar un certamen poètic per solemnitzar el seu primer aniversari. Fóra el primer dels que s'anirien celebrant cada any, dedicat a una Mare de Déu en particular. S'inspirà en els antics Jocs Florals, i la publicació de les obres premiades fou un estímul per al moviment de la Renaixença catalana.⁶ Les edicions de 1863 a 1867 no varen preveure cap distinció per a obres en llengua catalana. Fou per al 1868, dedicat a la Verge dels Desemparats de València, quan s'aprovaren els primers guardons en català. Els premis en prosa sempre eren en llengua castellana en aquesta etapa.

El 1871 tingué un relleu especial perquè l'acte de lliurament dels premis, el 12 de novembre de 1871, es féu a la nova seu de

5. Per a l'Acadèmia Mariana, de més a més de les obres citades a la nota anterior d'Altisent i Torres, vegeu CAMÍ CRISTÓBAL, Modesto: *La Academia Bibliogràfica Mariana. Monografía histórica y descriptiva*, Lleida, Impremta Mariana, 1913 (es tracta d'un treball premiat al certamen maria de 1912); CURCÓ, Jordi: "La Pontificia i Reial Acadèmia Bibliogràfica Mariana i la Verge Blanca, patrona de Lleida" a DDAA: *Temps de llums i ombres. Temps d'esperança. L'època contemporània. Del segle XIX fins als postres dies*. Volum IV d'*Arrels cristianes. Presència i significació del cristianisme en la història i la societat de Lleida*, Lleida, Pagès editors/ Bisbat de Lleida, 2009, p. 377-412; LLADONOSA, Manuel: "L'Acadèmia Mariana. L'Església lleidatana davant dels desafiaments del segle XIX", a *Coneixes la teva ciutat...? Lleida Vuitcentista*. Lleida, 2003, p. 77-90.

6. LLADONOSA PUJOL, Josep: *Història de Lleida*, volum II, Tàrrrega, Camps Calmet, 1974, p. 751-753.

l'Acadèmia, a l'actual carrer de l'Acadèmia, al seu “saló principal, oratori i museu”, segons la memòria del certamen, dedicat a la Mare de Déu de l'Acadèmia aquest any, la imatge de la qual havia estat escollida en un concurs artístic. Dos escriptors lleidatans, Ramon Pagès i Ezequiel Llorach, guanyaren respectivament la medalla d'or i de plata per a la llengua castellana. Un patrici il·lustre de la Renaixença catalana, Joaquim Rubió i Ors, guanyà la catalana d'or. El mallorquí Tomàs Forteza va obtenir una medalla de plata.

La diada del 18 d'octubre de 1874 va tenir una significació especial perquè el director de l'Acadèmia, Josep Escolà, homenatjà Lluís Roca i Florejachs amb una corona de llorer de plata, en reconeixement pels èxits obtinguts pel poeta lleidatà als Jocs Florals de Barcelona i altres justes poètiques, per la seva obra literària en llengua catalana i castellana i pel seu treball com a secretari de l'Acadèmia.⁷

Un altre fet destacava també en aquest certamen: la presència, minoritària això sí, de dones poetes des del primer any i en català i castellà a partir del seu caràcter bilingüe. Hi destacaren Victòria Peña d'Amer de Mallorca i Emília Palau i Quijano. Victòria Peña (1827-1898) fou premiada als primers Jocs Florals de Barcelona i va continuar obtenint-hi guardons en un bon nombre d'edicions successives i col·laborà en revistes com *Lo Gay Saber*, *La Renaixensa*, *La Il·lustració Catalana*, *la Ilustración Católica* i *El Pensil del Bello Sexo*.⁸

L'Acadèmia Mariana va completar els seus premis literaris amb un certamen d'escultura el 1866, de pintura el 1871 i de música el 1875, si bé no amb la mateixa regularitat que els de literatura.⁹

7. *El Cronicon Ilerdense*, 1 de febrer de 1875, p. 13-14. La informació l'extreu la revista lleidatana *La Crónica de Cataluña*.

8. BOU, E (dir.): *Nou diccionari 62 de la literatura catalana*, Barcelona, 2002. La informació sobre els certàmens del Premi Marià a les edicions de cada any de l'Acadèmia Bibliogràfica-Mariana que recensionava les celebracions i publicava els treballs guanyadors o amb accèssits. Vegeu també l'obra esmentada de Modest Camí.

9. CAMÍ CRISTÓBAL, Modesto: *La Academia Bibliográfica Mariana. Monografía histórica y descriptiva*, op. cit., p. 119-127. El premi d'escultura només se celebrà tres cops, el 1866, el 1896 i el 1912; el de pintura de 1871 no va rebre cap quadre, no es va reprendre fins al 1877, i va interrompre's el 1880, 1882, 1993 i 1998. El de música no es féu tampoc el 1880, 1881, 1883, 1884, 1885, 1887, 1888, 1891, 1893, 1895 i 1903. La relació de Camí és fins al 1912.

El 1886 creà la seva capella de música, dirigida per Josep Torné i Solà fins a la seva mort, el 1899. El 1888 el mateix Josep Torné, el P. Lamolla i Francesc Besa fundaren una Escolania que serviria a les activitats d'aquesta entitat.¹⁰

Dintre del camp de l'impuls a la devoció Mariana i la seva tasca editorial, el 1875 l'Acadèmia va establir la Impremta Mariana, que esdevenia un centre actiu entre les cases d'edicions de la ciutat, i una Litografia Mariana. El final del Sexenni Democràtic (1868-1874) i el nou règim de la Restauració borbònica afavoria un millor context i clima per a l'obra de l'Acadèmia. El successor de Josep Maria Escolà en la direcció de l'Acadèmia Bibliogràfica Mariana, el canonge Josep Antoni Brugulat (1850-1917), entre 1884 i 1917, n'amplià la seu i, el 1896, el bisbe Messeguer n'in-
augurà el Paranimf.

La devoció mariana i el model de dona

Els anys de la Revolució francesa varen sorgir diverses propostes sobre la dona quan aquesta va prendre un gran protagonisme al carrer, als clubs i en la teoria feminista com l'exposaren Olympe de Gouges i Mary Wollestonecraft. Aquest feminisme activista va desvetllar el malestar de molts sectors polítics, fins i tot en els mateixos republicans francesos de la dècada revolucionària. Més encara en els conservadors, sobretot quan es va aprovar el divorci.

A la restauració posterior als temps revolucionaris napoleònics, es va apartar la dona del carrer i se cercà de retornar-la al seu paper d'esposa i mare. Els liberals en van destacar el paper d'educadora de ciutadans i el pensament contrarevolucionari la seva incardinació en la família tradicional, presidida pel marit, base de la monarquia, també desplegada sota l'autoritat del rei-
pare. En l'àmbit catòlic també es va subratllar el paper de la dona com a moralitzadora de la societat a través del seu paper benèfic en l'espòs i els fills, però insistia en la seva dignitat i en la influència religiosa que ella havia d'exercir. Jaume Balmes considerà

10. HERRERA I LLOP, L.-M.: *La música a Lleida durant la Renaixença i el modernisme*, Lleida, Ajuntament de Lleida / Pagès editors, 2002, p. 101 i 148-149.

el catolicisme com a alliberador de la dona respecte de la seva situació en el passat.

Doncs bé, la devoció mariana era oberta a tots els fidels de l'Església. Però en els diversos parlaments i textos d'espiritualitat d'aquesta devoció, en particular els sortits de l'Acadèmia, s'hi defensa també un model femení a partir de Maria i que insistia en la funció moralitzadora de la dona en la societat. El cristianisme amb l'Evangeli havia establert el veritable dret de gentes i emancipat la dona decaiguda. El "fiat" de Maria havia fet possible l'Encarnació i la redempció del mal humà. La plenitud de gràcies rebuda per Maria es projectava sobre la dona. És el que manifestava el presbíter Nicolás Sancho:

"Este triunfo inmenso y trascendental de María, se extiende también a la mujer, que queda con él emancipada, y con grande influencia y poder para el bien, mediante la práctica de las grandes virtudes cristianas que la gracia hace florecer en ella." D'aquesta manera, prosseguia, la dona que prenia Maria com a model, "reuniendo de este modo el poder de la gracia con el de la naturaleza, alcanza en la sociedad grandes prodigios de virtud y de moral progreso". Llavors l'acció moralitzadora de la dona "influye en los centros, en los hogares y en los templos, haciendo sano y respirable el aire de la pública opinión, y estableciendo cierto temperamento moral que regula y precisa en gran manera las acciones y opiniones religiosas de los hombres".¹¹

Una teòloga de l'encarnació

Entre les nombroses publicacions de l'Acadèmia és interessant de destacar l'aportació d'una dona a l'espiritualitat mariana: Teresa Parassols de Gorina, sòcia de l'entitat, casada i mare de família. Teresa Parassols, a partir dels llibres, manuscrits i papers del seu germà sacerdot, també membre de l'Acadèmia (Pau), va escriure una obra, titulada *Relaciones entre la Santísima Virgen Madre de Dios y el género humano*, que el darrer revisaria, augmentaria i

11. SANCHO, Nicolás: *Sermones y discursos del presbítero...*, Lleida, Imprenta de Carruez, 1876, p. 244-245.

anotaria, segons consta a l'edició, feta el 1870. El treball presenta una teologia de la creació i de l'encarnació ben equilibrada i positiva: “Entre las grandes pruebas de amor, ordenadas por Dios desde la eternidad a favor del hombre, merece atención, en primer lugar, la creación del mundo.” El disseny del Senyor —hi llegim— “era comunicarse a los hombres por medio de la Encarnación”, i si bé l'Encarnació havia tingut per objectiu la redempció, aquest no era el seu fi darrer, “el cual no era otro que la gloria de Dios, de Jesucristo y de los escogidos, fiel de la creación”. En el pecat original, Déu havia cridat Adam i Eva amb veu de pare tendre i, abans de condemnar-los, els va fer la promesa de la dona i del descendent de dona, Jesucrist i Maria; “aún al condenarles, no pronunció más que una sentencia de pena temporal”, afegia. L'obra presentava tota la història sagrada com a pressentiment, símbol i camí cap a Maria i Jesús. Crist era el mitjancer entre Déu i l'home “y elevada la humanidad en él a un valor infinito por su unión con la divinidad, en Él la creación entera da gloria a Dios, como dice el Apóstol”. En un capítol, el novè, es referia especialment al misteri de Maria amb el títol: “María y el hombre en la encarnación: maternidad divina.”¹²

L'Església en una societat laica i plural

Els conflictes del segle XIX entre l'Església i la societat contemporània aparegueren en diversos moments segons la geografia europea. Ens hem referit als reptes que van suposar el liberalisme i el republicanisme per a l'Església catòlica a Espanya. Una part del món catòlic, com a Catalunya, va donar suport al tradicionalisme carlí que defensava una monarquia estretament lligada a la religió (la unió del tron i l'altar), però com he indicat també hi hagueren posicions catòliques distintes al carlisme. Però va restar la imatge d'un carlisme que tenia el suport —o gaudia de les simpaties— de sectors eclesiàstics importants, fins i tot bisbes.

12. PARASSOLS DE GORINA, Teresa: *María y el hombre. O sean Relaciones entre la Santísima Virgen Madre de Dios y el género humano. Obrita compuesta por doña.... Corregida, aumentada y anotada por el presbítero D. Pablo Parassols*, Lleida, Acadèmia Bibliogràfica Mariana, 1870 (impresa a Impremta de Carruez), p. 17, 29, 31, 77, 80 i s.

El capellà o religió “trabucaire” com el canonge solsoní Benet Tristany enfortia aquesta imatge, permetia tota mena de caricatures i era una munició per a l’anticlericalisme.

El tema fou rellevant al Sexenni democràtic de 1868-1874. Alguns dels discursos de Josep Maria Escolà als actes de lliurament dels premis del Certamen literari de l’Acadèmia ho confirmaven. Als anys setanta apareixien corrents espiritistes a Lleida. Per combatre’ls, així com els corrents heterodoxos, l’1 de gener de 1875 sortia el setmanari *El Sentido Común*, redactat per membres del Capítol i del clergat. El canonge lectoral Alonso Niceto Perujo n’era el director. També hi col·laboraven Lluís Roca, Martorell i altres. El maig de 1875, els espiritistes lleidatans replicarien amb la publicació de *El Buen Sentido* que va durar fins al 1880, dirigit per l’esmentat Josep Amigó. Se subtitulava “Revista mensual de Ciencias, cristianismo, democracia, órgano del libre-pensamiento-cristiano”. Era una mostra feaent de l’existència d’un grup heterodox i de l’aparició d’una tradició en aquest sentit a Lleida que perviuria fins a la guerra civil del segle XX.¹³

40

Si l’Acadèmia era el signe de l’intent de recuperació catòlica a través de la cultura literària, els demòcrates impulsaren el 1870 l’Ateneo Leridano. Això no obstant, Roca i Florejachs, que era secretari de la primera, presidiria, també, la secció de literatura i belles arts de l’Ateneo. L’únic número del seu òrgan, la *Revista del Ateneo de Lérida*, publicà el 1873 el poema de les “Glòries de Lleida”,¹⁴ signe que els ponts entre les dues cultures no s’havien trencat i que el projecte polític republicà, com abans el liberal, el que cercava era, sobretot, d’afirmar la independència de la societat civil.

Ramir Viola ha titulat una de les seves obres “Una Església en tensió” per referir-se a l’Església de la Lleida del XIX. D’aquesta “tensió”, en tot cas, en van néixer un bon nombre d’iniciatives a partir de mitjan segle. Esmentem només alguns noms de la diòcesi

13. LLADONOSA, Josep: “Ara fa un segle. Espiritistes a Lleida”, *Serra d’Or*, 15 de gener de 1976, p. 9-10.

14. BORRELL I FIGUERA, J. SANVICÉN, P. (Eds.): *La Renaixença a Lleida. Lluís Roca i Florejachs-Josep Pleyan de Porta*, Lleida, 1998, p. 12.

com Teresa de Jesús Jornet i Ibars (1843-1897), filla d'Aitona, fundadora de les Germanetes dels Ancians Desemparats, que arribaren a Lleida el 1864. Jornet era neboda del pare Francesc Palau (1811-1872), fill igualment d'Aitona, carmelita i sacerdot que féu de missioner en el territori carlí entre 1837 i 1840, mentor del mateix Escolà, impulsor d'actuacions catequètiques i escolars i fundador del Carmel Missioner ("terciarís del Carmel").¹⁵ Subratllem la tasca del canonge Francesc González (1819-1883), tant en la pedagogia com en les ciències naturals i l'estudi de les llengües; i, de manera particular, la de la seva germana Esperança González (1823-1885), de la qual el mateix Escolà era director espiritual.¹⁶

Jaume Barrull, tot referint-se a la tasca de l'Acadèmia entre el darrer quart del segle XIX i el primer terç del segle XX, ha remarcat que s'inscriví en un marc de renovació del catolicisme espanyol. Aquesta renovació era dirigida a mobilitzar els catòlics en una societat de canvis socials, culturals i de valors que l'Església percebia com a hostils i davant dels quals manifestava una gran dificultat d'adaptació. Francesc Closa també ha aprofundit en les iniciatives del catolicisme lleidatà en aquesta mobilització.¹⁷

La societat civil era cada cop més plural, les possibilitats de diversificació de lectures o de consum cultural en el teatre, per exemple, s'incrementaven. L'Església, malgrat tot, donava les respostes de la pietat popular, de la cultura i de l'educació, de l'ac-

15. Maria Pilar Sánchez i Alandi en féu la biografia al col·leccionable esmentat de *Segre, Francesc Palau i Quer* (fascicle 79). Ha escrit sobre ell, especialment, Ramir Viola: *Una Església en tensió. Lleida s. XIX*, Lleida, 2000.

16. SOL I CLOT, R., TORRES I GRAELL, M. C.: *La mare Esperança González i la dona marginada*, Lleida, IEL, 1995; MORAL, Juan-J.: *Madre Esperanza González Puig. Una espiritualidad liberadora*, Saragossa, Ed. Luis Voives, 1996. Vegeu també la biografia *Esperança González i Puig*, a cura de Neus Rué i Florensa, al fascicle 55 del col·leccionable esmentat de *Segre, Retrats lleidatans il·lustres*.

17. BARRULL, Jaume, JARNE, Antonieta, MIR, Conxita: *De la Restauració al franquisme*, volum 8 d'*Història de Lleida*, Lleida, Pagès editors, 2003, p. 174-177; pel que fa a Francesc Closa, a part de l'obra esmentada a la nota 2, vegeu "Les demarcacions diocesanes i els arranjaments parroquials, instruments per a la reconstrucció i reordenació dels bisbats: El cas de la diòcesi de Lleida (1800-1905)", a DDAA, *Recerques, 2n congrés, Enfrontaments civils: Postguerres i Reconstruccions*, Lleida, 2002; "El poder eclesiàstic a Lleida (1800-1905): entre l'immobilisme i la reorientació social", a ERITJA, Xavier, SAGUÉS, Joan i SOLANES, Maite (a cura de), *Coneixes la teva ciutat...? Lleida vuitcentista. XXIII Campanya, març de 2003*, Lleida, Ateneu Popular de Ponent, 2003, p. 41-76. I CLOSA, Francesc, LLADONOSA, Manuel: "El catolicisme lleidatà entre liberals, carlins i integristes" a DDAA: *Temps de llums i ombres. Temps d'esperança. L'època contemporània. Del segle XIX fins als nostres dies*, op. cit., p. 61-80.

tivitat assistencial i de la mística. Els noms de Josep Castel, Josep Maria Escolà, Roca i Florejachs i Francesc i Esperança Gonzàlez són representatius de la persistència i de la diversitat de respostes religioses als desafiaments seculars del segle XIX.

TERCERA PONÈNCIA

MARIA DE NATZARET EN L'ART DEL MUSEU DE LLEIDA

Dra. Montserrat MACIÀ GOU

Introducció

El Museu de Lleida, a través de la col·lecció artística i litúrgica que havia conformat històricament i des de 1893 el Museu Diocesà de Lleida, conserva un conjunt de representacions marianes d'època medieval de primeríssima línia, el qual, a banda dels seus valors artístics, estilístics i iconogràfics, esdevé el testimoni material de l'empenta espiritual i devocional vers la figura de Maria que caracteritzà el Bisbat històric de Lleida al llarg de vuit-cents anys.

43

Aquest escrit és el resultat de la visita guiada a les col·leccions del Museu de Lleida en el marc del Simposi *Maria de Natzaret. Referent humà i cristià* organitzat per l'IREL i l'Acadèmia Mariana a l'octubre de 2012. Una visita que va tenir per objectiu la difusió i la posada en valor des del punt de vista artístic del ric repertori marià d'època medieval (essencialment dels segles XIII-XV) que custodia el museu i, alhora, mostrar-lo com una de les grans fortaleses de la institució des de l'òptica patrimonial, atès que hi són representats els diferents estils artístics així com les variants tipològiques que caracteritzaren la representació de Maria des del segle XIII fins al període tardogòtic. El fons marià del Museu de Lleida presenta exponents artístics rellevants sense els quals no es pot explicar en tota la seva complexitat i globalitat la història de l'art català.

Altrament, cal dir que el Museu de Lleida: diocesà i comarcal i com a hereu d'esforços centenaris en la conservació del patri-

moni cultural,¹ és el legatari de la tradició museològica civil i eclesiàstica a Lleida i, alhora, i sobretot pel que fa referència a la col·lecció diocesana, de l'esforç de conservació d'un ric llegat patrimonial que és l'expressió de l'espiritualitat i de la fe que ha emanat històricament del Bisbat de Lleida.

És ben coneguda la formació de la col·lecció diocesana així com les motivacions que van conduir el bisbe Messeguer a la creació del Museu Diocesà, les quals són representatives de l'afany per preservar i salvaguardar els béns en desús litúrgic de les parròquies de la diòcesi i utilitzar-los com a material didàctic en el marc de l'assignatura arqueologia sagrada que s'impartia al Seminari.² De la mateixa manera, també han estat objecte d'estudi³ i, doncs, de coneixement, les circumstàncies i conjuntures històriques que han migrat i mutilat el patrimoni religiós de la diòcesi. Això no obstant, el museu, i mercès a esforços humans esmerçats al llarg del temps en la protecció dels béns artístics, continua sent l'ens que conserva, estudia, exhibeix i difon el patrimoni artístic, litúrgic i devocional que la història ens ha llegat com a herència insubstituïble i que forma part indestruïble de la nostra identitat.

En aquest sentit i com ja hem afirmat, el conjunt de marededús conservades al museu representen el testimoni material d'allò immaterial, és a dir, de l'espiritualitat del bisbat de Lleida en la seva expressió devocional, cultural i artística. Un bisbat que, amb les seves representacions escultòriques i pictòriques dedicades a la Mare de Déu, ha contribuït, també, al fet que Maria de Natzeret, com a persona vinculada al misteri de Crist, hagi estat la icona més representada per la disciplina artística dins la història de la humanitat.

1. El Museu de Lleida és el resultat de la suma de dos grans col·leccions formades i custodiades per institucions lleidatanes: la col·lecció arqueològica de l'Institut d'Estudis Ilerdencs (la qual, alhora i des de 1942, fou hereva del fons arqueològic que havia nodrit l'antic Museu d'Antiguitats de Lleida (1864) i el Museu d'Art de Lleida (1915) i de la col·lecció artística i litúrgica que havia conformat històricament i des de 1893 el Museu Diocesà de Lleida.

2. BERLABÉ I JOVÉ, C. *El museu diocesà de Lleida. La seva formació i la legitimitat del seu patrimoni artístic*, Universitat Abat Oliba. Tesi doctoral, 2009. En premsa.

3. BERLABÉ I JOVÉ, C. "El Museo Diocesano de Lleida. Historia y vicisitudes", *Artígrama- Revista del Dpt. de Historia del Arte de Zaragoza*, núm. 20, 2005, p. 465-487.

La representació de Maria en l'art del Museu de Lleida

La quantitat⁴ i qualitat de representacions marianes que serva el museu permet afirmar que el bisbat de Lleida ha estat un territori eminentment marià. No endebades, i a banda de les nombroses parròquies, ermites i capelles dedicades a la Mare de Déu i a les seves diverses advocacions, la catedral medieval de Lleida es va consagrar a Santa Maria i dins els seus espais, moltes capelles i altars s'hi van dedicar en les seves variants devocionals. I com no podia ser d'una alta manera, com a successora, la catedral Nova també es va oferir a Santa Maria.

Dins les col·leccions del museu, Maria està representada en tots els estils artístics amb els quals s'han expressat els artistes actius a la diòcesi històrica de Lleida des de la restauració del bisbat, al segle XII, i fins a l'actualitat; així, es conserven exemplars de totes les èpoques cronològiques i, també, de les diferents tipologies i variants iconogràfiques⁵ sorgides de la devoció arran de la tradició teològica, la doctrina o els dogmes de l'Església.

Però si algun conjunt d'iconografia mariana destaca per la seva qualitat i quantitat dins el global del museu, aquest és, sense cap mena de dubte, el repertori que es correspon amb els segles medievals, especialment i singular, del període del gòtic; un repertori que ofereix una seqüència estilística i iconogràfica de primer ordre i amb exemplars d'altíssim nivell des del punt de vista artístic i que, alhora, i a banda d'aspectes gens menyspreables com l'aptitud dels artistes que estaven actius al territori, testimonia la rellevància de la devoció mariana al bisbat de Lleida.

4. Segons la base de dades del Museu, es conserven un total de 85 imatges individualitzades de la Mare de Déu (70 corresponen a escultures i 15 a representacions pictòriques, totes elles de diferents cronologies). Aquesta xifra ascendeix a un total de 115 si es té en compte la representació de Maria en retaules en escenes col·lectives al·lusives a la seva vida o dins dels cicles cristològics.

5. Els diferents episodis del cicle de la vida de Maria, amb les seves diverses iconografies, estan ben representats dins les col·leccions del museu, així com, i sobretot a partir del segle XVI, les diferents advocacions de Maria (Mare de Déu de Montserrat, Mare de Déu del Roser, Mare de Déu del Carme, la Immaculada, etc.). A tall d'exemple, no podem deixar d'esmentar la imponent Assumpta procedent de Torres de Segre (obra de l'eminent escultor Francesc Santacruz que la va llavorar entre el 1679-1680), la qual, realitzada al cap de més d'un segle del Concili de Trento, està representada seguint la tipologia pretridentina: Maria, ricament vestida, i ajudada per dos àngels a elevar-se, obre els braços i dirigeix la mirada cap al cel, on l'espera Jesús i la glòria eterna.

L'existència de devoció i de culte està a la base de l'origen de les imatges marianes, un culte que si ho jutgem per les primeres representacions a les catacumbes de Priscil·la i Domitila, i l'atenció que li van dedicar els primers pares de l'Església i escriptors del segle II⁶ (sant Ireneu, sant Justí, Tertulià) i més endavant sant Ambròs, es va començar a manifestar molt aviat dins la vida de l'Església. Amb tot, l'inici de l'èxit de la seva devoció no prosperà fins després que el Concili d'Efes (431) legitimés l'expressió de Theotokos (Mare de Déu), fruit de la definició dogmàtica de la maternitat divina de Maria que es va fer en el marc del concili.⁷ Efes, doncs, va beneficiar extraordinàriament el culte marià, atorgant-li una base teològica i dogmàtica sòlida a partir de la qual les manifestacions de la devoció mariana es multiplicaren.

A Catalunya aquest culte arribà a partir del segle XIV, però va ser sobretot a partir del XII, amb l'empenta que donà l'orde del Cister i el seu fundador Bernat de Claravall, que la devoció mariana tingué una força especial que ja no deixà d'incrementar-se. Als segles XIV, XV i XVI hi va haver un desenvolupament notable de noves iconografies fonamentades en una multitud i diversitat de textos: els evangelis, sobretot el de sant Lluc; els apòcrifs, especialment el de Jaume; els textos dels pares de l'Església, els himnes, els salms, les lletanies, les oracions, els decrets dels concilis i el text del dominic Jacobo dellaVoragine (amb la seva famosíssima *Llegenda Daurada*), seran el corpus de fonts en les quals s'inspiraran els artistes per crear els models iconogràfics que s'han anat repetint, amb noves formulacions i reformulacions, al llarg del temps.

Si s'ha de jutjar per les obres conservades al Museu de Lleida, al territori diocesà hi van triomfar, exceptuant algun exemplar rellevant,⁸

6. FERNÁNDEZ-LADRERA, C., *Iconografía medieval mariana*, Gobierno de Navarra, 1989, p. 15.

7. RÉAU, L. "Iconografía de la Biblia. Nuevo testamento", *Iconografía del arte Cristiano*, t. I, vol. 2, Ed. del Servai, 1996, p. 62-74.

8. El Museu de Lleida conserva una preciosa Mare de Déu de la Llet, datada a mitjan segle XIII i procedent de Montmagastre (núm. d'inventari 333). Maria, asseguda en un escambell estampat amb motius d'escacats, alleta el seu Fill i amb la mà dreta prem el seu pit per ajudar el Nen. D'aquesta tipologia iconogràfica, (és la més antiga que es coneix, atenent la seva representació a les catacumbes de Priscil·la) se n'han conservat pocs exemplars arran de les disposicions del Concili de Trento, sobretot les de la sessió XXV relatives a *La invocació, veneració i relíquies dels Sants i de les sagrades imatges*, que prohibia les imatges d'aspecte provocatiu que poguessin desvirtuar el seu sentit teològic (vegeu *Sessió XXV del Concili de Trento*).

dues tipologies iconogràfiques de la Mare de Déu que esdevenen preeminents dins el conjunt de representacions marianes:

- El tipus del Tron de la Saviesa (*Sedes Sapientiae*, en referència al Tron de Salomó esmentat a l'Antic Testament), on es representa la Mare de Déu entronitzada presentant el seu Fill a la falda.
- La Mare de Déu dempeus sostenint el Nen amb el braç esquerre.

El primer grup, realitzat majoritàriament en fusta policromada, es correspon amb les representacions marianes romàniques, de la segona meitat del segle XII i XIII, tot i que molts exemplars del segle XIV segueixen aquesta tipologia, fent palès el pes de la tradició romànica en aquestes composicions i l'èxit que va tenir aquest tipus iconogràfic a les nostres terres.

La segona tipologia concerneix els tipus inaugurats per les marededéus gòtiques franceses, i iconogràficament i simbòlica equival a la humanització de Maria i a la potenciació del seu rol com a mare i intercessora dels homes davant del seu Fill, fruit de les noves interpretacions teològiques dels pares de l'Església i de les noves devocions aportades pels ordes mendicants. La majoria dels exemplars d'aquest grup del Museu de Lleida estan realitzats en pedra sorrenca.

47

Seguidament es ressenyen les imatges que pertanyen a aquests dos grups i que van ser objecte d'atenció dins la visita guiada en el marc del Simposi "Maria de Natzaret", sobretot des del punt de vista de la posada en valor de la dimensió mariana del bisbat de Lleida i de la seva expressió artística, iconogràfica i estilística.

Del Tron de la Saviesa (Sedes Sapientiae) a la humanització de Maria

El prototipus de Mare de Déu representada com a Tron de la Saviesa està àmpliament estès en època romànica dins el conjunt de Catalunya⁹ i el trobem reflectit en molts exemplars del país (el

9. Vegeu NOGUERA I MASSA, A. *Les Marededéus romàniques de les terres gironines*, Artestudi, núm. 5, 1977 i DDAA, "Introducció a l'estudi de l'art romànic català", dins *Catalunya romànica*. Vol. I, EC, Barcelona, 1994, p. 281-296.

més rellevant possiblement és la marededéu de Ger, avui al Museu Nacional d'Art de Catalunya). Els exemplars del Museu de Lleida que pertanyen a aquesta tipologia no se cenyeixen únicament als segles XII i XIII, sinó que s'estenen en el temps, fins arribar a finals del segle XIV, on encara podem trobar obres de primeríssim nivell que, com ja hem esmentat, evidencien el pes de la tradició i el gust per aquest tipus compositiu.

La idea teològica que inspira la iconografia del Tron de la Saviesa es plasma representant Maria, que ofereix el seu Fill als homes, en absoluta frontalitat, hieratisme i gravetat sacerdotal i, a diferència del que succeirà en les imatges gòtiques on prevaldrà el sentiment, amb una absència de comunicació entre la Mare i el Fill. Són representacions en què, en definitiva, es plasma l'estètica plotiniana que propugna que la funció de la imatge és fer visible allò que és invisible: la Divinitat; i en darrera instància, concebudes per fer acomplir la funció que com a imatge sacra els pertocava: apropar, de manera assequible, el coneixement de Déu.

A aquesta tipologia pertany la imatge mariana més antiga que es conserva al fons del museu: la marededéu núm. inv. 1250 (figura núm. 1), que es considera procedent d'Àger. Tot amb tot, aquesta marededéu no porta el Nen ben bé al bell mig de la falda tal com seria habitual per tipologia iconogràfica i cronologia, sinó que aquest sembla un xic desplaçat cap al genoll, suggerint una minsa aproximació entre ambdós, per la qual cosa la imatge s'ha considerat més a prop del segle XIII que de l'anterior. Així i tot, les mans de Maria no agafen el Nen sinó que s'estenen amb els palmells de la mà encarats l'un a l'altre, en clar signe de protecció, però també i sobretot d'oferiment: la Mare és el tron que empara i ofereix el Fill.

Dins d'aquest grup destaca també la marededéu de Pinyana (núm. inv. 335, fig. núm. 2). Malgrat la pèrdua d'alguna part —a la Mare li manquen els braços i el Nen té dits escantellats— aquesta talla procedent de la parròquia de Pinyana (Alta Ribagorça) ens ha arribat en un estat de conservació força bo. Reprodueix el mateix tipus iconogràfic de Tron de la Saviesa que l'anterior, però en aquest cas el Nen s'asseu al bell mig de la falda; la posició dels braços de la Mare, avui perduts, indica que devien estar en la postura

Figura 1: Mare de Déu,
núm. inv. 1250 © Museu de Lleida:
diocesà i comarcal (Antoni Benavente)

Figura 2: Mare de Déu de Pinyana,
núm. inv. 335 © Museu de Lleida:
diocesà i comarcal.

de presentació i protecció pròpia de la tipologia. La Mare va vestida amb una túnica estampada amb motius florals i un mantell tancat entorn el coll; probablement duia corona si tenim en compte la forma plana en què s'acaba el cap o per la manera d'estructurar-se el vel curt que el cobreix. El Nen, de dimensions considerables respecte la Mare, també va vestit amb una túnica llarga decorada amb petites flors que deixa al descobert els peus nus.

Tot i que tipològicament trobem molts exemplars, aquesta imatge presenta un tret fonamental que la fa singularíssima: el Nen s'extreu de la falda de Maria (constituïnt una peça a part) a la qual s'encaixa per un relleix esculpit entre les seves cames. Aquesta independència del Nen juntament amb les seves dimensions i el fet que estigui en una posició gairebé dempeus s'interpreta com que el Nen s'utilitzava per a determinades litúrgies, vinculades, en concret, al cicle nadalenc.

Dins el mateix grup cal inscriure una sèrie d'imatges datades ja dins el segle XIV (marededéu núm. d'inv. 349 –fig. núm. 3–, marededéu núm. d'inv. 346 –fig. núm. 4–, o marededéu núm. inv. 312 –fig. núm. 5–) que permeten palesar l'evolució d'aquest tipus iconogràfic cap a un major protagonisme de Maria en relació amb el Nen, sobretot en el seu paper de Mare i protectora; així, en molts exemplars, la mà esquerra de Maria pren verticalitat i es recolza sobre l'espatlla o el braç del Nen. És el primer pas cap a la humanització del grup escultòric. Al seu torn, Jesús s'atansa cap al genoll esquerre de la mare, sense perdre la frontalitat estricta i la funció de Maria com a Tron.

Pel que fa a la darrera talla esmentada (la marededéu núm. inv. 312, fig. 5), se n'ha destacat tant la qualitat artística amb què està tractada com, sobretot, l'originalitat de la postura del Nen, assegut a la gatzoneta i recolzant els peus als genolls de la Mare, postura per la qual aquesta imatge s'ha considerat un exemplar iconogràfic quasi únic a Catalunya.¹⁰ La Mare suporta la bola del món, el símbol del poder que s'associa sovint amb els personatges entronitzats, mentre que amb l'altra mà aguanta el genoll del Nen, facilitant-li el suport. Aquesta és també una novetat present en altres marededéus, algunes de les quals havien sorgit del bisbat històric de Lleida, com la Verge d'Estet, conservada a la catedral de Roda d'Isàvena.

En aquest repàs cal destacar també la marededéu núm. d'inv. 332 (fig. 6), la qual, a banda d'una altíssima qualitat artística, presenta la singularitat de la posició del Nen plantat damunt dels genolls de la Mare, una peculiaritat que segueix un esquema molt difós durant la primera meitat del segle XIV mercès a models francesos i italians. D'aquesta esplèndida talla se n'ha destacat els estilemes italians, concretament toscans, sobretot pel que fa a la suavitat del modelat i la idealització dels rostres.¹¹ La seva qualitat artística, el tractament de la indumentària i el rostre ovalat de Maria, dotat d'una exquisida serenitat, la converteixen

10. LIAÑO, E., “Marededéu”, a *Museu Diocesà de Lleida, 1893-1993. Pulchra. Catàleg*, Generalitat de Catalunya, 1993, p. 124, fitxa 192.

11. ALCOI I PEDRÓS, R., “Marededéu”, a *Pulchra. Museu Diocesà de Lleida, 1893-1993. Catàleg*, Generalitat de Catalunya, 1993, p. 125.

Figura 3: Mare de Déu, núm. inv. 349
© Museu de Lleida: diocesà i comarcal

Figura 4: Mare de Déu, núm. inv. 346
© Museu de Lleida: diocesà i comarcal

Figura 5: Mare de Déu, núm. inv. 312
© Museu de Lleida: diocesà i comarcal
(Josep Ignasi Rodríguez)

Figura 6: Mare de Déu, núm. inv. 332
© Museu de Lleida: diocesà i comarcal

en un dels referents escultòrics marians emblemàtics del Museu de Lleida, l'estudi més acurat del qual haurà de donar respostes respecte al seu autor.

Si fins ara s'ha ressenyat imatges d'escultura en fusta policromada, en pintura destaca la bellíssima taula policromada amb la representació de la Mare de Déu dels Àngels (núm. inv. 18 —fig. núm. 7—), procedent de Sant Llorenç, tot i que originàriament podria procedir de la Seu Vella.

Aquesta taula, una de les més importants que el museu conserva de la pintura del primer gòtic, recorda la tipologia de les pales italianes i les grans composicions dedicades a la Mare de Déu de principis del XIV. S'hi representa la Mare de Déu asseguda en un setial arquitectònic de marbres i amb respatlles de domàs, darrere del qual surten dos àngels orants que recorden l'art bizantí. El Nen, aixecat sobre la falda de Maria, agafa el mantell de la Mare i duu un llibre a la mà. L'evident italianisme, que recorda la pintura de Simone Martini, juntament amb la presència de trets propis del gòtic lineal, fa que aquesta sigui problemàtica a l'hora d'establir-ne l'adscripció.¹² En tot cas, i pel que fa a la iconografia, és una representació que s'apropa, sense que ho sigui, als models iconogràfics de les marededéus de la tendresa, en els quals els dos membres del grup estableixen comunicació a través del gest, de la mirada i de la posició. Aquí, el gest (la Mare agafa tendrament i delicada els peus del Nen qui, al seu torn, agafa la túnica de Maria) fa allunyar la imatge de la tipologia del Tron de la Saviesa, molt més hieràtica i distant, com es pot palesar amb els exemples abans esmentats. La tendresa que traspua aquesta representació mariana la converteix en una de les imatges més rellevants del primer gòtic català i, alhora, en una de les primeres manifestacions artístiques de la humanització de Maria a casa nostra.

Finalment, i per acabar la ressenya de la tipologia de marededéus sedents, l'exposició permanent del museu ofereix dos grans exemples procedents de la catedral medieval de Lleida: Santa Maria l'Antiga (fig. 8) i la Mare de Déu dels Fillols (fig. 9), les

12. ALCOY, R., *Pintures del gòtic a Lleida*, Lleida, 1990, p. 113-122.

Figura 7: Taula amb la representació de la Mare de Déu dels Àngels, núm. inv. 18
© Museu de Lleida: diocesà i comarcal (Jordi V. Pou)

Figura 8: Santa Maria l'Antiga, núm. inv. 382
© Museu de Lleida: diocesà i comarcal (Llorenç Melgosa)

Figura 9: Mare de Déu dels Fillols, núm. inv. 655
© Museu de Lleida: diocesà i comarcal (Llorenç Melgosa)

quals palesen el gust de la Catedral de Lleida per la tipologia de marededéus sedents, per bé que si s'hagués conservat la marededéu gòtica que a partir de la segona meitat del segle XIV hauria presidit el retaule major (probablement concebuda i executada seguint el prototipus dempeus) potser evidenciaria l'acceptació i adaptació del gust del Capítol Catedral de Lleida a les novetats tipològiques marianes.

Santa Maria l'Antiga, que la tradició ha considerat que hauria estat la imatge titular de l'altar major de la Seu abans de la construcció del retaule major durant els anys seixanta del segle XIV i que passà a ser la titular de la capella de Santa Maria l'Antiga, ubicada a la Canònica i amb porta monumental oberta al claustre,¹³ respon a la tipologia tradicional de Tron de la Saviesa. Datada pels volts del 1300, estilísticament i compositiva Santa Maria l'Antiga s'allunya dels models lleidatans i, en canvi, troba

13. TERÉS I TOMÀS, "Santa Maria l'Antiga", dins *Seu Vella. L'esplendor retrobada*, Generalitat de Catalunya, Fundació la Caixa, 2003, p. 328-329.

paral·lels immediats en l'àrea geogràfica de la Navarra Riojana, concretament dins de la diòcesi de Calahorra-La Calzada, la qual produí imatges molt semblants a la nostra com és Nuestra Señora de Olite, de l'església de Santa María de Olite (Navarra).¹⁴

La Mare de Déu dels Fillols procedeix de la porta del mateix nom oberta al bell mig de la nau sud de la Seu i actualment presideix l'altar del Santíssim de l'església de Sant Llorenç. Realitzada en alabastre policromat, respon al mateix tipus iconogràfic de marededéu sedent. Maria sosté el Nen a la falda, el qual presenta, a banda d'una actitud poc habitual com són les cames creuades, una posició del braç dret molt forçada que denota la dificultat de l'escultor a l'hora de resoldre la col·locació d'aquest membre en el conjunt de la composició. Maria està asseguda en un setial decorat amb traceries gòtiques i duu una corona que li cènxeix el mantell. Tradicionalment l'escultura s'ha atribuït al taller de Bartomeu de Rubió,¹⁵ per bé que entenem que l'autor de la Mare de Déu dels Fillols, tot i que presenta semblances estilístiques, s'allunya de la qualitat i, sobretot, de la capacitat o destresa a l'hora de solucionar determinades posicions en composicions de grup de l'autor del retaule major de la Seu,¹⁶ l'artista que ha estat considerat com el renovador de la plàstica gòtica lleidatana.¹⁷

Maria Mare

El segon tipus de representació de marededéu que va triomfar al territori històric diocesà al llarg dels segles del gòtic, sobretot a

14. FERNÁNDEZ LAREDA, C, *Imagineria medieval mariana*, Gobierno de Navarra, p. 173-176.

15. FITÉ I LLEVOT, F., "Mare de Déu dels Fillols", dins *Seu Vella. L'esplendor retrobada*, Generalitat de Catalunya, Fundació la Caixa, 2003, p. 320-331.

16. A tall d'exemple es pot esmentar el relleu de l'escena de la Pentecosta procedent del retaule major de la Seu i conservada al Museu de Lleida. En aquesta composició, Bartomeu de Rubió palesa tant la seva capacitat compositiva per organitzar els personatges en diferents nivells o plans com una altíssima destresa tècnica a l'hora de solucionar les postures físiques dels personatges, en especial de la Mare de Déu, així com del personatge que, en primer pla, s'asseu al seu costat, sant Pere, identificat a partir del seu atribut habitual tal com assenyala BESERAN I RAMON, P., "El retaule major de la Seu Vella de Lleida", a *El romànic i el gòtic desplaçats. Estudis sobre l'exportació i migracions de l'art català medieval*, UB, 2007, p. 88-89.

17. ESPAÑOL I BERTRAN, F, *El escultor Bartomeu de Robio. Eco de la plástica toscana en Catalunya*, Universitat de Lleida, 1995.

partir de la segona meitat del segle XIV, suposa iconogràficament la humanització de Maria mitjançant la potenciació del seu rol com a mare, però sobretot com a mitjancera entre els homes i la Divinitat.

D'aquest grup, del qual el Museu de Lleida disposa d'excel·lents exemplars, referenciem tres obres que considerem altament representatives de la dimensió mariana que va inspirar l'escultura gòtica al territori diocesà: la Mare de Déu de Bellpuig de les Avellanes (fig. núm. 10), que ha estat atribuïda directament a la mà de Bartomeu de Rubió; la Mare de Déu del Blau (fig. núm. 11), obra de Jordi Safont i Bertran de la Borda i una de les escultures marianes més belles i delicades de l'art català que, tot i que no pertany al fons del museu, és una referència indiscutible, tant des del punt de vista estilístic com tipològic, dins el discurs de l'exposició permanent, i la Mare de Déu de l'Hospital de Santa

Figura 10: Mare de Déu de Bellpuig de les Avellanes, núm. inv. 3772
© Museu de Lleida: diocesà i comarcal (Jordi V. Pou)

Figura 11: Mare de Déu del Blau
© Museu de Lleida: diocesà i comarcal (Llorenç Melgosa)

Figura 12: Mare de Déu de l'antic Hospital de Santa Maria, núm. inv. 3737
© Museu de Lleida: diocesà i comarcal (Jordi V. Pou)

Maria (fig. núm. 12), representativa de l'escultura monumental del gòtic tardà.

La Mare de Déu de Bellpuig de les Avellanes és una exquisida escultura en pedra procedent del monestir premonstratenc de Bellpuig de les Avellanes, el cenobi panteó dels comtes d'Urgell. Es considera una obra sorgida directament de la mà de Bartomeu de Rubió, l'autor del retaule major de la Seu i l'impulsor d'unes formes i unes composicions d'arrel toscana que van caracteritzar i definir gairebé la prolífica plàstica lleidatana de la segona meitat del segle XIV. L'èxit de l'estil inaugurat per Rubió aplicat a l'escultura en pedra donà lloc a l'anomenada *Escola de Lleida*, la qual, si s'ha de jutjar per la quantitat i qualitat dels exemplars que s'hi poden adscriure, ha esdevingut el capítol més singular de la història de l'art al territori lleidatà.

Representada dempeus i sostenint el Nen amb la mà esquerra, seguint la tipologia habitual, la Mare de Déu de Bellpuig presenta la singularitat d'estar abillada amb una indumentària que la fa única i que la vincula al món cortesà, probablement, i atenint el caràcter de panteó dinàstic del monestir premonstratenc, de la casa d'Urgell: du una túnica amb un escot recte (habitualment és de coll rodó) i un mantell que li cobreix ambdues espatlles i que està subjectat amb un element d'orfebreria, riquíssim d'aparença, que decora tota la part superior de l'indument. El Nen, pentinat amb els cabells rinxolats propis de l'estètica robioniana i habitual en les produccions de l'Escola de Lleida, juga amb les ales d'un moixonet, que sustenta amb les mans; la presència dels moixonets, així com les corones flordelisades tipus la que llueix la Mare de Déu de Bellpuig, tot al·ludint al seu caràcter de Reina, són habituals en les composicions marianes lleidatanes de la segona meitat del segle XIV.

En tant que és una obra atribuïda a les mans directes de Bartomeu de Rubió,¹⁸ la Mare de Déu de Bellpuig de les Avellanes ha estat sovint esmentada com a paral·lel de referència de la maredeu que hauria substituït Santa Maria l'antiga en la titularitat de

18. ESPAÑOL I BERTRAN, F., "Mare de Déu de Bellpuig de les Avellanes", dins *Seu Vella. L'esplendor retrobada*, Generalitat de Catalunya, Fundació la Caixa, 2003, p. 333-334; també de la mateixa autora, *El escultor...*, p. 53.

la catedral i que, obrada pel mestre del tres-cents, hauria presidit el retaule fins al segle XVIII.

Tot amb tot i com a una de les millors produccions marianes de la segona meitat del segle XIV, aquesta imatge és l'exemple i model de les marededús en pedra de l'Escola de Lleida dotades d'una majestat carregada de dignitat i domini serè, exempt de tota altivesa.

Precisament exempta de tota altivesa està tractada la que cal considerar una de les millors representacions marianes de l'escultura gòtica catalana: la Mare de Déu del Blau, procedent del trencallums de la Porta dels Apòstols de la Seu Vella, avui dignificada al presbiteri de la Catedral Nova des del punt de vista devocional i posada en valor des del punt de vista patrimonial.

Obra de Jordi Safont, el mestre d'obra de la Seu Vella des del 1442 fins al 1454 i un dels millors artistes del segle XV català, la Mare de Déu del Blau està representada dempeus amb el Nen al braç, d'acord amb el prototipus marià que triomfà a les grans portalades de les catedrals gòtiques franceses. Tractada amb unes faccions de rostre finíssimes i delicades (tot i les mutilacions i posteriors restauracions), vesteix una cota cenyida per una corretja o cinturó, el qual provoca uns plecs tubulars (característics de les obres de Jordi Safont), i duu un mantell llarg damunt el qual hi cau el vel que li cobreix el cap. Una diadema li cenyeix els cabells perfectament pentinats que, al seu torn, cauen per damunt de les espatlles.

57

La seva monumentalitat (gairebé supera els dos metres d'alçada) està justificada per la seva ubicació original en l'alt pedestal del mainell de la Porta dels Apòstols, el portal més monumental de la Seu de Lleida i accés principal a la catedral des de la ciutat. Una ubicació que segurament condicionà la lleu inclinació que l'escultor dotà al cap de la marededéu, aconseguint que la imatge rebés i rebí encara tots els fidels amb el seu esguard.

L'elegància de les línies, l'acurat tractament volumètric, la delicadesa de les textures així com l'expressiva humanitat que traspua el rostre de la Mare de Déu del Blau, fan d'aquesta es-

cultura mariana la millor contribució que l'art lleidatà ha fet a la història de l'art del país.

És més. Tot i la seva història de vicissituds, desplaçaments, ubicacions i fragmentacions¹⁹ avui és una bellíssima escultura que expressa, amb tota la força de la seva delicadesa, la dimensió evangèlica de Maria: senzilla, humil, discreta, Mare.

Acabem el recorregut per la representació de Maria dins l'art del Museu de Lleida amb una obra incorporada recentment (març del 2012) i que és l'expressió, gairebé monumental, de la devoció mariana a Lleida: la Mare de Déu de l'Hospital de Santa Maria.

Obra controvertida des del punt de vista de la seva atribució artística,²⁰ la Mare de Déu de l'Hospital ha presidit durant segles la façana de l'emblemàtic edifici medieval. Així, doncs, la seva grandària, a l'igual que la Mare de Déu del Blau, es justifica per la ubicació per a la qual es va concebre. Objecte d'importantes fragmentacions i mutilacions durant la Guerra Civil, va ser restaurada l'any 1938, tal com testimonia la data inscrita en l'ànima de ciment que omple el buit de la seva esquena i lliga els diferents fragments amb què es va malmetre. Als anys quaranta va ser novament reparada per l'escultor Jaume Gort, qui, entre altres parts, va reconstruir gairebé completament el Nen Jesús, que havia restat molt malmès durant el 1936.

La Mare de Déu vesteix túnica i mantell i va tocada amb un vel per damunt del qual se sobreposa el mantell que, a l'alçada de les espatlles, ceneixen tres medallons. La túnica està profusament decorada amb un relleu que evoca el brocat.

Per bé que la historiografia l'havia atribuït al mestre d'obres de la Seu Andreu Pi, el primer arquitecte conegut de l'obra de l'antic Hospital de Santa Maria, els darrers estudis l'han vinculat a Bertran de la Borda,²¹ col·laborador i deixeble de l'autor de la Mare de Déu

19. CONEJO DA PENA, A., "Jordi Safont i Bertran de la Borda: epígon del gòtic internacional a Catalunya", dins *L'art gòtic a Catalunya. Escultura II*, EC, Barcelona, p. 168-171. També a MÀNOTE CLIVILLÉS, R. M., "Mare de Déu del Blau", a *Seu Vella. L'esplendor retrobada*, Generalitat de Catalunya, Fundació la Caixa, 2003, p. 207-209.

20. CONEJO DA PENA, A., *op. cit.*, p. 175-176.

21. CONEJO DA PENA, A., *L'antic Hospital de Santa Maria, seu de l'Institut d'Estudis Ilerdencs*, Diputació de Lleida, 2002, p. 159-168.

del Blau, i a Antoni Queralt,²² mestre d'obres de la Seu Vella (1494-1513) que participà en l'obra de l'antic hospital durant el període que coincideix entre el 1510 i 1513, dates del possible acabament de la façana de la institució pia. Aquesta darrera atribució resolldria diferències estilístiques que constatem entre la Mare de Déu de l'Hospital i les obres documentades de Bertran de la Borda (com el Sant Joan Baptista procedent del portal dels Apòstols de la Seu Vella o el sepulcre de Berenguer Gallart, ubicat damunt de la porta del *Lavacrum* de l'antiga catedral), però a Antoni Queralt no se li coneix obra escultòrica i sempre surt documentat com a pedrapiquer i arquitecte. Tot amb tot, entenem que el concepte escultòric que traspua la Mare de Déu de l'Hospital, el tractament de la indumentària, sobretot pel que fa a la rica decoració del mantell—evocant el vellut del brocat— i els plecs de la túnica repenjan-se a la peanya, suggereixen una cronologia que sobrepassa el període d'activitat de Bertran de la Borda i que s'atansa al llindar del segle XVI i que, en darrera instància, evidencia la vigorositat escultòrica que en dates avançades dels segles del gòtic caracteritzà l'art lleidatà.

La incorporació de la marededéu de l'antic Hospital de Santa Maria al Museu de Lleida ha permès incrementar el valor del conjunt d'escultura gòtica que serva el museu, ja que il·lustra un període del qual fins ara, sobretot pel que fa a l'escultura en pedra, no tenia representació. Amb aquest increment del valor, la col·lecció gòtica es presenta com una de les grans forteses atès que tot el període gòtic, en les seves diferents variants estilístiques, té representació; i, a més, amb una obra singular i monumental procedent d'un edifici emblemàtic de la ciutat i referent dins l'imaginari popular dels lleidatans.

El conjunt de marededéus que aixopluga i conserva el Museu de Lleida són, en definitiva, representatives de l'espiritualitat mariana que ha caracteritzat històricament el bisbat de Lleida així com de la qualitat que els artistes actius en el territori imprimiren en les seves obres, aconseguint amb elles uns elements fonamentals per a transmetre els valors evangèlics de Maria.

22. FITÉ I LLEVOT, F., "Senderes i hospitals al camí de Sant Jaume a Catalunya", *El camí de Sant Jaume i Catalunya. Actes del Congrés Internacional*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007, p. 347-348.

TAULA RODONA I DEBAT

Moderador: Joan Viñas Salas

SECULARITZACIÓ DE LA SOCIETAT I INCULTURACIÓ DE LA FE

Dra. Marta TREPAT SECANELL

Un simposi sobre Maria de Natzaret et porta inevitablement a una reflexió sobre el paper de la dona en la societat actual i immediatament al paper de l'home i a la relació entre l'un i l'altre.

Hi han canvis molt profunds en la situació de la dona actual i en la relació home-dona, canvis que provoquen malestar, desconcert, inseguretat i en el pitjor dels casos situacions molt destructives.

61

És indubtable que passem per situacions de crisi en el sentit de ruptura amb valors i situacions establertes en el passat:

- Abans, la saviesa passava de mares a filles, però ara això es fa molt difícil per la rapidesa amb què es produeixen els canvis socials. Les filles es troben en situacions que les seves mares no van viure mai, per la qual cosa els és molt difícil poder comptar amb l'experiència del passat.
- La nostra societat occidental ha avançat en molts aspectes, com ara l'esperança de vida, la superació de la mortalitat infantil, el control de natalitat, les dones ja no cal que tinguin set o vuit fills per assegurar que en visquin dos o tres... més facilitats per als estudis per a les noies, integració de la dona en el món laboral amb el consegüent accés a una jubilació i a una valoració social de la seva activitat.

- Però en canvi, sovint parlant amb dones que tenen la seva família, marit, fills, la seva feina... expressen sentiments de confusió, molts dubtes sobre l'educació dels fills, por enfront els reptes que se'ls plantegen, estrès, esgotament, depressió...

Expectatives contradictòries

Habitualment la dona s'enfronta a haver de donar resposta a reptes que se li plantegen contínuament en el seu quefer diari:

- Es valora que la dona estudiï, que tingui un càrrec de responsabilitat, que estigui plenament integrada en l'àmbit laboral. Però... com ha d'incidir en un món tan competitiu? Es tracta d'aprendre a comportar-se com un home per tal de fer-se respectar? Com troba la seva identitat com a professional?
- I a casa, ha de ser una superdona amb temps per a tot: marit, fills, els pares quan es fan grans... o s'ha de rebel·lar i anar tot el dia protestant (i sentint-se culpable contínuament...).
- Ateses aquestes premisses, la maternitat és un privilegi o es converteix en un càstig?

62

Com arribar a establir una identitat femenina?

Es tracta d'anar en contra dels homes? Però això és un infern...

Es tracta de ser com els homes? Però això és negar-se a si mateixa... treballar tot el dia i arribar a casa tan cansada que no es té temps per als fills ni per a ella mateixa?

Aquesta recerca de la identitat femenina ara es fa sovint difícil perquè el rol de la dona ha canviat en els nostres dies. Han canviat moltes coses externes, però internament això no és tan evident. Tradicionalment a la dona se li havia ensenyat a renunciar a ella mateixa a canvi d'una falsa seguretat. La idea bastant normal en l'època de les àvies: la noia no cal que estudiï, que faci un bon casament (i això volia dir un home ric)... S'anava instaurant un procés de submissió ideològica a l'autoritat masculina que comença sempre molt precoçment amb les actituds maternes, quan la mare accepta una posició subalterna en la parella i se sotmet voluntàriament.

Llavors, la situació és acceptada pels fills i sembla natural. Cadascun va integrant la identitat segons el seu sexe. I així tant el nen com la nena van aprenent a construir la seva autoimatge d'un model femení o masculí definit des de fora: en el cas de la nena es valora la sensibilitat, l'afectivitat, la necessitat de protecció, característiques que en el nen són totalment rebutjades. La passivitat, la submissió, la falta d'iniciativa van impregnant la personalitat i es viu com a característiques naturals: sempre estan per davant les necessitats dels altres. I això està ben vist, valorat i estimulat per l'entorn sobretot femení que perpetua i justifica així la seva pròpia situació.

A partir d'aquest procés de repressió de la percepció de les pròpies necessitats, s'arrossegueu també altres aspectes: es perd el contacte amb la personalitat profunda, s'anul·len les iniciatives i els propis recursos, sorgeixen dubtes sobre les pròpies idees i percepcions. Es va desenvolupant una inseguretat molt subtil que fa que contínuament la dona hagi de demostrar i demostrar-se a si mateixa que és útil, que és vàlida.

I a mesura que va passant el temps i la dona va assumint aquest rol secundari i expectant, cada vegada està més convençuda que és el comportament correcte i no pot posar la distància necessària per reflexionar sobre allò que sent i que viu. I està dividida entre el seu ésser profund i el seu ésser social.

I, a l'últim, pot ser que s'entri en un joc pervers quan la dona aprèn a enganyar, a fingir, sentint-se en el fons la més poderosa, la que mana a l'ombra, sigui això cert o no, en un funcionament narcisista i d'autoengany que actua així perquè vol, perquè és més còmode, perquè no ha de donar la cara i així s'eviten els conflictes...

Es tracta de trobar i afirmar la diferència, realitzar la dignitat de la dona, donar-li prestigi, reivindicar-la... I aquí ens pot ajudar la figura de Maria de Natzaret que si la sabem llegir bé ens pot resultar actual i enriquidora.

En el fragment de l'Anunciació (Lluc 1, 26-38) quan l'Àngel parla a Maria i ella contesta "Heus aquí l'esclava" del senyor. Faci's en mi segons la teva paraula", ara això d'"esclava" ens

sobta i ens dóna una mala imatge. Però si anem més enllà de les paraules, el sentit és que Maria s'obre a Déu i això la fa obrir-se també a ella mateixa, al seu ésser més profund. Perquè la relació amb Déu, i aquest és el significat de la paraula religió, implica també allò que t'identifica amb tu mateix, que et relliga amb Déu i amb tu. Ja no estàs dividit sinó unificat. Una trobada amb Déu sempre consisteix a apropar-se al seu coneixement i a la vivència de la pròpia identitat. No hi ha trobada amb Déu que no sigui al mateix temps una trobada amb un mateix...

Perquè sovint les persones viuen molt separades del seu origen. Dividits i confusos, fugint d'ells mateixos. Allunyats de la vida interior, buscant refugi en exterioritats i distraccions. Separats de les seves arrels, l'home i la dona tenen por del futur, de la malaltia, del patiment i de la mort. I es refugien en un món de fantasia en què s'enganyen creient-se que ho controlen tot.

Una altra imatge de Maria que ens ofereix l'Evangeli és l'escena de la Visitació (Lluc 1, 39-45) quan diu que Maria se'n va decididament a ajudar la seva cosina Elisabeth, a punt de ser mare.

64

Aquesta capacitat que té la dona de percebre les necessitats dels altres i tenir-ne cura, aquesta generositat que va molt lligada a la funció maternal és un factor d'enriquiment de la dona, però es tracta també de tenir cura de si mateixa... I aquí es pot caure en un parany: el procés típic de tancar les pròpies carències ajuntant-se amb altres més necessitats als quals es pretén ajudar. Aquesta especialització femenina d'alleugerir el malestar i el dolor dels altres pot deixar la dona mal proveïda per cuidar-se a si mateixa. Sobretot quan la capacitat d'empatia està al servei d'ajudar els altres per tal de no pensar en els propis buits i mancances.

Conclusió

A les dones ens ha costat segles tenir l'espai per pensar en nosaltres mateixes, per sentir-nos legitimades a ser nosaltres mateixes les que ens marquem el propi destí individual una mica menys marcat pels models en vigor.

Buscar aquesta nova identitat femenina: a més de saber tenir cura dels altres, saber-ho fer també amb nosaltres mateixes, respectar els propis sentiments, valorar l'enorme riquesa de l'emotivitat, de la intuïció, no avergonyir-se d'aquests valors tan sovint menyspreats inclús per les mateixes dones.

El desenvolupament d'una persona sòlida depèn del reconeixement i creixement saludable tant de les qualitats femenines com de les masculines: trencar amb situacions que impedeixen el propi creixement, tenir confiança en els judicis personals, superar la por d'equivocar-se (si un no s'equivoca, no podrà aprendre...), no queixar-se de la falta d'atenció dels altres i no esperar que ens endevinin el pensament, anar a buscar allò que es vol aconseguir, tenir confiança en si mateix i assumir riscos... I això em fa pensar en una altra citació que ens proposen els evangelis, les bodes de Canà (Joan 2, 1-12), quan Maria diu a Jesús que no tenen vi i ell li respon que encara no li ha arribat l'hora i Maria, ben segura d'ella mateixa i del seu criteri, diu als criats: "feu el que ell us digui"...

I per acabar, no em puc estar de citar santa Teresa, tan lúcida i avançada al seu temps, que diu en el llibre *Camino de perfección*: "Los jueces del mundo como son hijos de Adán y, en fin, todos varones, no hay virtud de mujer que no tengan por sospechosa... No es razón desechar ánimos virtuosos y fuertes aunque sean de mujeres..."

Penso que aquestes paraules de santa Teresa ens han de fer reflexionar sobretot a les dones sobre l'exemple de Maria de Natzaret i les nostres capacitats i potencialitats per tal de posar-les en pràctica.

LA FE DE MARIA DES DELS TEXTOS DEL NOU TESTAMENT

Llicda. Mar PÉREZ DÍAZ

En primer lloc, farem un breu recorregut pels evangelis i el corpus paulí per tal de veure què se'ns hi diu de Maria i després, treurem una sèrie de conclusions sobre la figura de Maria amb l'ajuda d'aquests textos.

Cal tenir en compte una premissa a l'hora de parlar de Maria: la figura de Maria és d'interès cristià en la mesura en què la seva persona i vida està vinculada al misteri de Crist, i és al que intentaré cenyir-me.

67

Anem doncs a veure a grans trets què ens diuen els textos de Maria de Natzaret, ja que els passatges del Nou Testament que parlen de Maria són pocs. Començaré pels textos de Pau, que són els textos més antics, i seguiré de manera cronològica per Mc, Mt, Lc i Jn.

Així doncs, al **corpus paulí** no es menciona mai Maria, encara que en diverses ocasions Pau evoca el naixement de Jesús. Pau recull tradicions que vinculaven el naixement humà del Fill de Déu amb el llinatge de David (Fl 2,7 i Rm 1,3-4), en compliment de les profecies. Però no diu mai el nom de Maria, encara que a Ga 4,4 reconeix implícitament que “una dona” s’ha convertit en la mare del propi Fill de Déu.

Marc és el primer que anomena Maria pel seu nom, però és també qui recull les tradicions que semblen rebutjar la família de Jesús, si aquesta no forma part de la seva família escatològica, que és la veritable família. Es tracta de la nova família que neix de la fe. També en Marc trobem la filiació lligada a Maria i no a

Josep com era habitual en el món jueu; de fet, Marc mai no parla de Josep, potser Jesús és anomenat fill de Maria perquè feia temps que Josep era mort? O potser perquè Jesús era fill d'un pare desconegut i, per tant, un fill il·legítim? Però al mateix temps Marc també anomena Jesús fill de Déu... De fet, Marc és, com he dit, el primer que va posar nom a la mare de Jesús, Maria; però no aprofundeix en el misteri de la seva persona i maternitat.

Mateu recull la tradició del naixement de Jesús però tenint com a protagonista Josep. Jesús és acollit al llinatge de David gràcies al just Josep. Maria apareix com un instrument d'acció de Déu, i mai no es troben referències a les seves actituds personals. Als relats de la infància el que vol Mateu és legitimar la descendència davídica de Jesús i Maria apareix dins d'aquest context.

Lluc és, de tots els autors del Nou Testament, qui parla més de Maria. Primer en parla als relats de la infància on presenta una atmosfera meravellosa. Els àngels van i vénen del cel a la terra, portant les propostes divines i les respostes humanes. Aquest fet no fa perdre historicitat a aquests relats. Maria no es converteix en un mer símbol, pel fet que Lluc evoqui en ella la figura de la Filla de Sió (Za 9,9), textos profètics del judaisme que s'usaven per celebrar la seva esperança messiànica escatològica i que també utilitzaven els cristians dels primers segles ja que descobrien en ells la seva realització perfecta de Jesucrist.

A l'evangeli de **Joan** trobem en dues escenes la “mare de Jesús”: a les bodes de Canà (2,1-12) i al peu de la Creu (19,25-27). La figura de la mare de Jesús ocupa en Joan un lloc excepcional. A Canà de Galilea, Jesús no l'anomena mare, sinó dona, anticipant així el que es manifestarà plenament al final en el temps del compliment, quan hagi arribat plenament l'hora. I quan Jesús parla al deixeble estimat ja clavat a la creu —en realitat dirigint-se a tots els creients, que és el valor simbòlic, segons molts especialistes, del deixeble estimat— aquest li és confiat a Maria. Per tant, tots els creients són confiats a Maria i ella ens rep com a mare. Aquest grup de creients que hi ha al peu de la creu és ja la primera església. I Maria també apareix en la primera comunitat, justament al començament, tal com ens diu Lluc al Llibre dels Fets dels Apòstols (1,14).

Un cop vist què ens diuen de Maria els textos, és fàcil observar que a vegades la visió que ens donen no és unitària. Però l'Església no ha volgut mai que s'harmonitzessin els evangelis i que es reduïssin a un de sol, perquè així la visió que en traiem, encara que quadriforme, ja que són quatre evangelis, és també més rica i complementària. Per tant, per tal de comprendre, des dels textos evangèlics, qui era Maria, cal extreure de cada text allò que ens ajudi a entendre el paper que tenia en relació amb el seu fill, Jesús.

Així, alguns dels trets que l'evangelí ens dona de Maria són:

1. Maria és una jove de Natzaret, promesa en matrimoni a un home anomenat Josep, de la casa de David. Una dona soferta. Veïna d'un poblet insignificant on amb prou feines si hi ha cases, gairebé tot són cabanes excavades a la roca on es dorm amb els animals, "De Natzaret en pot sortir res de bo?".

Una jove a qui amb el seu espòs, Josep, no li sobren pas els mitjans econòmics i que haurà de fer veritables esforços per tirar endavant amb el seu treball. Ja que no per haver estat escollida per Déu com a Mare del Messies ha vist canviar el seu estil de vida.

69

2. Una dona que experimentà de mil maneres el dolor: les sospites dels veïns davant del seu estat de "mare soltera", els dubtes del mateix Josep, el seu promès, que per la seva humilitat i modèstia no volia veure's embolicat en el que intuïa com a misteri de Déu.
3. Una dona que no va tenir en el moment del naixement del seu Fill un bressol net per donar-li, ni un sostre per aixoplugar-lo. Ni tan sols un hostal. I que en la presentació del seu Fill al Temple pagà l'ofrena dels pobres, no pas la dels rics.
4. Una dona del poble que va saber el que és emigrar a un país estranger: sense conèixer ningú, sense parlar la llengua del país, sense cap suport.
5. Una dona oberta a Déu que deixà que la seva Paraula actués en la seva existència. La fe és una resposta personal al que Déu ens proposa. Primer és un do gratuït de Déu i després una opció personal: un "sí" que cadascú diu a Déu des del més pregon del seu ésser. Maria de Natzaret és com un mirall

per a totes les persones que des de sempre han sabut acceptar Déu.

6. Una dona que malgrat el seu patiment i dificultats canta un himne com el magníficat. Maria representa la pobresa, pobresa posada en mans de Déu, la dels pobres de Jahvé, la d'aquells que refusant tota suficiència humana, s'abandonen a la misericòrdia, a la "hesed" del Déu de l'aliança. I Maria pren una dimensió comunitària, perquè el càntic passa insensiblement del que és individual (Maria) al que és col·lectiu (Israel).

El Déu del magníficat es col·loca decididament al costat dels pobres i dels impotents. És l'honor del seu nom santíssim el que està en joc; és la seva misericòrdia la que ha de manifestar la força que haurà d'usar contra els poderosos i els satisfets. Així, cal fer una interpretació espiritual o política? La primera ha de comprendre la segona. Ho saben molt bé els pobres i els que pateixen i treballen amb ells. La concepció mateixa de la salvació, en tota la tradició bíblica assumida per Jesús, imposa treballar per l'alliberament sociopolític. L'alliberament escatològic ha d'inscriure's en la història. Les paraules del magníficat diuen que el món volgut per Déu no pot ser un món en el qual uns, poc nombrosos, acumulin a les seves mans béns excessius, mentre que altres, que són molts, pateixen d'indigència, de misèria i moren de fam. En posar en els llavis de Maria aquest càntic "de revolució", impregnat de la fe en el Déu alliberador, Lluc fa d'aquesta creient la portaveu de la inversió de les situacions, que constitueix una part vital de la bona nova.

7. Tot això allunya Maria de nosaltres o potser precisament ens l'apropa? A algú li cau del pedestal Maria de Natzaret? O contràriament se'ns fa més accessible, companya de camí i model imitable des dels problemes i les alegries normals de la vida?
8. Maria també és una dona que coneix l'angoixa de perdre el seu Fill adolescent i que després no entén la resposta que li dóna perquè parla un llenguatge difícil, referint-se al seu Pare. Una dona que viu contínuament amb la premonició que el seu Fill tindrà un final tràgic. I que, finalment, quan comença a realitzar la seva missió de profeta i predicador, és testimoni

de les reaccions de la multitud, moltes vegades, superficial i interessada, i d'altres hostil i desagradada, mentre que els seus enemics maquinen com desempallegar-se d'ell. Una mare que a l'hora de la veritat, com ens explica Joan, està dreta, al costat de la Creu, quan el seu Fill, en la plenitud de la vida, és condemnat i ajusticiat injustament.

Aquesta és la fotografia evangèlica de Maria. La senzillesa, la pobresa, les joies i els dolors d'una dona del poble. Dedicada a la llar. Discreta. Entregada al seu espòs i al seu Fill. Amagada en els moments de glòria i dignament present en els de dolor. Molt gran pel que Déu ha fet en ella, però molt senzilla en la seva condició social. Esposa d'un treballador, picapedrer i fuster, que havia estat d'una casa bona, com era la Casa de David, però que havia anat molt a menys.

Una dona a la qual tampoc no se li estalvia el camí del dubte i el descoratjament. Una dona que té veritable mèrit en la fidelitat al seu Fill, sobretot al peu de la creu.

La seva grandesa rau en el fet que, essent una noia senzilla del poble, Déu posà en ella els seus ulls i la féu mare del Messies. Déu escull amb preferència els humils i els que semblen més febles: exalta els humils i els rics se'n tornen sense res. Ella, des de la seva vida quotidiana, va saber dir el seu "sí" a Déu, com ho feren Josep i els pastors de Betlem i tantes altres persones senzilles al llarg dels segles.

71

A Jesús no el reberen bé els seus contemporanis: esperaven un Messies guerrer, poderós, alliberador, i vingué com un humil treballador del poble. Ni tan sols pertanyia a la classe dels sacerdots. Passa una cosa semblant amb Maria, el desig d'exaltar-la poèticament com a reina envoltada de mantells brodats i d'àngels... fa a vegades difícil de reconèixer en la seva persona una dona creient i senzilla.

Hi hagué una santa del segle passat, santa Tereseta de l'Infant Jesús, que es queixava dels sacerdots perquè predicaven malament de la Mare de Déu: "Si jo hagués estat sacerdot, que bé hauria parlat d'ella. Ens la presenten inaccessible i haurien de presentar-nos-la imitable. Té més de mare que no pas de reina. S'ha dit que el seu esclat eclipsa el de tots els sants, com el sol, en aparèixer l'aurora, fa desaparèixer totes les estrelles. Déu meu, que estrany que és tot això. Una mare que ofusca la glòria dels

seus fills. Jo crec tot el contrari. La Verge Maria: que senzilla que deuria ser la seva vida...”

Crec que va ser admirable la intuïció de santa Tereseta en parlar de Maria des de la senzillesa, i que va saber captar el valor dels passatges evangèlics en què apareix com la Mare de Déu, com a dona que accepta els plans de Déu, encara que li resultin obscurs i, moltes vegades, incomprensibles.

MARIA, UN EXEMPLE DE LIDERATGE PER A LA “RES PÚBLICA”

Llicda. Dolors TELLÀ ALBAREDA

Una dona referent humà i cristià per al nostre temps des de la vessant de la gestió d'allò públic.

Quin model de persona necessita la gestió de la vessant pública a través dels partits polítics que ocupen el poder executiu i de l'administració pública d'avui?

Necessitat actual de renovació en el lideratge de la “res pública”.

73

L'Anunciació (Lluc, 1, 26-38)

Com sovint actua el Senyor, l'esdeveniment més grandios per a la història de la Humanitat —com és que el Creador i Senyor de totes les coses es faci home com nosaltres— passa de la manera més senzilla: una noia jove, en un poble petit de la Galilea, sense espectacle.

La manera és senzilla; l'esdeveniment és grandios.

Com són també immenses les virtuts de la Verge Maria: plena de gràcia, el Senyor és amb Ella, humil, senzilla, disponible a la voluntat de Déu, generosa.

Déu té els seus plans per a Ella, com per a tu i per a mi, però Ell espera la cooperació lliure i amorosa de cadascú per a portar-los a terme.

Maria ens en dona exemple. No és només un sí al missatge de l'àngel; és un posar-se en tot a les mans del Pare-Déu, un abandonar-se confiadament a la seva providència entranyable, un dir sí a deixar fer al Senyor ara i en totes les circumstàncies de la seva vida.

Maria acull el Senyor amb un cor ben disposat... fe... confiança en Déu.

L'exemple de Maria ens duu a qüestionar-nos, què espera Déu de mi, ara, avui, en la meua feina, amb aquesta persona que tracto?

Són situacions petites de cada dia, però de la resposta que en donem en depèn tant la vida dels altres, la seva felicitat, com l'objectiu de la nostra feina, del nostre esforç!

En la gestió de la “res pública”, **en el pla dels valors del fonament filosòfic de la nostra acció**, podem escollir el model que volem seguir. Un model dictatorial, egoista, que ens dugui a prendre decisions i actuar pensant amb l'objectiu d'aconseguir la màxima quota de poder, d'influència, de coneixença o bé un model “essencialment” participatiu, democràtic, just, generós, un model de donació als altres per sobre de qualsevol interès privat o particular.

Però aquesta donació als altres a través de la gestió d'allò públic, s'ha de fer des de **la llibertat**. Maria és un exemple de la llibertat que ens dona Déu. A Santa Maria se li proposà —no se li imposà!— la vocació de Mare de Déu.

74

Finalment, Déu no solament ens demana permís, sinó també **contribució amb els seus plans, i contribució heroica**. I Maria fou un exemple clar d'aquesta contribució heroica. Maria i Josep varen ser heroics... i es varen esforçar molt per a defensar la vida del “Nen Jesús”. Maria ens demostra amb el seu exemple que l'acció pública s'ha de fonamentar en els altres i en els més necessitats, d'una manera heroica, plena, total, sense mitges tintes.

Maria és un exemple de **gratuïtat**. No demana proves, no demana recompensa o rebre quelcom a canvi...

Maria és un exemple de **valentia**: arriscar-se; fiar-se, acceptar el risc que suposa la gestió d'allò desconegut. Quan Déu entra a la seva vida, tot canvia. Es deixa impactar per una proposta d'amor. Hi ha un abans i un després a la seva vida.

Maria és un exemple que ens dona força per aixecar-nos dia a dia i posar-nos a disposició dels altres.

Actuar no per la recompensa o mèrit que això suposarà sinó actuar i treballar cada dia per ajudar l'altre, el ciutadà, el padrí,

el necessitat de casa (habitatge de protecció pública), el promotor amb els seus maldecaps que intenta veure-hi clar davant la muntanya de papers i tràmits propis de l'Estat liberal i democràtic de dret que ens hem donat.

La Visitació (Lluc, 1, 39-45)

Maria és un model de goig, d'alegria interior que emana i traspua alegria als que ens envolten.

En un món tan complicat com l'actual, ple de maldecaps, de cabòries, de neguits, de malestars, Maria és un exemple que la joia és inseparable de la fe.

L'alegria de Déu i de Maria s'ha escampat arreu del món. El cristià ha de ser una **persona alegre, serena, amb una alegria profunda que només pot donar la unió amb Déu i el servei als altres.**

Maria és un exemple conegut i vol acompanyar a qui ho necessita; un acompanyament actiu, que duu a “un fer”.

Maria és un exemple d'ajudar l'altre de manera generosa. Un acompanyament generós significa no passar de puntetes pels problemes de la gent; no arribar i marxar de la vida d'algú que ho necessita (no “visita de metge”).

Aquesta **alegria més acompanyament actiu** és una fórmula que porta que allò impossible esdevingui possible.

Aquest exemple de Maria ens ha de portar a gestionar allò públic, a fons, amb un “fer real”, amb “un acompanyament actiu” i des de la joia...

També ens ha de dur a donar les eines als treballadors públics per tal que puguin sentir l'experiència “d'acompanyar l'administrat” (com ara les Oficines d'Atenció al Ciutadà).

Donar una ajuda econòmica no és important, és tant o més important el seguiment: analitzar a fons el perquè dels llançaments... i pensar en accions i plantejaments que els evitin i si no es poden evitar, cal acompanyar, ajudar, oferir alternatives.

En la gestió d'allò públic, cal comptar amb líders o responsables que vulguin resoldre i evitar el naixement dels conflictes laborals, és a dir, responsables d'aconseguir que els companys treballin en un bon clima laboral que els permeti disposar de

les millors eines per atendre el ciutadà d'una manera “íntegra”, generosa, no per salvar les aparences...

El magníficat (Lluc, 1, 46-56)

La meua ànima magnifica el Senyor, el meu esperit celebra Déu que em salva.

Maria de Natzaret és un exemple d'agraïment: beneïa i donava gràcies a Déu per totes les seves bondats.

Maria de Natzaret, un exemple de senzillesa i humilitat. Maria ha estat beneficiada amb la gràcia més extraordinària que mai cap dona ha rebut i rebrà: ha estat triada per Déu, entre totes les dones de la història, per a esdevenir la Mare.

Apunta a desactivar les forces del poder, dels diners i del prestigi. “L'acció de Déu dispersa els homes de cor altiu, derroca el poderós i exalta els humils.”

El món actual, més que mai, davant les adversitats, necessita que la gent que es dedica a gestionar la “res pública” ho faci amb gran senzillesa, humilitat i profund agraïment i responsabilitat que tenim davant una època d'incerteses i malestars.

El naixement de Jesús (Lluc, 2, 1-14)

Maria i Josep, i el mateix Jesús acabat de néixer, van sentir el que significa el rebuig, la manca de generositat i de solidaritat.

En aquest cas, el model de lideratge públic ens ve determinat en versió negativa, és a dir, definint aquella conducta que mai no ha de guiar el comportament dels governs i de la direcció de l'administració pública: s'ha d'acollir a qui ingressa en l'administració pública, a qui vol marxar-ne perquè està “cremat”, al ciutadà que s'atansa a buscar informació perdut, preocupat, sentint-se sol... trist...

No podem oblidar que aquest naixement, a través de Maria de Natzaret, ens demana un **compromís**: gestionar els recursos públics, sense ostentacions, sense despeses innecessàries, sense llençar la casa per la finestra, amb austeritat i fins i tot amb pobresa.

Un model d'Administració que faci prevaler allò essencial, guiada per estar oberta a resoldre les necessitats dels altres, no per satisfer les expectatives dels gestors públics...

Una classe política, una Administració pública que doni exemple d'austeritat, de senzillesa.

Adoració dels pastors (Lluc, 2, 15-20)

Després de Maria i Josep, foren aquests pastors de l'Evangelí els primers que van ser il·luminats per la presència de Jesús Infant. Els pastors, que eren tinguts com els últims en la societat.

Tots som pastors. Tots hem de ser pobres i humils, els últims.

Lluc parla d'una trobada dels pastors amb Jesús, a través de Maria.

Maria, mestra de contemplació —“conservava aquests records en el seu cor i els meditava” (Lc 2,19)—, ens dona Jesús.

La societat avui ens demana, més que mai, que actuem com Maria: treballar cada dia més per saber fer-ho amb màxima eficàcia des de la pobresa, des de la petitesa de cada detall, escoltant els ciutadans.

77

Ella és silenci que escolta...

Reflexiva, contemplativa... “Maria guardava totes aquestes coses i les meditava en el seu cor”, per després actuar!

L'epifania (Mt 2, 1-12)

A través de Maria, Déu ens ensenya la seva llum. Els Mags descobreixen el significat de l'estel.

A través de Maria, Déu ens envia aquest missatge: els gestors de la “res pública” han de tenir clar cap a on s'ha d'anar, els valors (estel) que els han de guiar i per aconseguir arribar a la meta final hem de ser valents, moure'ns, preguntar si ho fem bé, sense desanimar-nos per la resposta... Un líder actual no ha de tenir por de preguntar si va bé, s'ha de moure, s'ha d'arriscar, ha de trencar motlles...

Les noces de Canà (Joan, 2, 3-5)

Maria de Natzaret, dona oberta a la comunitat, atenta a allò que l'altre (a allò que la Comunitat) necessita, es posa al lloc de l'altre i sap demanar les coses.

Pateix perquè no tenen vi, escolta i observa per entendre i percebre allò que necessiten

Es posa en el lloc dels altres, demostra tenir EMPATIA...

La classe política (dissenyant o concebent els serveis públics) i l'Administració pública (prestant els serveis públics) han de donar exemple de VOCACIÓ DE SERVEI.

Posar sempre els altres (les seves necessitats) davant de tot...

Jesús camí del Calvari (Lluc, 23, 26- 28) (Joan, 19, 25-27) (Mateu, 27, 55-56) (Mt., 27, 57-61) (Mc, 15, 40-41) (Lluc, 23, 44-49)

Maria de Natzaret com a dona valenta, que està al peu de la creu...

No s'amaga davant les adversitats.

Les afronta. No les defuig.

Acompanya en el patiment.

Acull.

La classe política i l'Administració pública més que mai, ha de saber posar l'accent en les necessitats dels que pateixen, dels qui patim...

Durant molts anys, dècades, un dels objectius fonamentals ha estat construir les ciutats amb equipaments sanitaris, docents, culturals, infraestructures... Ara toca que els polítics i l'Administració pública s'obrin a ajudar a enfortir la societat civil.

Els polítics i els dirigents públics han de ser valents per RENOVAR o REINVENTAR el nostre/seu rol. Entendre que un MODEL de fer política, un model de servir allò públic ha mort i ara toca RENOVAR-NOS, escoltar.

Renovar la política.

Renovar l'Administració pública.

SECULARITZACIÓ DE LA SOCIETAT I INCULTURACIÓ DE LA FE. VISIÓ DES DE LA CIÈNCIA I DE LA MEDICINA, A LA LLUM DE MARIA

Dra. Montse ESQUERDA ARESTÉ

Abans de plantejar què és el que la llum de Maria pot aportar al món científicotècnic o biomèdic actual, potser cal primer situar-nos en el context en què aquest camp es desenvolupa, un context veritablement ben allunyat del que va viure Maria.

79

Secularització de la societat en el context actual

Si poguéssim definir amb una sola paraula el nostre context actual, potser la que més s'hi apropiaria seria la de **complexitat**. Aquesta complexitat es veu i es viu en molt diferents àmbits i dóna lloc força vegades a una gran incertesa i fins i tot angoixa. Moltes lectures de la nostra societat actual es fan en clau de marcat pessimisme, però potser cal destriar la negativitat de la complexitat.

Un entorn complex ens demana abordatges complexos, ben lluny de fórmules simplistes i solucions massa senzilles.

Aquesta complexitat es desenvolupa tant en el camp social com evidentment en el camp científic, però tampoc podem oblidar que apareix també en el context cristià actual.

Context social actual

- Vivim en una cultura de codi múltiple, amb pluralitat de valors, en la qual no podem pressuposar que aquests valors siguin compartits amb “l'altre”.

- Una societat altament secularitzada en què el fet religiós s'ha relegat molts cops a l'esfera privada.
- Però d'altra banda és una societat que ha assolit unes quotes de benestar, almenys material, no aconseguides en societats passades.
- No podem tampoc oblidar que és una societat hiperinformada, hiperconnectada, hipertecnificada...

En paraules de Zygmunt Bauman (*Tiempos líquidos*): “Vivim en un temps de forta ambigüitat moral, que ens ofereix una llibertat d'elecció mai viscuda abans, encara que també ens arriba un estat d'incertesa inusitadament angoixant.”

Context científic actual

- Partim d'un concepte vell: que la “ciència” és tècnica, asèptica, amoral... En el nou paradigma hem de tenir en compte que no hi ha fets sense valors. “El progrés científic no va lligat al progrés ètic” (Huxley).
- S'ha creat el mite que la ciència ho podrà resoldre tot; i des de la ciència hem esperat que els “com” ens arribin a explicar els “perquè”.
- La ciència i la tecnologia han arribat fins als darrers racons de la vida, tant el néixer com el morir s'han tecnificat, així com moltes altres esferes de la vida privada. “Hi ha dos nuclis que l'home no hauria d'haver tocat mai: el nucli atòmic i el nucli cel·lular. I l'enginyeria genètica portarà unes conseqüències molt pitjors que l'energia atòmica” (Chargaff).
- Ambivalència entre les accions i el seu resultat: anteriorment es podia inferir la intencionalitat (bo/dolent) de l'efecte. Actualment hi pot haver un efecte dolent amb bones intencionalitats. Com diu Hans Jonas a *El principio de responsabilidad*, un llibre imprescindible per situar-nos davant l'ètica actual: “Mai no hi ha hagut tant poder amb tan poca guia per emprar-lo... tenim la major necessitat de saviesa quan menys creiem en ella.”

Context cristià actual: separació d'àmbits de ciència i religió

- En el nou context coexisteix el pluralisme religiós, les religions de substitució o la indiferència de base.
- Però per altra banda s'esdevé el redescobriments del valor positiu de les creences religioses.

Zubiri: “l'home actual es caracteritza no tant per tenir una idea de Déu positiva (teista) o negativa (ateista) o agnòstica, sinó que es caracteritza per una actitud més radical: per negar que existeixi el veritable problema de Déu.”

Inculturació de la fe en el context actual

D'una inculturació per impregnació, per osmosi, a un procés d'inculturació. La fe com a experiència integral: té un contingut de coneixements, de moral, de valors, de raonament i d'emocions, però no es pot reduir a cap d'ells.

Busquem com busquen els qui encara no han trobat, i trobem com trobem els qui encara han de buscar (sant Agustí).

81

Amb el testimoni de Maria cap a la ciència

- Davant l'omnipotència de la ciència, Maria ens ofereix un exemple d'experiència d'acceptació de la vulnerabilitat. No tot allò que es pot fer s'ha de fer, cal saber acceptar el valor de la fragilitat de l'experiència humana: **integrar la pròpia vulnerabilitat**.
- No s'ha de buscar protagonisme sinó servei: tenir molt presents els fins, però també com es porten a terme aquests fins. El **com** es fan les coses, les actituds amb què es realitzen, són tan importants com **què** es fa.
- Davant un món carregat de discursos i paraules, Maria **parla poc i fa molt**, oferint sense imposar, escoltant sense caure en la crítica, ajudant en els moments dolents, suportant en els moments més durs, i estimant, fins i tot estimant allò que no entens...
- Des de l'exemple: coherència, confiança i compromís: “L'exemple no és una manera d'influir en els altres, és l'única” (Albert Schweitzer).

QUARTA PONÈNCIA

MARIA DE NATZARET, REFERENT HUMÀ I CRISTIÀ PER AL NOSTRE TEMPS

Llicda. Núria CAUM AREGAY

Notes prèvies

Ens proposem veure com Maria de Natzaret pot ser avui un referent per a nosaltres. De fet, sempre ens en calen, però en temps de canvi, de crisi com el que ens trobem, els referents són encara més necessaris per tal d'orientar-nos, de confrontar-nos-hi i, a partir d'aquí, anar construint la pròpia existència. No podem abordar amb detall l'abast d'aquest canvi social i cultural que estem vivint, però podem fer referència, per exemple, al fet que l'Enquesta europea de valors a Catalunya del 2009 ens presenta la societat catalana com una societat profundament liberal en drets i costums i tolerant amb els comportaments individuals. Un dels accents que posa l'estudi és mostrar com estem en una societat fortament personalitzada, és a dir, vivim una progressiva apropiació individualista dels diferents espais de la vida quotidiana. Contemporàniament a la crisi de les institucions, creix l'autonomia a l'hora de delinear la pròpia existència en molts àmbits. Alguns han parlat d'una societat que exerceix el *tunning*, personalitzant contínuament l'existència¹. Aquesta dinàmica de lliure apropiació de tarannàs ens continua posant en la pista de la importància de referents que ens ajudin a bastir la nostra identitat personal.

1. Cf. J. ELZO i A. CASTIÑEIRA (dir.), *Valors tous en temps durs. La societat catalana a l'Enquesta Europea de Valors de 2009*, Barcelona: Barcino, 2011.

Volem mostrar com Maria pot ser un referent humà i cristià. S'han fet llargs estudis i aproximacions a la relació que existeix entre ambdós adjectius. Aquí, només podem indicar que considerem la proposta cristiana com la manera d'entendre l'existència de forma genuïnament humana. És a dir, el cristià fa la seva proposta del que és ser humà i l'ofereix a tothom que vulgui plantejar-se què vol dir ser persona.

Pensem que aquest tipus de reflexió és un repte continu i necessari per a la fe. Aquesta ha de repensar una vegada i una altra, des de cada context històric, en quina mesura la seva aportació pot resultar significativa, intel·ligible per al context en el qual es troba. De fet, aquesta va ser una de les inquietuds centrals del Concili Vaticà II en proposar-se retornar a les fonts bíbliques i tradicionals del cristianisme per, des d'aquí, oferir el missatge cristià al món modern des d'una actitud de diàleg i de respecte. El treball del Concili, iniciat ara fa cinquanta anys, va suposar obrir unes perspectives que han renovat el pensament teològic catòlic i específicament el mariològic.

84

Durem a terme la nostra reflexió des d'aquest camí marcat pel concili. Així, optem per fer una aproximació a la figura de Maria en clau bíblica i antropològica. En concret, ens situem en l'escena de la visitació. Maria es troba amb Isabel i des d'aquí ens demanarem, d'una banda, quina va ser l'experiència de Maria que recullen els textos del Nou Testament i, de l'altra, veurem què ens diu aquesta experiència sobre el nostre ser homes i dones avui.

La visitació: Maria i Isabel es troben (cf. Lc 1,39-45)

Lluc ens presenta Maria anant decididament a veure la seva cosina Isabel després de rebre l'anunci de l'àngel. En arribar a casa d'Isabel l'evangeli ens descriu l'escena de la trobada entre les dues dones. Cal assenyalar l'originalitat d'aquesta escena. De fet, l'Antic Testament no té cap paradigma literari d'aquest estil, tot i que s'hi pot trobar alguna visita com, per exemple, l'escena de la trobada entre Abraham i Melquisedec a Gn 14,17-24.²

2. Cf. F. BOVON, *El Evangelio según san Lucas, Lc 1-9*. Vol. I (Biblioteca de Estudios Bíblicos, 85), Salamanca: Sígueme, 1995, p. 120.

Dues dones es troben i expressen amb goig el que s'està esdevenint en les seves vides. L'acció se situa a la casa: un lloc privat, un espai domèstic. És una escena d'acollida i reconeixement. De fet, el text subratlla la salutació de Maria fent-hi esment tres cops. Però aquí, cal atendre la rellevància d'aquest gest a l'antiguitat. La salutació no només implica desitjar el benestar a l'altra persona, sinó que realment el procura. Déu intervé a través d'aquest gest.³ Isabel, al seu torn, plena de l'Esperit, reconeix el pas del Senyor en la vida de Maria. Beneeix Maria: "Beneïda tu entre totes les dones" (v. 42). Aquí ressona la benedicció de la profetessa Débora a Jael, la dona de Jéber, el quenita (cf. Jt 5,24), i també la del cap dels ancians, Ozies, a Judit, quan torna victoriosa del seu triomf sobre Holofermes (cf. Jdt 13,18). Ambdues han estat instruments de Déu per anihilar els enemics poderosos i alliberar el poble d'Israel de les seves mans. Per tant, no podem prendre aquesta benedicció a Maria en un sentit absolut o exclusiu. Maria és beneïda entre totes les dones, certament, i podem dir alhora que està en solidaritat amb d'altres dones que porten la salvació de Déu al seu poble. Isabel esclata de goig i proclama la benaurança de Maria per la seva fe tot situant la mare de Jesús en el pla del seguiment (cf. v. 45). La maternitat de Maria no es redueix a un fet biològic, sinó que implica el compromís de tota la seva existència al servei del projecte diví de salvació.

Aquesta escena mostra la capacitat de les dones per interpretar la paraula de Déu i la seva acció en la història i per sostenir-se mútuament. És una escena de reconeixement i acollida d'allò que cadascuna porta del do del Senyor. Isabel contempla Maria i rep la gràcia que prové del Senyor. Maria descobreix que no es troba sola; hi ha una dona amb experiència que l'acompanya i amb qui pot compartir el que viu. Aquesta és una experiència de comunió interpersonal, de relació autèntica. Maria i Isabel són capaces de veure més enllà de les aparences. La història i l'itinerari personal s'escriu a través de la trobada, el reconeixement de l'altre. Ens construïm en i des de la relació.⁴

3. Cf. Ídem, p. 126.

4. Cf. E. A. JOHNSON, *Verdadera hermana nuestra. Teología de María en la comunión de los santos*, Barcelona: Herder, 2005, p. 303-305.

El cant de Maria (cf. Lc 1,46-55)

A partir de les paraules d'Isabel, l'evangeli de Lluc recull el magnificat, un cant de lloança amb un rerefons veterotestamentari molt accentuat. És un himne a l'estil dels salms 33, 47, 113, 117, 135, 136, per exemple, i molt especialment, de 1Sa 2,1-10, l'anomenat càntic d'Anna. El càntic de Maria se situa en la tradició de les dones que lloen la salvació de Déu: Miriam, Débora, Anna, Judit. Bona part dels exegetes s'inclinen a pensar que es tracta d'un text preexistent que Lluc manlleua i posa en boca de Maria atès que reflecteix bé el record que la primera comunitat cristiana tenia d'ella.⁵

Llegint el text hom pot adonar-se amb facilitat que, de fet, Maria duu a terme una sola acció al llarg de tot el càntic: lloa Déu per la seva intervenció alliberadora i humanitzadora arreu. Maria expressa l'acció salvadora de Déu en la seva vida i tota ella proclama aquest amor transformador que travessa la seva existència, la història sencera de la humanitat i del seu poble, Israel, com veurem. Maria canta amb tota la seva ànima, el seu jo conscient i interior, i amb tot el seu esperit, és a dir, des de la dimensió més profunda de la seva persona que roman totalment oberta a Déu. Des d'aquí, el protagonisme passa a ser del Senyor i de la seva acció salvadora. El subjecte de la resta de verbs del càntic és el Déu d'Israel que actua sense descans però molt discretament en la nostra història.

Maria celebra l'acció de Déu en ella (v. 48-50)

Iniciem, doncs, el comentari del càntic que ens posarà en la pista per descobrir quina va ser l'experiència de Maria tal com ens la mostren les primeres comunitats cristianes i, des d'ella, copsarem quin és el projecte de Déu per esdevenir plenament humans.

Maria digué:

5. Forte assenyala que és probable que es tingués una font preevangèlica vinculada al grup dels *anawim* Jahvé judeocristians que han trobat en Jesús el compliment de les seves esperances messiàniques. (Cf. B. FORTE, *María, la mujer icono del misterio*, Salamanca: Sígueme, 1993, p. 83. Es pot veure també el parer de J. A. FITZMYER, *El Evangelio según san Lucas vol. II Traducción y comentarios cap. 1-8,21*, Madrid: Cristiandad, 1987, p. 141-142 i R. BROWN i altres, *María en el Nuevo Testamento*, Salamanca: Sígueme, 1986, p. 140).

La meva ànima magnifica el Senyor,
 el meu esperit celebra
 Déu que em salva,
 perquè ha mirat la petitesa
 de la seva serventa.
 Des d'ara totes les generacions
 em diran benaurada,
 perquè el Totpoderós
 obra en mi meravelles:
 el seu nom és sant,
 i l'amor que té
 als qui creuen en ell
 s'estén de generació en generació.

La petitesa de Maria i l'amor i la santedat de Déu

En iniciar el cant, Maria s'atura a considerar com Déu s'ha apropiat a la seva vida. Maria expressa que Déu no s'ha fixat en les seves virtuts, ni tampoc en els seus mèrits personals. Ella expressa amb senzillesa que ha experimentat la salvació de Déu perquè Ell ha mirat la seva petitesa. En aquest text ressonen altres mirades i aproximacions de Déu; especialment cal tenir present aquella que Déu va adreçar al seu poble a Egipte: “He vist l'opressió del meu poble a Egipte i he sentit com clama per culpa dels seus explotadors. Conec els seus sofriments” (Ex 3,7; cf. també: 1Sa 1,11; Ez 16,6). Déu esguarda els petits i els humils. I aquesta és la raó per la qual totes les generacions anomenaran Maria benaurada. Cal no perdre de vista que la paraula ‘petitesa’, en grec, *tapéinosís*, va més enllà d'una consideració merament personal i subjectiva de la pròpia existència, sinó que suposa pertànyer a la condició social més baixa i humiliada.⁶

Maria expressa com Déu s'ha fet proper i ha trasbalsat la seva existència. Ella ha experimentat que on hi havia humiliació Déu ha posat benaurança. Des d'aquesta experiència personal Maria coneix qui és Déu: sant i misericordiós. Ell és fidel a si mateix en el seu actuar i, de fet, només el podem copsar i conèixer a través d'aquesta actuació en la història.⁷

6. Cf. BOVON, *El Evangelio según san Lucas, Lc 1-9*. Vol. I, p. 131.

7. Cf. ídem, p. 132-133.

Maria, en diàleg amb Déu: agraciada i amb una missió encomanada (cf. Lc 1, 26-38)

Un dels passatges que connecten millor amb aquesta experiència que Maria expressa en el càntic és el relat de l'anunciació que trobem a l'evangeli de Lluc. Cal tenir en compte, però, que l'objectiu fonamental del text és cristològic. El centre no és tant presentar Maria, tot i que certament aquest text és una de les perícopes neotestamentàries cabdals per atansar-nos a ella, com expressar la identitat profunda de Jesús. Cal assenyalar la prioritat del contingut cristològic per tal de situar-nos davant del text adequadament.

Fitzmyer indica que, en tot cas, el contingut mariològic central d'aquesta perícopa d'anunci és la salutació de l'àngel a Maria: *kecharitomene*, agraciada.⁸ Ens hi aturem un moment per tal de considerar la seva importància i rellevància respecte a Maria però també en relació amb la visió cristiana de la persona. Aquest verb està expressat en participi perfet passiu; això indica una acció començada i duradora que produeix un efecte permanent. De fet, apunta a una nova identitat conformada des de la gràcia de Déu que no anul·la l'anterior. La forma en vocatiu reforça això tot assenyalant la identitat de Maria. En el v. 30 l'àngel ho ratifica i confirma: “No tinguis por, Maria. Déu t’ha concedit la seva gràcia.” De fet, la traducció habitual d'aquesta paraula, “plena de gràcia”, que té el seu reflex en la Vulgata i que ha passat així a la pregària de l'avemaria, probablement no ajuda prou a percebre la profunditat del mot i es pot prestar a malentesos. No estem davant d'algu a qui s’ha omplert de gràcia de manera que la posseeix i la pot concedir a qui sigui i que per aquest mateix motiu hom pot considerar privilegiada. Una visió *cosificada* de la gràcia pot dur a molts malentesos. Maria no és la dona “plena” de gràcia, és la dona agraciada, que acull l'acció de Déu en ella i s’hi deixa configurar.

8. En sentit estrictament mariològic, té molta més importància que la concepció virginal la descripció de Maria com a *kecharitomene* (“la que ha rebut el favor de Déu”, és a dir, el que expressem amb la frase “plena de gràcia”). El “favor” de Déu es manifesta en Maria amb la seva elecció per ser la mare del que serà “el Salvador”, “el Messies”, “el Senyor” (Lc 2,11). Aquest aspecte de la maternitat de Maria tornarà a aparèixer de nou en el curs de la narració evangèlica de Lluc (cf. Lc 8, 19-21; 11,27-28) i en el llibre dels Actes (cf. Ac 1,14), com un model al qual ha d'ajustar-se la condició del veritable deixeble de Crist” (Cf. FITZMYER, *El Evangelio según san Lucas vol. II Traducción y comentarios cap. 1-8,21*, p. 105).

Això suposa una transformació radical que no pot deixar de fer-se evident i de transmetre's al llarg de tota l'existència.

De fet, podem dir que aquest és un dels textos des d'on arrenca la reflexió creient sobre la Immaculada. Certament la recepció que es va fer d'aquesta dada de la fe a Occident va ser mediatitzada per la teologia del pecat original, de manera que aquest dogma s'ha expressat preferentment en negatiu a l'Església occidental, tot indicant com Maria és preservada del pecat original. Ara bé, la tradició oriental ha assenyalat des del principi aquest fet en positiu: Maria és la dona oberta a la gràcia de Déu des del principi de la seva existència. Avui els teòlegs es decanten per aquest plantejament. Així, per exemple, K. Rahner assenjala:

La Immaculada concepció de la santíssima verge consisteix, doncs, simplement, en la possessió de la vida divina de la gràcia des de l'inici de la seva existència, vida de gràcia que li és concedida sense mèrit per la seva part, per la gràcia provinent de Déu, per tal que amb aquest inici de la seva existència plena de gràcia pogués arribar a ser la mare del Redemptor tal com Déu l'havia volgut per al seu propi Fill. Per aquesta raó, des de l'inici de la seva vida, fou envoltada de l'amor redemptor i santificant de Déu.⁹

89

Aquest fet, però, té una dimensió antropològica fonamental que revela algunes dades centrals per a l'antropologia. Així, ens cal afirmar que l'inici de tot ésser espiritual és important i és posat per Déu. Som cridats a l'existència amb el segell d'un punt de partida concret que el voler de Déu ha fixat. Déu embolcalla la nostra vida amb amor redemptor. Déu és misteri lliure i immanipulable, inaccessible. Però la paraula de Déu és una paraula d'amor, una realitat creadora de felicitat. Aquesta paraula ha estat dita a Maria, una paraula que abasta tota la seva existència, des del seu inici, en la misericòrdia de Déu. Nosaltres també som objecte d'aquest amor. Déu amara la nostra vida humana amb la seva fidelitat amorosa.

El fet que Maria hagi posseït aquests dons no la distingeix de nosaltres; el que constitueix l'única diferència és que ella els ha posseït des de l'inici i de manera incomparable. Pel que fa al

9. K. RAHNER, *María, la madre del Señor*, Barcelona: Herder, 1967, p. 53.

contingut, l'essència i el sentit particular d'aquest do de gràcia, podem dir que Déu no podia oferir a Maria quelcom que no ens hagués d'oferir també a nosaltres. Això que s'ha esdevingut en Maria és penyora carregada de promeses per a nosaltres. Déu ens ha destinat, des de tota l'eternitat, a la salvació, encara que aquesta només sigui efectiva per a nosaltres després del nostre inici existencial, a l'espai i al temps, per tal que quedi clar que tot és gràcia seva i que res de la nostra salvació depèn de nosaltres.¹⁰

Per acabar aquestes consideracions, cal assenyalar que això no vol dir oblidar la realitat del pecat en les seves formes diverses, és a dir, del pecat personal, l'estructural i l'original. Aquest darrer pot ser entès com una atmosfera que ens envolta i ens afecta des de l'inici de la nostra existència. En captar la nostra vulnerabilitat i fragilitat radical cerquem aquelles seguretats que ens permetin fer-hi front a través de la possessió, del domini o també de la submissió. I aquesta tendència genera al nostre voltant engany i mort. D'això només ens en podem alliberar amb l'experiència d'un amor gratuït i incondicional, de l'amor de Déu. Aquesta és l'experiència que va fer Maria de forma singular i eminent. El goig en Déu va ser la seva fortalesa. Maria ho visqué arrelada en l'experiència del seu poble. I enmig d'aquesta experiència anà acollint i fent-se sensible a aquest amor entranyable de Déu que la va anar fent capaç de respondre a la seva vocació personal dins el pla salvador del Pare.

El relat de l'anunciació, després de la salutació de l'àngel que acabem de subratllar, segueix amb el diàleg entre aquest i Maria en el qual l'àngel li comunica la missió encomanada: "Tindràs un fill i li posaràs el nom de Jesús" (v. 30-37).¹¹ La imposició del

10. Cf. ídem., p. 53-65. De fet, J. M. Hernández va en aquesta mateixa línia: "En afirmar que la gràcia està present i operant des del primer instant de l'existència històrica de Maria, no parlem d'un cas únic, sinó més aviat de l'exemple més eminent d'una realitat de gràcia original que afecta tot home que ve a aquest món: el fet que tots som escollits, estimats i agraciats en el Fill, cridats a viure la mateixa vida i a participar de la seva eterna gràcia" ("El misterio de la Inmaculada como paradigma de la antropología cristiana", *EphMar* 54 [2004], 486).

11. Fitzmyer s'atura en el temps futur d'aquests verbs. Afirma que l'expressió té el seu model a l'Antic Testament, però cal tenir en compte que en aquest hi ha una sèrie de variants textuais: a Gn 16,11 apareix en present "estàs embarassada" i als LXX es manté aquest present; a Jt 13,3.5 també apareix en present, mentre que al còdex A dels LXX apareix en futur i al B dels LXX es manté el present; a Is 7,14 és en present però a LXX apareix en futur. Així, l'Antic Testament es

nom té connotacions vocacionals. Certament implica la crida a un nou ésser a l'existència però també al fet que realitzi el que el nom significa.¹² De fet, al llarg del diàleg es va revelant el misteri de la identitat profunda de Jesús. Al v. 32 es diu que el fill de Maria serà gran, fill de l'Altíssim —que és un epítet de rei— i fill de David, és a dir, el messies esperat. El v. 35 va més enllà i acaba afirmant que aquest que naixerà serà el Fill de Déu. Ens trobem davant d'una cristologia de revelació progressiva al llarg del text. Reprodueix la tradició de la comunitat cristiana sobre la concepció virginal de Jesús anunciada per un missatger celeste i situa la divinitat del Crist als orígens emprant un vocabulari propi de la resurrecció (cf. Rm 1, 3-4).¹³

Maria respon amb la seva acceptació al pla de Déu sobre ella: “Sóc l'esclava del Senyor: que es compleixin en mi les teves paraules” (v. 38). Bovon fa notar amb Lyonnet que cap dels paral·lels de l'Antic Testament suposa un consentiment formulat tan clarament.¹⁴ D'altra banda, Forte remarca que aquest consentiment està expressat en optatiu, la forma verbal amb la qual s'expressa el desig. Maria, doncs, manifesta el seu desig joiós de col·laborar a l'obra de la salvació.¹⁵ Així, l'Anunciació és un relat d'anunci, en què Maria entra en un diàleg personal, lliure, que la duu a decidir, a posar en joc la seva existència. Ara bé, aquest consentiment de vegades ha estat llegit com a submissió passiva de Maria davant del poder abassegador de Déu. Ens cal subratllar amb força a la llum d'aquest text que l'obediència és, fonamentalment, l'escolta a la Paraula de Déu i el lliure compromís personal envers aquesta. Maria, com a serventa, es troba en línia amb la resta de servents de Déu: Abraham, Moisès, David... Maria accepta lliurement el voler de Déu. Aquest no implica autonegació. Amb el seu consentiment,

refereix uns cops a una dona que està ja embarassada i en d'altres, a una que serà mare en un futur immediat. Lluc s'inspira en els LXX, i s'inclina decididament pel futur. Aquest temps verbal caracteritza la resta del missatge de l'àngel (Cf. *El Evangelio según san Lucas vol. II Traducción y comentarios cap. 1-8,21*, p. 116).

12. Cf. Altres relats similars: Gn 16, 11; 30, 13; Jt 13, 24; 1Sa 1, 20.

13. Cf. FITZMYER, *El Evangelio según san Lucas vol. II Traducción y comentarios cap. 1-8,21*, p. 100-103 i també R. BROWN i altres, *María en el Nuevo Testamento*, p. 119-121.

14. Cf. BOVON, *El Evangelio según san Lucas, Lc 1-9*. Vol. I, p. 117.

15. Cf. B. FORTE, *María, la mujer icono del misterio*, p. 77.

Maria s'autodefineix. Des d'aquí, il·lumina la dinàmica de totes les vocacions humanes. Maria escolta i rep la Paraula de Déu. És la figura del deixeble, de tot creient.¹⁶

La persona, interpel·lada per Déu

Vegem algun dels aspectes centrals que ens revela la maternitat divina de Maria respecte de la persona. Primerament cal dir que expressa el principi antropològic de generar i cuidar la vida des de les relacions humanes. Això, en sentit ampli, pot ser vàlid arreu i en tot estat de vida.

Des de l'opció lliure de Maria per ser la mare del Crist podem afirmar que l'ésser humà és interlocutor i aliat de Déu. La persona col·labora responsablement en el pla de la salvació. Aquesta és la forma establerta per Déu per dur a terme la salvació: Déu ens vol salvar, però no ho vol fer sense nosaltres. Maria dona a llum el Fill de Déu i d'aquesta manera col·labora activament en el pla salvífic de Déu i expressa com la persona és *homo capax Dei*. Maria i la humanitat poden donar a llum a Déu a la història en la mesura que el Regne de Déu es vagi fent present mitjançant unes relacions més justes i fraterne, on la dignitat de tots els fills i filles de Déu sigui reconeguda i preservada. Maria, com a prototipus de la humanitat generadora de Déu, mostra el destí últim de la història de la salvació, que és donar a llum a Déu.

Alhora, expressa la paradoxa humana de fragilitat i fortalesa. Aquí ressona 1Co 1, 27: “Ben al contrari, Déu, per confondre els savis, ha escollit els qui el món té per ignorants; per confondre els forts, ha escollit els qui són febles als ulls del món.” En la feblesa es manifesta la grandesa creadora de Déu enfront el poder, la riquesa i la força. Déu actua en l'humà concret, en la nostra feblesa.¹⁷

16. Cf. E. A. JOHNSON, *Verdadera hermana nuestra. Teología de María en la comunión de los santos*, p. 295-300.

17. A partir d'aquí, CLODOVIS BOFF, “Dogmas marianos y política” *Marianum* 157-158 (2000), 91-97 subratlla aquests elements posant l'èmfasi en la realitat de Maria com a dona pobre. En ella es revela el misteri d'un Déu gratuït que s'inclina vers el feble i es revela alhora la missió dels pobres de ser instruments de salvació.

Maria celebra l'acció de Déu en la humanitat (v. 51-53)

Les obres del seu braç són potents:
dispersa els homes de cor altiu,
derroca els poderosos del soli
i exalta els humils;
omple de béns els pobres,
i els rics se'n tornen sense res.

La dinàmica evangèlica per excel·lència

Després de lloar Déu per la seva acció en la pròpia existència, Maria eixampla la mirada fins arribar a abastar tota la història de la humanitat. Ella ha copsat com Déu dispersa els superbs, aquells que busquen la pròpia glòria, com derroca els poderosos, els que oprimeixen els petits i com omple de béns els pobres mentre que els rics se'n tornen sense res. Maria és testimoni de com sorgeix la humanitat nova que ja no es basa en l'orgull, el poder o la riquesa i anuncia que el Regne de Déu ja ha començat des de la gratuïtat de Déu i l'entrega creadora de les persones.

Maria mira la història amb la mirada de Déu. Ell actua sovint com no esperàvem: aixeca els enfonsats i transforma la realitat prenent partit pels més petits. Aquesta dinàmica resta amagada als ulls de molts, però veritablement la història, contemplada des de Déu, avança des de sota: aixecant, rehabilitant, generant espais d'humanització des del servei gratuït on ningú no quedi exclòs. Aquesta inversió ressona en tot l'evangeli: els primers són els darrers i els darrers, primers (cf., per exemple, Lc 12, 16-21; 14, 7-11; 16, 19-31). Maria ha discernit qui és Déu, on es troba, com actua, i ho canta. La seva lloança és paral·lela a les Benaurances (cf. 6, 20-26). El magnificat només s'entén des de l'Evangelí, la proclamació del Regne.¹⁸

18. Cf. E. HAMEL, "Le Magnificat et le renversement des situations", *Gregorianum* 60/61 (1979), 55-84. És interessant l'aportació d'aquest autor que es dugué a terme en un moment d'una certa polarització en la interpretació del text. L'autor assenyala com totes les relacions canvien i es capgiren a la llum de l'experiència pasqual. Des d'aquí, fa una actualització del magnificat plantejant una hermenèutica que no es quedi només en el pla espiritual o en el pla secular. Cal fer una interpretació teològic-social, a l'estil d'aquella que en féu sant Albert el Gran. L'orgull ha de desaparèixer, el poder esdevé servei i la riquesa és per compartir-la. No es tracta simplement que els pobres esdevinguin rics. Més aviat, suposa un nou ordre de relacions en el qual s'estableixi la igualtat i, alhora, també implica el compromís de l'Església amb els pobres.

Cal també assenyalar la importància del fet que les dues primeres estrofes del cant de Maria estiguin juntes. Maria canta l'alliberament de Déu en el poble, certament, però ella no en roman al marge. De fet, a partir del que es proclama a la primera estrofa copsem com ella mateixa encarna aquestes persones oprimides. Maria representa els *anawim* i anticipa la comunitat cristiana.¹⁹ Maria és la dona a qui Déu va fer justícia. Ella s'identifica amb la humanitat sencera; és solidària amb tots nosaltres. El magníficat és, doncs, un cant individual i col·lectiu alhora.

Maria, dona del Regne (cf. Jn 2, 1-12)

Il·lustrem la implicació de Maria en la proclamació del Regne acudint a una perícopa de Joan. Aquest evangeli presenta la figura de Maria només dos cops. Pot semblar que això implica menystenir la mare de Jesús, però cal parar esment en quan i com apareix Maria. Joan ens la presenta a l'inici del ministeri de Jesús, en el relat de les noces de Canà (cf. 2,1-12), i al final de la vida de Jesús, al peu de la creus (cf. 19, 25-27). Maria és, doncs, present en dos moments clau del ministeri de Jesús, de la seva proclamació del Regne: en el moment de la inauguració de la missió de Jesús i en el de la seva culminació. Ens aturem a considerar el primer text per tal de copsar com Maria és la dona de Regne.

El text de les noces de Canà està ben delimitat. Fins aquest moment, Joan ha fet una presentació de la seva cristologia amb el pròleg, el testimoni de Joan Baptista i la crida al seguiment dels deixebles. A continuació, les noces de Canà es poden entendre com un sumari de tot el que s'ha dit i alhora com una introducció al ministeri públic de Jesús.²⁰

19. Cf. R. BROWN i altres, *María en el Nuevo Testamento*, p. 142-143. *Anawim*, en un principi, es referia als pobres des d'un punt de vista econòmic, però després l'expressió s'estengué a aquells que ja no poden confiar en la seva força: els aixafats, pobres, humils, afligits, vídues i orfes. Al Sl 149, 4 són equiparats al poble de Déu. La comunitat de Jerusalem en té alguns trets combinant estima per la pobresa i l'assiduïtat del temple (cf. Ac 2,43-47; 4,32-37).

20. Cf. M. NAVARRO PUERTO, "La mujer en Caná. Un relato de los orígenes" *EphMar* 43 (1993), 313-338. R. SCHNACKENBURG, *El evangelio según san Juan, I. Versión y comentario*, Barcelona: Herder, 1980, p. 365 també en fa aquesta interpretació.

El relat situa l'acció en el context d'unes noces. Jesús, Maria i els deixebles assisteixen a un casament. Ara bé, no podem menystenir la càrrega simbòlica que aquesta escena suposa i que els cristians de les primeres comunitats copsaven amb facilitat. El text ens diu que aquesta s'esdevé a Canà de Galilea, lloc d'origen de Jesús i del seu ministeri, espai en el qual es desenvolupa la seva activitat pública i àmbit també de confrontació.²¹ Les noces són una celebració d'amor i de promesa de vida. Però les noces apareixen a l'Antic Testament tot fent referència als temps messiànics (cf. Is 54,4-8; i també a Ap 19,9). D'altra banda, el vi abundant expressa el goig dels temps darrers, l'esperança escatològica d'Israel (cf. Am 9, 13-14; Jl 4,18; Is 25,6; Jr 31,12).²² El vi també té una simbologia messiànica i sapiencial: el vi nou és símbol de la revelació escatològica que Jesús porta.²³

Doncs bé, Maria s'adona de la carència: “No tenen vi” (v. 1). X. Pikaza comenta, en aquest punt, com les piques d'aigua de purificació jueves no porten goig!²⁴ Maria posa en evidència la manca de vi i espera que Jesús faci quelcom, hi posi remei. Però no es pot deduir necessàriament que ella demani un miracle de Jesús, semblantment al que passa a Jn 11,20-27 entre Marta i Jesús a la resurrecció de Llàtzer.²⁵

A partir d'aquí, s'estableix un diàleg entre Maria i Jesús que pot resultar un xic estrany. Jesús anomena la seva mare “dona” (v. 4). Certament no és una forma comuna d'expressió ni en grec ni en hebreu però Jesús l'empra (cf. Mt 15, 28; Lc 13, 12; Jn 4,

21. Cf. SCHNACKENBURG, *El evangelio según san Juan, I. Versión y comentario*, p. 368 assenyalava que avui, Kafr Kenna es troba a 6 km al NE de Natzaret i es mostra com la Canà bíblica. Però, probablement, és millor identificar-la amb Khibert Kana, a 13 km al N de Natzaret, per qüestions etimològiques.

22. Cf. ídem, p. 378. L'autor afirma que també és signe dels temps de la salut, en línia amb l'antiga benedicció de Jacob característica del Messies (cf. Gn 49, 11s).

23. Cf. J. C. R. GARCÍA PAREDES, *Mariología*, Madrid: BAC (Manuales “Sapientia Fidei”, 10), 1999, p. 137. K.-H. Menke assenyalava com aquest significat messiànic i escatològic és present a l'exègesi de molts pares del segle IV i v: Zenó de Verona, Ambrós de Milà, Cromanci d'Aquileia, Màxim de Torí, Pere Crisòleg de Ràvena i Gaudenci de Brescia (Cf. *Maria en la Historia de Israel y en la fe de la Iglesia*, Salamanca: Sígueme, 2007, p. 69).

24. Cf. PIKAZA, X., *La madre de Jesús. Introducción a la Mariología*, Salamanca: Sígueme, 1987, p. 217; R. Schnackenburg secunda aquesta interpretació. (Cf. *El evangelio según san Juan, I. Versión y comentario*, p. 373.)

25. Cf. ídem, p. 368-369.

21; 8, 10; 20, 13). No és cap menyspreu! Brown indica que no es tracta de menystenir la relació entre la mare i el fill.²⁶ Tot seguit, Jesús diu a Maria: “i jo què hi tinc a veure? Encara no ha arribat la meua hora” (v. 4). Aquesta primera frase es pot entendre en un sentit d’enemistat: què he fet perquè em facis això? (cf. Jt 11, 12; 2Cr 35, 21; 1Re 17, 18) o bé de distanciament, d’incomprensió: és cosa teua, no m’hi emboliquis (cf. 2Re 3, 13). D’altra banda, l’hora es refereix a la glorificació última.²⁷ Jesús es distancia dels interessos de la mare, de com entén la seva acció.²⁸ De fet, aquest diàleg és ben proper a la tradició sinòptica que ens mostra també un cert grau d’incomprensió entre Maria i Jesús (cf. Lc 2, 41-52). Jesús va més enllà d’un taumaturg que pugui resoldre la dificultat de la celebració d’uns nuvis. La resposta negativa de Jesús també podem llegir-la en sintonia amb Mc 3,31-35; Lc 11,27-28. El parentesc humà no pot condicionar l’actuació de Jesús.

Maria, però, roman a l’espera, confiant que Jesús sortirà del pas i indica als servents que facin tot el que Jesús els digui (cf. v. 5). Maria vol donar suport a l’acció del fill de forma discreta. Això és coherent amb el testimoni del Nou Testament (cf. Lc 1,38.45).²⁹ La seva insistència té poder per convèncer-lo. De fet, tenim d’altres escenes en el Nou Testament en què Jesús canvia de parer, com és el cas de la perícopa de la dona sirofenícia que convenç Jesús per guarir la seva filla (cf. Mt 15,25-27) o bé en l’escena del funcionari reial (cf. Jn 4,47-50).³⁰

Brown assenyala que tradicionalment aquest verset 5 s’ha llegit com a intercessió de Maria,³¹ però cal remarcar la duresa

26. Cf. BROWN i altres, *María en el Nuevo Testamento*, p. 285. SCHNACKENBURG ho refrenda. (Cf. ídem, p. 369.)

27. Cf. GARCÍA PAREDES, *Mariología*, p. 138. L’autor distingeix entre hora cronològica (cf. Jn 1, 39; 4, 6.52.53; 11, 9; 19, 24.27) i l’hora cristològica (cf. Jn 2, 4; 7, 30; 8, 20; 12, 27; 16, 4; 13, 1; 17, 1; 4, 25-26). Schnackenburg es decanta pel sentit d’hora entesa com el temps establert per Déu, el voler del Pare que fixa el fer del Fill i que arribarà a la seva plenitud en la creu. (Cf. *El evangelio según san Juan, I. Versión y comentario*, p. 370-371.)

28. Cf. ídem, p. 369.

29. Cf. ídem, p. 373.

30. Cf. R. E. BROWN, *El evangelio de Juan I-XII*, Madrid: Cristiandad, 1979, p. 289-290.

31. Cf. ídem, p. 295, on l’autor expressa com els catòlics donen molt de relleu a aquest verset mentre que els protestants gairebé el passen per alt. Algunes excepcions són Schnackenburg pel costat catòlic i Butmann i Max Thurian pel protestant.

del diàleg precedent. Maria insisteix. Probablement, en aquest moment inicial de l'evangeli de Joan, cal comptar-la entre els que malinterpreten Jesús (cf. Jn 3,4). Així, en Joan apareixen diverses situacions: aquells que demanen signes però amb una certa incredulitat (cf. 2, 18); d'altres que manifesten un entusiasme però sense acabar de confiar-hi (cf. 2, 23-24), o bé d'altres que mostren una falta de comprensió però que està orientada vers una fe sòlida (cf. 4, 47-53; 20, 30). Maria entraria dins aquest darrer grup. Així ho dona a entendre la seva aparició al peu de la creu. Així, doncs, Maria és la dona disponible i atenta que copsa la necessitat, es posa en marxa i actua saltant els obstacles per tal de fer possible la festa de les noccs. Amb la seva indicació als servents duu els altres a la fe, com d'altres dones a l'evangeli de Joan.³²

Ara bé, cal no perdre de vista, un cop més, el motiu fonamental del text, per tal de poder inserir en aquest context la figura de Maria. Les noccs de Canà apunten a revelar qui és Jesús.³³ La glòria de Jesús es manifesta en aquest text per la substitució i l'abundància. Atenent el context de l'evangeli de Joan, el lector pot percebre com la substitució és present a tot aquest evangeli. Als cap. 2-4 es tracta de la substitució d'institucions i idees religioses dels jueus. Als cap. 5-10 els actes i mots de Jesús que s'esdevenen amb motiu de celebracions jueves també se situen en aquesta dinàmica: Jesús és el veritable temple; la seva doctrina és la carn i la sang que dona la vida al món més que el manà; per la festa dels Tabernacles, Jesús dona l'aigua viva; ell és la veritable llum, no la de l'atri del temple; a la festa de la Dedicació, Jesús és consagrat a Déu, no l'altar. A les noccs de Canà l'aigua de les purificacions és substituïda pel vi. Jesús és l'enviat del Pare, el camí que mena vers Ell. Des de la perspectiva dels deixebles, a Canà l'autor revelació de Jesús es fa palesa per l'abundància que s'esdevé en el marc d'unes noccs que són signe dels temps messiànics. Canà suposa l'inici de la revelació de Jesús, és un arquetipus dels signes

32. Cf. E. JOHNSON, *Verdadera hermana nuestra. Teología de María en la comunión de los santos*, p. 333-337.

33. Cf. R. SCHNACKENBURG, *El evangelio según san Juan, I. Versión y comentario*, p. 377. L'autor conclou el seu comentari amb aquesta afirmació i centra aquí tota la seva interpretació del text. Així, assenyala que els dons de Jesús no es poden separar d'ell. Només des d'ell tenen la seva significació (el vi, les noccs...).

posteriors. A Canà s'anticipa l'esdeveniment pasqual, la nova aliança que duu la història a la seva plenitud en Crist.³⁴

Perdre la vida per guanyar-la (cf. Mc 8,35)

Des de la proclamació de Maria al magníficat som convidats a situar-nos en l'existència a partir d'aquestes coordenades d'abaijament i de servei, de dinàmica gratuïta i inclusiva que desborda totes les expectatives. De fet, Jesús recull aquesta proposta de manera ben sintètica i expressiva quan diu als deixebles a Cesarea: "Qui vulgui salvar la seva vida, la perdrà, però el qui la perdi per mi i per l'evangeli, la salvarà" (Mc 8,35).

L'evangeli situa el sentit del que vol dir ser humà en aquesta dinàmica. Contra allò que pot semblar més evident i que consisteix a viure des de l'instint de salvar i protegir la pròpia existència costi el que costi davant de tot el que l'amenaça, Jesús proposa situar-nos d'una forma diametralment oposada. Els nostres esforços de pretendre salvar la pròpia vida estan abocats al fracàs, encara que per un moment ens pugui semblar que ho assolim. De fet, aquests esforços són els que estan a la base de l'experiència dels homes de cor altiu, dels poderosos, dels rics i que generen dinàmiques de desigualtat, opressió i exclusió.

La proposta de Jesús s'arrela en el realisme que implica saber que la nostra existència no està radicalment a les nostres mans, sinó que més aviat l'experimentem com a rebuda i sostinguda per Déu que és amor entranyable i misericordiós. Aquesta certesa de fons desencadena una llibertat interior que dinamitza la pròpia vida. Des d'aquesta experiència, la gratuïtat es desplega en el gest lliure i després a favor de l'altre; la gratuïtat és efectiva i expansiva, no coneix condicionants ni requeriments; sap situar-se al servei dels altres sense reclamar ni exigir, perquè el fonamental no és salvar la pròpia vida, sinó atendre les necessitats dels altres, generant espais de vida i humanització, espais on sigui possible el reconeixement mutu, la vida compartida.

34. Cf. R. BROWN, *El evangelio de Juan I-XII*, p. 291s.

Som, doncs, convidats a entrar en aquesta dinàmica de qui dóna la vida i així la retroba en plenitud. Aquesta és l'existència alliberada i plenament humana que està dinamitzada per l'Esperit del Senyor en les nostres vides.

Maria celebra l'acció de Déu a Israel (v. 54-55)

Ha protegit Israel, el seu servent,
com havia promès als nostres pares;
s'ha recordat del seu amor a Abraham
i a la seva descendència per sempre.

La fidelitat de Déu

Maria, després d'aquesta mirada universal, conclou la seva lloança proclamant la fidelitat de Déu al llarg de la història del seu poble. Situa Abraham com a punt de partida d'aquest itinerari. Les promeses fetes als pares van ser iniciativa de Déu i romanen vigents. Ell no se n'ha desdit, malgrat les anades i vingudes del poble. L'atribut de Déu que sobresurt a la llum de la història de relació amb el seu poble és el de la fidelitat.

99

Maria està del tot inserida en el seu poble i comparteix l'experiència que Israel ha anat fent de Déu. Al llarg de tot el cant de Maria ressonen aquelles paraules que el Senyor adreça a Moisès al final del llibre de l'Èxode i que apunten a l'ésser més profund i radical de Déu mateix: "El Senyor, tot passant davant de Moisès, va proclamar: El Senyor! El Senyor! Déu compassiu i benigne, lent per al càstig, fidel en l'amor!" (34,6).

Maria, dona comunitària en el Nou Israel (cf. Ac 1,14)

Aquestes promeses d'amor i fidelitat es fan realitat en Jesús de Natzaret. Al seu voltant s'anirà congregant el Nou Israel. Al Nou Testament Maria no acompanya Jesús i els deixebles durant el seu ministeri, però Joan i Lluc la situen al peu de la creu, com hem vist, i també a la primera comunitat de creients. Lluc ens diu a l'inici del llibre dels Actes: "Tots ells eren constants i unànimes en la pregària, juntament amb algunes dones, amb Maria, la mare de Jesús, i amb els germans d'ell" (1,14).

En aquest verset, Lluc fa un sumari indicant els grups que constitueixen la primera comunitat i que estaran presents a l'escena de la Pentecosta que es relata a continuació. Anomena els onze, acompanyants de Jesús i testimonis de la resurrecció; Lluc els presenta com els garants de la continuïtat i unitat eclesial i intèrprets de la fe. Després apareixen les dones que acompanyaven Jesús i els deixebles. Elles són testimonis de la mort (cf. Lc 23,49), sepultura (cf. Lc 23,55-56) i resurrecció del Senyor (cf. Lc 24,1-9;22-24). Lc 8,2-3 n'anomena algunes: Maria Magdalena, Joana, dona de Cusa, i Susanna.³⁵ A continuació s'anomena Maria, la mare de Jesús; ella forma part de la comunitat; n'és membre de ple dret. Finalment, s'esmenten els germans de Jesús (cf. 1Co 9, 5). Després de l'experiència pasqual es converteixen. Ells aporten la humanitat de Jesús, la referència als seus orígens.³⁶

Maria forma part de la primera comunitat cristiana, en el moment previ a la Pentecosta. D'aquesta manera, cal notar com Lluc situa l'acció de l'Esperit Sant a l'Anunciació respecte al Crist i al moment de la Pentecosta, respecte dels creients i entre ells, Maria. Els exegetes coincideixen a afirmar que hi ha un paral·lelisme entre les dues escenes. Podem dir que Maria passa de la trobada individual a la comunitària al llarg de l'evangelí de Lluc. Maria es troba en l'Església i així culmina l'experiència de l'Esperit Sant a la seva vida.³⁷

Maria és, doncs, dona de l'Esperit, germana amb molts d'altres que responen al do de l'Esperit, el qual és font d'amor creador i vivificador; una de les seves obres és la comunió dels sants, la companyia intergeneracional de persones de totes les cultures.

Cridats a la comunió

Aquesta experiència comunitària ens remet al nostre ésser en relació: esdevenim i creixem sempre en i des de la relació amb els

35. Cf. J. A. FITZMYER, *Los Hechos de los Apóstoles, Hch 1,1-8,40* (Vol. I) (Biblioteca de Estudios Bíblicos, 112), Salamanca, Sígueme, 2003, p. 289.

36. Cf. PIKAZA, *La madre de Jesús. Introducción a la Mariología*, p. 266. E. JOHNSON, *Verdadera hermana nuestra. Teología de María en la comunión de los santos*, p. 341-348.

37. Cf. B. FORTE, *María, la mujer icono del misterio*, p. 73; DE FIORES, S. i altres, *Nuevo diccionario de Mariología*, Madrid: Ed. Paulinas, 1988, p. 346-347; FITZMYER, ídem, p. 289; PIKAZA, *La madre de Jesús. Introducción a la Mariología*, p. 271-274.

altres. Podem dir que la comunitat de creients és la comunitat dels companys de memòria i esperança que avancen plegats en el camí de la fe i del seguiment del Crist. La pràctica medul·lar que connecta els vius i els morts és el record. Fem present el record del Senyor Jesús per tal de viure el present i d'impulsar el futur amb l'anunci del Regne arreu. Aquesta és una força pràctica, alliberadora, al centre de la qual se situa el memorial de la mort i la resurrecció del Crist.

En aquest camí de seguiment, els creients constitueixen una mediació els uns per als altres. De fet, aquí ressona la mutualitat volguda per Jesús quan ens convida a estimar-nos els uns als altres (cf. Jn 13,14; 15,12). Certament formem una comunió en el pecat, però també i, sobretot, en la gràcia. Som mediadors de la salvació per als altres. Som col·laboradors de la gràcia de Déu respecte dels germans i les germanes en la fe. Però, per entendre'ns millor, potser caldria buscar una altra paraula que anomenés aquestes mediacions, atès que ho són, però en un sentit ben diferent a la del Crist. No ho són en el sentit que aquestes arriben a assolir la salvació de Déu mateix. Tots la rebem del Crist a través dels germans.³⁸

X. Pikaza expressa de forma ben concreta com Maria es fa present enmig de la comunitat de creients:

Ella no vol substituir els creients, no es posa per sobre d'ells. Obre un camí de fe i vida per a tots (el camí de Jesús) i quan compleix la seva funció roman entre tots, com a membre del grup de convocats per al Regne (de l'Església). Per això, el seu títol final és aquest: amiga, companya. Des d'aquest fons diem que és persona: ajuda els altres en el camí que ella ha recorregut, els dona el que ella té. Així va edificant enmig d'ells (amb ells) la comunitat dels salvats. Essent la primera, no és l'única, ni la superiora. És la primera d'un grup de germans i germanes que assumeixen el camí de Jesús i que el segueixen en l'espera del seu Regne. D'aquesta manera roman per sempre en la consciència i en el cant de l'Església (cf. Lc 1, 48).³⁹

38. K. RAHNER, *María, la madre del Señor*, p. 129-130.

39. X. PIKAZA, *La madre de Jesús. Introducción a la Mariología*, p. 394.

Maria de Natzaret, la Dona Nova

Després d'aquest itinerari per l'experiència de Maria que podem copsar a través d'alguns dels escrits neotestamentaris, ens podem fer ressò del seu testimoni tot afirmant que Maria, mare de Jesús, és la dona creient que ha compromès tota la seva existència al servei del Regne i, per aquest motiu, ella esdevé inspiradora per a tota la nostra existència humana i cristiana.

La tradició eclesial, a partir d'aquest testimoni, afirma que Maria ha recorregut el seu camí, s'ha lliurat a Déu i Déu l'ha rebut en el Crist, tot ratificant la seva existència. Déu l'acull i la ressuscita. Cal remarcar que tot això es realitza i culmina en el Crist per la força de l'Esperit, no per ella mateixa. La persona de Maria és assumpta al cel, tot el que ella ha estat. Maria és la Dona Nova que ha viscut la seva vida en plena sintonia amb el projecte salvador de Déu.

També ens cal assenyalar el sentit inclúsiu que té l'Assumpció, la qual esdevé un motiu d'esperança per a tots els creients. L'Assumpció parla del nostre propi futur. Tot és salvat. Tota la nostra corporalitat. En Maria s'anticipa el destí de plenitud que és reservat a tots els que han nascut en el Crist, perquè "la creació espera amb impaciència la revelació dels fills de Déu" i "també nosaltres, que posseïm les primícies de l'Esperit, gemeguem interiorment, esperant l'adopció, l'alliberament del nostre cos" (Rm 8, 19.23).⁴⁰

Podem concloure amb unes paraules de Pau que es refereixen a la totalitat dels creients que mouen al goig i a l'esperança i que també poden ser aplicades, és clar!, a Maria, la mare del Senyor:

Sabem que Déu ho disposa tot en bé dels qui l'estimen, dels qui ell ha decidit cridar; perquè ell, que els coneixia des de sempre, els ha destinat a ser imatge del seu Fill, que així ha estat el primer d'una

40. En aquest sentit es pronuncia X. Pikaza: "No té sentit parlar d'una Immaculada o d'una Assumpció exclusives de Maria, atès que això va en contra del gran principi de la unió dels creients en la carn. Els articles de la confessió de la fe (creec en la comunió dels sants i en la resurrecció de la carn) només poden entendre's si és que es vinculen entre si, de manera que es parli al mateix temps d'una comunió de la carn immaculada de la història (no en un pla d'idees o principis generals), per tal de superar així el pecat i la injustícia de la terra, i d'una resurrecció dels morts, en la culminació de la història, on tot al final arribarà a ser immaculat". (Cf. X. PIKAZA, "María, mujer y madre mesiánica. Ensayo de antropología mariana", *Ephemerides Mariologicae* 53 [2003], 84). Rahner també es manifesta en aquest sentit i subratlla com l'Assumpció implica la proclamació eclesial del fet que la nostra carn està ja salvada, en un context que sovint menysprea i maltracta la carn humana, la nostra corporalitat. (Cf. *María, la madre del Señor*, p. 121-122.)

multitud de germans. I als qui havia destinat, també els ha cridat; i als qui ha cridat, també els ha fet justos; i als qui ha fet justos, també els glorifica (Rm 8, 28-30).

CINQUENA PONÈNCIA

LA MARE DE DÉU I L'ANUNCI DE LA BONA NOVA ALS POBRES

Dra. Carme BORBONÈS I BRESCÓ

És des de molts punts de vista que es pot enfocar la qüestió de Maria en relació amb la pobresa:

Des de la Teologia de l'alliberament que presenta Maria, la Mare del Senyor, com la profetessa dels pobres i dels oprimits al cant del magníficat, en el qual ella anuncia ja el Regne de Déu, implicant un ordre social més just i l'alliberament dels pobres per part de Déu, i per tant Maria, des d'aquesta perspectiva, esdevé mare i germana dels pobres.

105

Es pot enfocar, també, des de l'anàlisi dels textos que trobem en el Nou Testament referents a Maria, que han desenvolupat la seva dogmàtica com la Mare del Senyor i la “plena de gràcia”, i en els quals descobriríem la noia de Natzaret, la noia del poble, irrellevant des del punt de vista social i històric.

Realitat que hem d'entendre i reflexionar amb calma: Maria, una dona d'Israel que si no hagués estat per la missió que Déu li va donar, hauria pertangut al gran anonimat de la humanitat. I és ben cert que l'escenari social, històric i polític en el qual Jesús entra en aquest Món, no és un escenari opulent: És “un cor de pobres” que rep el Messies, el Salvador del seu poble. I la noia de Natzaret, cal situar-la en aquella espiritualitat desenvolupada al final del Vell Testament: la situació dels anomenats “pobres de Jahvé” (*anavim*) que es mantenien fidels a l'aliança de Déu des de la humilitat i que amb aquesta humilitat no hi deixaven de confiar.

Aquest col·lectiu no formava part de “l’Israel tancat a la Sinagoga”, ni de les classes altes de Jerusalem, com és ara el “partit dels saduceus” que col·laborava amb l’Imperi romà. Ni menys encara d’aquells que prenién partit per la violència —com eren els “zeladors de la llei jueva”. El col·lectiu del qual formava part Maria era simplement aquell conjunt de persones que acceptaven llur condició i es mantenien fidels al Déu d’Abraham i esperaven en el Senyor. Jesús mateix entra en aquest Món, en aquest ambient, des de Natzaret, un poble absolutament irrellevant en l’Antic Testament, tant que no hi ha ni un sol lloc en el qual se l’esmenti.

Només des d’aquesta actitud espiritual s’entén la plana de l’Anunciació del Senyor on es presenta a Maria com a “oberta” a la manifestació de Déu i, alhora, sorpresa de la seva paraula, del seu missatge. Ella diu de si mateixa: perquè el Senyor ha mirat la petitesa, la humilitat, el seu “ser i no res”... la poca importància de si... I, només perquè el Senyor ha mirat la petitesa de la seva serventa, totes les generacions l’anomenaran BENAURADA!

106

Només perquè el Senyor l’ha mirada... Maria va viure i va morir en la humilitat de si mateixa, en la qual no comptava gens, el que comptava és allò que el Senyor havia fet per ella a través d’ella...

Radiografia de la pobresa

És des d’aquesta perspectiva que hem de considerar la situació present i la de la societat actual amb una població en què els pobres són cada vegada més pobres i els rics cada vegada més rics i el resultat de tot això és el creixent nombre de persones amb més risc d’exclusió social.

Des de Càritas hem de deixar clar que tota radiografia social d’aquests temes no es pot quedar, no s’ha de quedar, en una simple estadística... Sinó que hem de posar-hi cares i realitats personals, realitats que impliquen el sofriment i les llàgrimes de moltes persones, persones concretes que viuen amb por, amb angoixa, amb desconcert... sense esperança, sense alegria, sense futur i amb un present ple d’incerteses.

Maria i els pobres

Només és des de la presència de Maria davant de la Creu de Jesús que es pot parlar de Maria i els pobres: el discurs teològic que relaciona Maria amb la pobresa ve de la seva condició de deixebla de Crist, de DONA CREIENT!

Una fe que comença abans que el Senyor vingué en aquest món, una fe que ella ja porta a les entranyes i que acompanya de prop o de lluny el camí del Fill, des de Nadal fins a la Creu. Quan el Senyor ja no pot disposar de si mateix, allí hi ha la presència de la Mare. I quan és condemnat i el seus l'han abandonat... allí hi ha la Mare.

I Jesús mor a la creu desposseït de tots els títols humans excepte d'un: "El que ha estimat més", amb aquella abraçada a la creu que ho contenia tot i ho portava cap al Pare. Llavors que el Senyor complia fil per randa i amb tota perfecció les ensenyances que Ell havia predicat: ara les predicava des de la càtedra de la creu!

I Maria quedava desposseïda de qui estimava més: el seu Fill!

107

Maria es relaciona amb la pobresa del món, una pobresa que no és una categoria, sinó una realitat que fa sofrir: la "cara de la pobresa" no existeix, existeixen els pobres, dèiem: tenen nom i "cara"...

En l'elevació de la Creu del Senyor hi ha l'elevació, davant dels ulls, de tota la pobresa del món, com a mostra de solidaritat inclusiva entre el Senyor i tot els homes i totes les dones, per aquell text tant clar del sant evangeli: "Tot allò que féreu a un germà meu per petit que fos m'ho féreu a mi."

Maria al peu de la Creu del Senyor representa l'Església —el cor de l'Església—, el poble de la fe. I això es justifica per la doctrina riquíssima del Concili Vaticà II: Maria és imatge de l'Església, espill, talment hi hagués com una mena de concentració mariològica de tot el que és l'Església, una imatge que reflecteix el que és i el que ha de ser i que denuncia per a vergonya nostra allò que no ha de ser!

Maria és al peu de la creu, forta i fidel

Al peu de la creu, Maria només podia fer això: estar allí. Amb la seva presència ens diu que cal ser-hi... ser-hi a totes! És el mirall, és el reflex d'una Església que hauria de ser sempre allà on hi ha el dolor dels homes... Ser-hi vol dir “estar al costat de”... ja és molt!

Una Església que no marxa al davant de la creu, o que no gira la cara, o que fa veure que no ho veu... Vigilem, no sigui cas que ens passi algunes vegades als cristians que mai no hi som quan hi hem de ser i després ens penedim de no haver-hi estat. I fins i tot, això ens acaba avergonyint. Tampoc cal que ens culpabilitzem gaire perquè hi ha algun tret de la vida de l'Església que no es veu i que constitueix la seva glòria: són molts els creients que en les nostres comunitats parroquials, de manera fidel, sense cercar cap premi ni reconeixement, cada setmana obren les portes del seu cor i de la parròquia per atendre aquells germans nostres necessitats, principalment des de l'acció de les Càritas parroquials.

La Caritat dels fills de Déu hi ha estat sempre, i hi seguirà estant, senzillament, calladament... i molt sovint a les nostres parròquies, impotents davant de les situacions —com és ara l'atur—, fan simplement el que poden fer: escoltar, estimar i ajudar. Insisteixo, “estar al costat”, fer costat. Compartint angouxa, l'angouxa d'aquell que no veu futur...

L'angouxa de Maria al peu de la creu de Jesús és l'angouxa de la dona compassiva

I compadir-se, a la Bíblia, no vol dir mai un sentir llàstima des de lluny, sinó des de molt a prop, al costat del que pateix. A la Bíblia compadir-se és experimentar com a propi el sofriment de l'altre i aquí ve el concepte tan cristià de la solidaritat. Una paraula força banalitzada: l'opció preferencial pels pobres no és una qüestió ideològica, sinó una qüestió vital per als cristians.

És que podem imaginar una Església que no opti pels pobres? És que l'Església que veritablement s'alimenta amb el cos de Jesucrist, pot tenir una altra opció? Per als cristians, estimar i estar de part de la justícia és connatural. No és una moral sobreafegida a un codi cristià, o una obligació, és natural, des de la fe en Crist estimem els pobres.

Hi ha una profunda comunió entre ells i nosaltres, una comunió que brolla de la “càritas” cristiana, l’amor de caritat que ens porta sempre a allò que mai no aconseguim del tot, que només ho aconseguen els sants, “la vida de l’altra o de l’altre val tant com la meua”...

I la caritat, en cristià, no és abans de la justícia sinó que és la seva plenitud, com a desbordament d’amor gratuït. Una caritat entesa no pas de lluny, sinó que neix d’una Església pobra que ajuda i estima els pobres: “Car no n’hi ha prou de donar menjar als pobres, sinó que cal asseure’s amb ells a la taula.”

Una mirada plena de tendresa

Aquesta categoria de tendresa crec que és oportú referir-la avui i aquí: la tendresa de Déu queda reflectida en el cor de Maria. Una tendresa que veu més enllà, que sap veure l’escenari existencial de cada persona, que l’intueix des d’uns ulls de dona.

El pobre és “germà de Jesucrist” perquè és pobre, només pel sol fet de ser pobre, no perquè sigui un pobre bo o dolent, o que s’ho mereixi o no s’ho mereixi, de vegades la petita mentida forma part de la seva pobresa. Un pobre que cal mirar sota la mirada de Déu. No com el veig jo, sinó com el mira Déu.

Hem de saber acollir, acompanyar, ajudar, d’una manera digna, sense avergonyir l’altre, amb delicadesa i discreció. Tendresa significa saber intuir el sofriment, potser el sofriment que el necessitat no és capaç de verbalitzar.

Una tendresa que Maria reflecteix quan diu simplement “No tenen vi”! I, per tant, sap escoltar amb el cor i amb els ulls, i té memòria del relat i sap aprendre els noms. Res passa desapercebut per a aquell que estima i que accepta que sempre hi hauran pobres, que hi ha homes i dones que només són dignes de misericòrdia, d’amor, d’amor pur i gratuït! Només amb amor i per amor es poden servir els pobres.

Sant Vicenç de Paül, que en el segle XVII elabora la primera teologia de la pobresa, escriu aquestes paraules: “Només si ho feu amb amor i per amor, els pobres us perdonaran el pa que els doneu.” Hem de superar el donar i practicar més el compartir.

Una mirada maternal

“Vet aquí la teva mare”! I Maria és la mare dels pobres, i el cor de Maria –també el de l'Església– és un “si maternal inesgotable” ens diu sant Joan de la Creu, té entranyes de misericòrdia. Aquesta paraula té un gran sentit: amor entranyable significa, a la Bíblia, l'amor que té una mare al fill que porta a les entranyes. I, per tant, té la capacitat de viure l'amor cristià que es caracteritza –segons la Primera Carta de sant Joan– perquè és un amor que estima primer, és un amor “que no espera res a canvi”, és un amor “que estima més enllà que sigui merescut o no”, l'amor es justifica a si mateix, és un amor que no fa excepció de persones i si té alguna predilecció és pels “últims”. És aquest amor el que ens ha ensenyat a viure el Senyor, és així com “ell ens ha estimat”.

Tota maternitat és “donadora de vida”, és capaç de donar vida, vida a aquells que existencialment no en tenen. Maria és una invitació a participar en la dansa de la Vida, per incorporar en ella la nostra vida morta. Ens anima a bescanviar la nostra tristesa per la seva alegria, la nostra por per la seva pau, el seu amor per la nostra duresa de cor, aquest amor i la tendresa indescriptible davant la violència atroç d'aquest món, causada pel pecat.

Maria ens ensenya com ningú que “el manament de l'amor” del Senyor ha de ser viscut en les comunitats cristianes amb una solidaritat i una generositat cada vegada més creixent. Maria és la mare dels pobres i dins de tota la fenomenologia religiosa del poble cristià hi ha sempre com una mena d’“intuïció”: Maria forma part de la munió dels pobres, és de la seva pròpia classe social, com una mena de complicitat. Ella és la mare dels pobres i dels que sofreixen, i tota espiritualitat mariana autèntica, sempre desborda un riu d'amor i de solidaritat envers ells.

Anunciar Déu als pobres

La paràbola del bon samarità és el referent més clar i, a més, insisteix que cal actuar “sense demora” ja que la caritat no és prorrogable: no es pot deixar per demà, no es pot posposar...

L'Església de l'amor és molt abans que l'Església del magisteri i de la jerarquia, apropada al “Regne de Déu”. L'amor sempre

la precedeix i l'autentifica. L'actitud de Maria és sempre aquesta disponibilitat a la Paraula de Déu.

Una Església sempre disponible a servir, per anar a trobar, per a estimar. No hauríem d'autojustificar-nos i autoembolcallar-nos de raons. Una caritat que, per altra banda, ha de ser exercida d'una manera intel·ligent —des de la relació entre passió i raó. Quan diem una “caritat intel·ligent” volem dir una acció que és capaç de preguntar-se sobre les causes de la pobresa i no entén la “càritas” només com una mena d'almoïna, sinó com una “actio”, com una participació en la lluita per a superar-la.

Tota acció a favor dels pobres és sempre, en primer lloc, una denúncia. Una denúncia coherent a la manera dels profetes que denunciaven no només amb paraules, sinó amb gestos i sobretot amb una gran coherència. No sigui cas que els cristians denunciéssim la injustícia dels altres, i nosaltres mateixos visquéssim amb els mateixos valors o criteris denunciats, exigint als altres allò que nosaltres no fem.

La denúncia —insinuada en el magníficat de Maria— veritablement forma part de la “caritas christiana”. És bo que ens preguntem: què hem de denunciar? On ho hem d'anunciar? Amb quina autoritat ho hem de denunciar?

111

La denúncia sempre va supeditada a un anunci, i l'anunci és anunciar Déu als pobres, com diu el títol d'aquest text. Només hi ha una manera d'anunciar a un pobre que Déu l'estima, que és estimant-lo, amb un amor tan gran que li donem raons per a l'esperança. Només podem portar Déu als pobres amb l'amor amb què els estimem. Amb un amor que és compromís, opció de vida i opció eclesial.

Des del punt de vista de la Mariologia, hem de situar Maria no solament com la dona caritativa... sinó com la dona pobra, que és, com ningú, objecte de la Benaurença: feliços els pobres perquè d'ells és el Regne del cel!

Cal tenir una visió d'Església pobra que comparteix amb els pobres, si no ho entenem així, convertim el terme caritat en pura filantropia. Cal tenir present que la primera benaurença: “Benaurets els pobres en l'Esperit, perquè el Regne del cel és per a ells”, ens

indica que el regne ja és d'ells, Déu ja està en ells. En el fons, són ells qui ens evangelitzen a nosaltres, perquè en totes les accions que emprenem a favor d'ells, entenem i vivim millor l'Evangeli.

I això, al meu entendre, implica un estil propi dels qui trebalem a Càritas, i la manera d'entendre el voluntariat: no com un temps que donem a favor dels altres, sinó com la pràctica de la fe. L'Any de la Fe serà també una bona oportunitat per a expressar el testimoniatge de la caritat.

La humilitat de Maria, ni una ombra d'autoglorificació

És llavors que comprenem una altra dimensió de la Mariologia que és la humilitat. Una humilitat que en sentit bíblic no té res a veure amb una baixa estima o coses per l'estil..., sinó un descobrir que ella és només instrument. I que no hi ha res que impedeixi més l'adveniment del Regne de Déu que el “propi jo” eclesial, que cerca l'autocomplaença, l'aplaudiment del món.

112

Cal una Església que entén que tot reconeixement mundà no influeix gens ni mica en el seu propòsit. Ni la lloança del món, ni el menyspreu del món pot fer que la comunitat cristiana deixi d'acollir i estimar els pobres.

És per això que hem de vigilar moltíssim quan “tothom parla bé de nosaltres” perquè el centre ja no seria la caritat que ve de Crist, sinó nosaltres: ara tothom veu l'acció de Càritas, però hem d'esforçar-nos que la gent que ens envolta ho entengui com a “acció pràctica” que es deriva de la nostra fe cristiana.

En aquest sentit, també “nosaltres ens hem de convertir” i preguntar-nos què és allò que podríem fer millor, què és el que no hauríem de fer, perquè l'Església sigui realment casa i aixopluc per als pobres de la Terra i de la nostra societat i que aquests tinguessin la certesa que no entren en una casa estranya, sinó que entren a casa seva!

El cristià és aquell que sap que mai no estimarà del tot, a la mesura del Crist, que mai no pot dir “ja he fet el que havia de fer”, sempre pot fer més, no hi ha “mesura” ni límits en l'amor dels cristians.

La primera font, l'amor del Crist, participat per nosaltres, no s'esgota mai i es renova sempre. Com un riu que pren a moltes generacions cristianes, les que han estat abans que nosaltres i les que vindran darrere nostre.

El Senyor ens va dir que els “homes vegin les nostres bones obres i lloïn el Pare del cel”... que lloïn Déu, no pas a nosaltres.

En conclusió

Maria és, doncs, l'espill de l'Església, quan exerceix i articula la caritat. Maria a prop de la Creu de Jesús, que és la Creu del Món, serà sempre una exigència, un esperó per a viure la caritat i portar Déu als pobres, que, com he dit, no es pot fer d'altra manera que estimant-los amb totes les categories de la caritat cristiana, correctament entesa.

L'acte de la fe, a la força i per naturalesa, ha d'anar acompanyat amb el testimoni de la caritat. Aquesta forma part de l'essencialitat de la vida de l'Església. Una Església que no estimés no seria l'Església de Jesucrist. El Sant Pare Benet XVI amb la bellíssima encíclica “Deus Caritas est” ens ho va exposar: només l'amor salvarà el Món.

En les paraules del magníficat, Maria se'ns mostra com una “profetessa dels pobres”, amb el desig d'omplir-los de béns.

Índex

Maria de Natzaret. Referent humà i cristià per al nostre temps,
Joan VIÑAS SALAS 3

L’Acadèmia Bibliogràfica Mariana de Lleida i l’Institut Su-
perior de Ciències Religioses de Lleida–IREL, mediacions
eclesials per al diàleg de la fe i la cultura en el nostre temps,
Ramon PRAT I PONS 5

PRIMERA PONÈNCIA

Maria de Natzaret en la fe i en la història de l’Església
Dr. Joan ESQUERDA BIFET 7

SEGONA PONÈNCIA

L’Acadèmia Mariana i la societat lleidatana del segle XIX
Dr. Manuel LLADONOSA VALL-LLEBRERA 31

TERCERA PONÈNCIA

Maria de Natzaret en l’art del Museu de Lleida
Dra. Montserrat MACIÀ GOU 43

TAULA RODONA I DEBAT

Secularització de la societat i inculturació de la fe
Dra. Marta TREPAT SECANELL 61

La fe de Maria des dels textos del Nou Testament
Llicda. Mar PÉREZ DÍAZ 67

Maria, un exemple de lideratge per a la “Res pública”
Llicda. Dolors TELLA ALBAREDA 73

Secularització de la societat i inculturació de la fe. Visió des
de la ciència i de la medicina, a la llum de Maria
Dra. Montse ESQUERDA ARESTÉ..... 79

QUARTA PONÈNCIA
Maria de Natzalet, referent humà i cristià per al nostre
temps
Llicda. Núria CAUM AREGAY..... 83

CINQUENA PONÈNCIA
La Mare de Déu i l'anunci de la bona nova als pobres
Dra. Carme BORBONÈS I BRESÓ..... 105

COL·LECCIÓ QUADERNS IREL

Directors: Ramon Prat i Carles Sió

1. MANUEL LLADONOSA I VALL-LLEBRERA
(exhaurit)

La sal de la Terra. Estudiants cristians en la Universitat i la societat.

2. M. CARME AGUSTÍ I BARRI (exhaurit)
El Pessebre: Icona de la recerca humana. Una resposta a la crisi religiosa actual.

3. AMADEU BONET I BOLDÚ
Vers un laïcat col·laborador de Déu en la creació.

4. MANUEL LLADONOSA I VALL-LLEBRERA
L'aposta de la fe.

5. RAMON PRAT I PONS (exhaurit)
Ser cristià avui. Una experiència.

6. JESÚS GARCÍA
Presó i reinserció. Realitat o utopia?

7. AGUSTÍ BORRELL
Jesús de Natzaret. A la recerca d'una biografia.

8. JORDI FONT
El fet religiós, vehicle de salut i vehicle de malaltia?

9. FRANCESC GAMISSANS, o.f.m.
Chesterton, la persona i el pensament.

10. ANTONIETA MATEUS I GORGUES
Humanisme i religió.

11 i 12. JOSEP MARTÍ CRISTÒFOL
Lectura metafísica-teològica de la poesia d'en Màrius Torres.

13. FRANCESC GAMISANS, o.f.m.
El papa Joan XXIII, paradigma de bondat i pau.

14. CARLES SIÓ I ROCA
Progressem èticament?

15. JOAN JESÚS MORAL
Fenomenologia i discerniment.

16. DIVERSOS AUTORS
40è aniversari del Concili Ecumènic Vaticà II. Balanç i perspectiva.

17. JOAQUÍN RECASENS MURILLO, Franciscà
Creació i ecologia. Festa divina, compromís humà.

18. M. CARME AGUSTÍ I BARRI
Autoconeixement i experiència de la bondat de Déu: la pregària.

19/20. N. M. FARRÉ I BARRIL
Les religions de Lleida: creure en la diversitat.

21. RAMON PRAT I PONS
L'IREL, un espai creient d'humanització.

22. AMADEU BONET, MARTA TREPAT, JOAN VIÑAS I JOAN PIRIS
Un altre món és possible

23. ROSER SABANÉS I FERNÁNDEZ
Els concilis de la província eclesiàstica tarraconense celebrats a Lleida (546-1460)

24. CARLES SANMARTÍN SISÓ
Situació de pobresa i exclusió a Lleida.

25. JOAQUÍN RECASENS MURILLO, Franciscà
Creació i ecologia II. Sense compromís no hi ha festa.

26, 27 i 28. CARLES M. SIÓ ROCA
Valor(s) i educació: formació personal i transformació social

29 i 30. DD.AA.
Maria de Natzaret, referent humà i cristià per al nostre temps

Institut Superior de Ciències Religioses de Lleida. IREL.

Canonge Brugulat, 22
Tel. i fax 973 28 15 38
25003 Lleida
www.irel lleida.com
irel@telepolis.com

Amb la col·laboració de:

LA PAERIA

Ajuntament de Lleida

ISBN: 978-84-9975-365-2

9 788499 753652